

ТУРСУНБОЙ АДАШБОЕВ

ОСМОНДАГИ ДАРВОЗА

Сайланма

**Фарзандларимнинг волидаси Саломатхоннинг
ёрқин хотирасига бағишлайман**

Ўзбек болалар адабиётининг таниқли вакиллари-
ридан бири Турсунбой Адашбоевнинг мазкур китоби-
га эллик йил давомида ёзган энг сара шеър ва
достонлари жамланган.

**Камолнинг олмаси
1964**

ДАДАМЛАР БИЛИШМАДИ

Шўхлик қилиб, туфлимнинг
Пошнаси кўчиб кетди.
Жойига келтиргунча
Рангларим ўчиб кетди.
Дадамлар билишмади,
Ўзим қоқдим нағални.
Маза қилиб босаман
Энди лойни, шағални.

ДЎСТЛИК

Насибанинг олмаси
Тушиб кетди ариққа.
Тутқич бермай ўйнайди,
Ўхшаб олтин балиққа.

Содиқжон кўриб қолиб,
Олмани ушлаб берди.
“Раҳмат” айтиб Насиба,
Ярмисин тишлаб берди...

КЎМИР ТАШИДИК

Бир машина кўмир олиб
Келди отам.
Енг шимариб ёрдам бердик
Мен ва Ҳотам.
Қаранг, ишлар қизиб кетди
Ўша топда.
Дам олмасдан ташиб турдик
Замбил, қопда.

Чарчаш қайда, қўлимиз ҳам
Толгани йўқ.
Шунча кўмир то кечгача
Қолгани йўқ.
Меҳнат қилиб хурсанд этдик
Ойимизни.
Сўнг ўйнадик, ичиб бўлгач
Чойимизни.

МЕНИНГ АКАМ

Катта акам қишлоқда
Тракторчи.
Ишонмасанг далага
Бориб кўр-чи.
Уни кўрган, билганлар
“Қоровой” дер.
Устидаги коржома
Қора мойдир.
Эрталаб тракторни
Кузатади.
Бузилса, якка ўзи
Тузатади.
Ўт олдирса, жим турмай,
Пат-пат этар.
Далаларни бир текис
Ҳайдаб кетар.
Акам каби тобланиб,
Кучга тўлсам,
Тракторчи бўламан,
Катта бўлсам.

ТЕГИРМОНЧА

Тол пўстидан нов ясаб,
Қамишдан тарнов ясаб,

Паррагин дарров ясаб,
Қурдим мен тегирмонча.

Тоши пластилиндан,
Темирдан ўқ қилинган,
Қувонаман дилимдан,
Чунки ишладим анча.

Буғдойдан ун тортаман,
Пахтадай оқартаман,
Ҳаммага тарқатаман,
Мақтасам арзир қанча.

МУРАББО ПИШИРДИК

Онам билан бир тоғора —
Анжир олиб,
Қозончага беш пиёла
Шакар солиб,
Қўмаклашдим ўчоққа ҳам
Ўтин қалаб,
Хўп қайнатиб, сўнг тиндирдик,
Биз эрталаб.
Кўп вақт ўтмай қозончамиз
Ерга тушди.
Онам деди: — Мураббо ҳам,
Мана пишди.
Ҳамма нарса ранг оларкан
Меҳнат, ишда.
Маза қилиб уни еймиз
Кузда, қишда.

БОДРИНГ

Бўлса ҳам олти яшар
Инжиқроқ укам Башар.

Бир кун тунда уйғониб,
(Балки уйқуси қониб)
— Ойи, бодринг ейман, — деб
Қилди йиғлаб хархаша.
— Ўғлим, ярим кечада
Қилмагин биринг-биринг.
Ухлаяпти полизда
Сен сўраган бодринг...

Биз саёҳатчилармиз
1966

УСТИ ИВИБ ҚОЛАДИ

— Ҳаво айниб бирданига
Ёмғир қуйса пақирлаб.
Нима учун бақалар
Сувга қочар вақирлаб? —
Обиджондан Зайнулло
Шуни сўраган эди,
Обид бир оз ўйланиб,
Дўстига шундай деди:
— Ёмғирдан қочмасами,
Уст-боши ивиб қолар.
Шунинг учун анҳорга
Шўнғиб кетар бақалар.

ХАВОТИР БЎЛМАНГ

Туфлиснинг устидан
Калишни кийиб олиб,
Ўйнар эди ҳовлида
Ёғочот миниб Ғолиб.
— Эҳтиёт қил, аяб кий,
Пойафзал, усти-бошни.
Эшиқда лой йўқ ахир,

Ечиб қўйгин калошни.
Голибжон дер: — Отимни
Гижинглатиб чопаман.
Хавотир бўлманг, оий,
Босишга лой топаман...

КОНФЕТ

Айвонда пиқ-пиқ йиғлаб
Ўтирар эди Камол.
Укасининг бу ишидан
Аччиғланди Ойжамол.
— Нор билан ўйнасанг-чи
Ҳадеб йиғлайвергунча.
— Йиғлайман, ишинг нима,
Ойим конфет бергунча...

СИЧҚОН ҚАНЧА ЯШАЙДИ?

— Сичқон қанча яшар? — деб
Сўраб қолди Умрихон.
Шундай жавоб қайтарди
Синглисига Қумрихон:
— Билсанг, сичқон дон-дунни
Ишламай ер ёзу қиш.
Унинг қанча яшаши
Мушукларга боғлиқ иш...

ДАРВОЗАБОН

Хол мактабдан кеч келди
Усти-бошин кир қилиб.
Дўпписи ҳам чокидан
Кетган эди йиртилиб.
— Дўппингни ким йиртди? — деб
Онаси куйиб-пишди.

— Ҳа, буними, болалар
Футбол қилиб тепишди.
— Ўша маҳал сен ўзинг
Қаёқларда юргандинг?
— Дарвозабон эдим-да,
Ўша ерда тургандим...

ПОЕЗД НЕГА ПИШИЛЛАР?

— Поезд нега пишиллаб,
Нафас олар вишиллаб.
Сабабини айт қани.
Жавоб қайтарди Ғани:
— Пиш-пиш этмаса борми,
Ёрилиб кетар қорни...

БАҲО ЕТИШМАЯПТИ

— Неъмат, нега табелинга
Яхши баҳоларинг кам? —
Деб отаси сўрагани,
Жавоб берди хотиржам:
— Ўйламанг, “беш” кўйишни
Муаллима аяпти.
Синфимизда бола кўп-да,
Баҳо етишмаяпти...

ҚОРОНҒИДА КЎРМАБМАН...

— Бу нимаси, сандиққа
Биров чангал солибди?
Бир халтача ёнғоқдан
Беш донаси қолибди.
Ҳой, боласи тушмагур,
Ёнғоқларни ким еди? —
Деб Нурматдан онаси

Аста сўраган эди,
Нурмат жавоб қайтарди
Бошини қилиб сарак:
— Қоронғида бештасин
Кўрмаган бўлсам керак...

ИККИ БАҲОДИР

Ўз аксини ойнада
Кўриб митти Баҳодир,
Дер: — Ойижон, ойижон,
Мана икки Баҳодир.

Арслонбоб шаршараси 1969

АРСЛОНБОБ ШАРШАРАСИ

Оппоқ қордан телпак кийган
Юксак Аччи дараси.
Пастда эса шовуллаиди
Арслонбоб шаршараси.
Шўхлиги-ю асовлигин
Тойга қиёс этаман.
Минг тўлганиб оқиб тушар
Беш юз метр тепадан.
Камалакдай товланишин
Кўриб қўнглинг ёзилар.
Бир ҳовучин ичган маҳал
Чанқоғингиз босилар.
Қишлоқ бўйлаб садо берар
Қоялардан тушган сув,
Шунинг учун дегайлар
Қимиздайин пишган сув.
Виқор билан кўкдан боқар

Мағрур Аччи дараси.
Пастда сўлим, оромижон,
Арслонбоб шаршараси.

ЎШГА САЁҲАТ

Таътилим ўтмасин деб,
Бекор, бўшга.
Сирдарёлик Тўра оғам
Келган Ўшга.
Шаҳар бўйлаб меҳмонни
Айлантирдик.
Музей, кино, театр,
Боққа кирдик.
Санаторий, дам олиш
Уйларида,
Оқбура дарёсининг
Бўйларида,
Ҳордиқ олиб, чўмилиб,
Қилдик маза.
Қимиз билан қимронга
Тўйдик роса.
Меҳмон қарар атрофга
Ҳайратланиб.
Ҳа, чиндан ҳам шаҳарни
Бўлмас таниб.
Мана, Сулаймон тоғи,
Ўшнинг кўрки.
Юксакда қўш қайрағоч,
Унинг бўрки.
Тонг чоғи биргалашиб
Чўлпон, Тоҳир,
Ана шу тоғ устига
Чиқдик охир.
Бунга шоир Бобурнинг
Пойи теккан.

Шу ерда у кўп шеърлар
Ижод этган.
Тоғдан яққол кўрасиз
Гўзал Ўшни.
Ана, Ўзган, Асака —
Яқин кўшни.
Сайру саёҳат учун
Раҳмат айтиб,
Уч кундан сўнг Тўравой
Кетди қайтиб...

ОЛОЙ

— Ўткиржон, ростин айтгин,
Кўрганмисан Олойни?
— Йўқ, оғайни, нимаиди?
— Сени олиб борайми?
— Майли, саёҳат-роҳат.
Ҳаммага ҳам ёқади.
— У ерда-чи, Нор деган
Тоғам йилқи боқади.
— Хўп десанг тоғамларга
Бориб ёрдам берамиз.
— Бўпти, ошна, пишлоқ еб,
Қимиз ичиб келамиз.
Шундай қилиб, икки дўст —
Ўткир, Хол йўлга тушди.
Бу сафарги таътилни
Яйловда ўтказишди.

КЎКЁНҒОҚ

Хуш ҳаволи гўзал жой
Кўкёнғоқ.
Ўйламанг-ки бунда бўлар
Кўп ёнғоқ.

Шахтёрлар шаҳридир бу,
Киройи.
Кундан-кунга очилмоқда
Чиройи.
Кўмир конин кўриб завқинг
Ортади.
Вагончалар “қора олтин”
Тортади.
Мавлон тоғам устун қилар
Тахтани.
Жавлон тоғам пармалайди
Шахтани.
Комбайнлар тонгданоқ иш
Бошлайди.
Кўмирларни ёнғоқ қилиб
Ташлайди.
Сўнг поездлар уни юклаб
Қайтишар.
Шунинг учун Кўкёнғоқ деб
Айтишар.

ОЛАТОҒЛИК БЎЛАМАН

Олатоғлик бўламан,
Олатоғлик.
Қордан дурра боғлаган
Лолатоғлик.
Кийик юрар Олатоғ
Қоясида.
Бўз уйимиз арчазор
Соясида.
Оқ қалпоқли қирғиз деб
Бўлманг ҳайрон.
Биз томонда мўлу кўл
Қимиз, айрон.

УХЛАБ ҚОЛДИМ

— Алла қилгин, кўзингни юм,
Полвон ўғлим, қийнамай.
Ҳали қанча ишларим бор,
Ухла, мен ҳам куйманай.
Беланчақда ётган бола
Юмиб олиб кўзларин,
Дейди: — Ойи, кўрдингизми,
Аллақачон ухладим...

НИЁЗ БИЛАН ПИЁЗ

— Етмиш қават тўн ичида
Исиб кетма деган эдим,
Эшитдингми сўзимни?
Қизиқсиниб тўнинг ечиб,
Сендан пича еган эдим,
Ачиштирдинг кўзимни.
Қасдинг борми, йиғлатдинг,
Зормидинг кўз ёшимга.
Қани гапир, ҳой пиёз?
Ойим тўғраб сомса қилди,
Етдинг-ку ўз бошинга,
Энди ҳолинг вой, пиёз!
Шундан бери Ниёз хафа,
Пишмаган оқ пиёздан.
Пиёз эса аччиқланар
Уқуви йўқ Ниёздан.

АЛАМ, АЛАМ...

— Бетоқат қиз Саида,
Сенсан нафсинг пайида
Турмайсан дастурхондан
Уялмайсан меҳмондан.

Уят-уят!
— Ўзинг анор еёлмай,
Озгина бер деёлмай,
Кўзинг тўрт-ку бечора,
Ололмасанг на чора,
Алам-алам!

ЙИҒЛАМА, ОППОҚҚИНАМ

Ариқдан ўтаётиб,
Гулнора тойиб кетди.
— Мунча анқайдим, — дея
Ўзини койиб кетди.
Ўрнидан туриб дарҳол,
Кўйлаklarини қоқди.
Сўнгра қўғирчоғига
Меҳр-ла кулиб боқди:
— Вой, қаттиқ йиқилдингми,
Кўзлари мунчоққинам?
Бошинг тошга тегдими,
Йиғлама, оппоққинам.

ЭСИМДА ЙЎҚ

— Мен қайси кўйлагимда
Туғилганман? — дер Сора, —
Ўзимнинг эсимда йўқ,
Ойи, биларсиз зора...
— Ойинг сендан ўргилсин,
Оппоғим, дўмбоқ қизим.
Сен атлас кўйлагингда,
Туғилгансан, юлдузим...

ИШЛАРИМ КЎП

Ҳалимахон қўғирчоғин
Ётқизиб беланчакка,
Эркалаб алла айтар,
Кенг уйда ўзи якка.
— Тезроқ ухла, оппоғим,
Ишларим бор бир талай.
Ўпчигингни сўриб тур,
Мен мураббо еб олай...

АСОМ — РАССОМ

Асом ҳаваскор рассом,
Айтсам гапнинг аслини.
Тунов қуни ишлаганди
Бир эшакнинг расмини,
Аҳмад кўриб: — Қойил, — деди,
— Ўхшар бурни, қулоғи.
Шошма, ахир, олтита-ку,
Бу эшакнинг оёғи.
Шу гапдан сўнг бир минут
Жимлик чўқди ўртага.
— Отдан кейин қолмасин деб,
Шундай чиздим жўрттага...

ҚОВУН ЕДИК

Мен ва Тўлан
Қуни билан
Уйда эдик,
Қовун едик.
Тилиб-тилиб,
Маза қилиб,
Дадам еди
Коса қилиб...

КИМ ЎЗФИР?

Тошдан-тошга урилиб,
Сапчиб оққан сувни кўриб,
Чопа кетди Муроджон
Ким ўзарга югуриб.
Қоя бўйлаб сакради
Гоҳ пастликка, гоҳ тикка.
Тошдан-тошга ирғиб сув ҳам,
Тушди оппоқ кўпикка.
Ўз-ўзича ўйлар Мурод:
“Ортда қолмай иш қилиб”.
Сув эса парво қилмай,
Ўйнаб чопар пишқириб.
Мурод секин орқасига
Боққан эди қайрилиб,
Чидамасдан сув оқарди
Пахтазорга айрилиб.

КАТТА БЎЛСАМ КИЯМАН

— Тоҳир, сенга битта гап
Айтаман, хўпми?
Нодир акам Тошкентдан
Юборган туфли.
Кўргандинг-ку янгийди,
Орқа-ю олди.
Бу йил менга негадир
Тор келиб қолди.
Сандиққа солиб қўйдик
Биз тунов куни.
Катта бўлсам маза қилиб
Кияман уни...

НАФС

— Новвот есам тишим оғриб
Қолди ҳали.
Энди, ойи, конфет беринг, —
Дейди Вали.

КЕРЗ ЭТИК

Оёғимда кўмирдай
Қора ва соз керз этик.
Аскар акам Темурдай
Қадам ташлайман тетик.

Тез-тез суркаб қорамой,
Тозалайман ҳар куни.
Биласанми, Жўравой,
Дадам келтирган уни.

Айниқса, қишда кийсам,
Пасаяр совуқ шашти.
Дўстим, керз этикнинг ҳам
Ўзгача бўлар гашти.

НУР ДАРЁ 1975

ҚИШЛОҒИМ

Қишлоғимиз Ўнғор тоғнинг
Шундоққина пойида.
Дам олгани келинг, дўстлар,
Айни июл ойида.

Шинам, кўркам оромгоҳ бор,
Бир томонда Арчатоғ.

Саричелек ёқут кўзгу,
Аксин кўрар барча тоғ.

Чанг тўзғиган кўчасидан,
Қунда ўтгим келади.
Йўлда ётган тошини ҳам
Олиб, ўпгим келади.

Қайда юрмай унутмайман,
Сени, Она қишлоғим.
Кўз олдимда турар ҳамон
Қимиз, айрон, пишлоғинг.

МЕРҒАН

Мурод билан
Бирга биз.
Борган эдик
“Тир”га биз.
Отиб кўрсам
Тулкига,
Тегмай, қолдим
Қулгига.
Мўлжал олсам
Мушукка,
Ўқ санчилди
Эшикка.
Доирада
Жўн рақам.
Етти, саккиз,
Ўн рақам.
Пастда қолар
Чизиғи,
Авжи ўйин
Қизиғи.
Туғаб қолди

Тангамиз.
Берган эди
Янгамиз —
Совун билан
Фалтакка.
Қолар бўлдик
Калтакка...

ЯЙЛОВДА

Бўзбу тоғнинг этагини
Қашқасув деб атарлар.
Шу яйловда боқилади
Минглаб қўйлар, отарлар.

Балки дўстим: бу томонга
Ҳеч йўлингиз тушмаган.
Чўпон акам Мамадали
Бултур шунда қишлаган.

Шу баҳорда отам билан
Қашқасувга шайландик.
Акамиздан хабар олиб,
Бир-икки кун айландик.

Кўм-кўк яйлов, тоғ бағридан
Булоқ оқиб тушади.
Норгул янгам бўз ўтовда
Қимиз, айрон пишади.

Тошўчоққа арча қалаб,
Олов ёқиб азонда,
Сариёғни эритар
Зулфи холам қозонда.

Жуда салқин, ёз иссиғи
Сира ўтмас товондан.
Дадам икков маза қилиб,
Қайтдик яйлов томондан.

“Р” ҲАРФИ

Балки сизлар танимассиз,
Ўйинқароқ Парпини.
Илгари ҳеч айтолмасди,
Сўрасанг “Р” ҳарфини.
— Қани айт-чи, Раҳмон, Равшан
Ўтинларни арралади.
— Яхмон, Явшан бийгалашиб,
Ўтиллаини аллалади.
— Рўзи билан Ризвон чиқди,
Гўра едик бир дўппи.
— Йўзи билан Йизвон чиқди,
Гўла едик бий дўппи.
Эринмасдан такрор ўқиб,
Арра, карра, заррани,
Ҳар бир сўзни юз бор айтиб,
Эгаллади маррани.
Ҳозир эса дўстлари ҳеч
Мазах қилмас Парпини.
Кўп машқ қилиб, ўрганди у,
Охири “Р” ҳарфини.

ЗИРА

Зира дерлар отимни,
Сомса мен-ла тотимли.
Пасайтиринг оловни,
Хушбўй қилгум паловни.
Айнимасман сира ман,
Дардга даво зираман.

ТАЪТИЛДА

— Қол, — дер Ҳасан, — кечагидай,
Яна йўлда чувалсанг.
— Нега бормай, ахир мен,
Териб келдим чувалчанг.

Қийин Ҳасан-Ҳусанни,
Бир-биридан айирмоқ.
Сой бўйига келишди,
Қўлда челак, қайирмоқ.

Қамишзорда бақаларнинг
Вақ-вақаси авжида.
Қайирмоқнинг пўкаги
Ўйнар сувнинг мавжида.

Ким биледи балиқларга,
Ёки хабар етганми?
Таътил пайти улар ҳам
Ўйнагани кетганми?..

КОЗИМ ҲАЙРОН

(Манзара)

Кун ботиши Козимни
Жуда ҳайрон этибди.
— Дада, қуёш думалаб,
Тоғ бошига етибди.
Йиқилибди шекилли,
Бурни қонаб кетибди...

ОЙ

Тоҳир ва бобожони,
Қовун пойлар қапада.

Кўкда юлдуз маржони
Гир-гир эсар шабада.
Ҳавас билан Тоҳиржон,
Боқар йироқ-йироққа.
Ярми кемтик ой чиқди
Ўхшаб худди ўроққа.
— Бундан ўн беш кун аввал
Бутунгина ой эди.
Биров уни синдириб,
Қўйганми, — деб койиди.

ЭСКИ БЎЛИБ ҚОЛАДИ

Дилшод янги туфлисин
Нимагадир киймайди.
Ялангоёқ юрар доим,
Балки кўзи қиймайди.

— Бор, туфлингни кийиб ол,
Бундай юриш ғалати.
— Тоға, уни кийсам-чи,
Эски бўлиб қолади...

ОЛАТОҒ-ЛОЛАТОҒ 1978

ОЛАТОҒЛИК БЎЛАМАН

Олатоғлик бўламан,
Олатоғлик.
Қордан дурра боғлаган
Лолатоғлик.
Кийик юрар Олатоғ
Қоясида.
Уйимиз арчазорнинг

Соясида.
Олатоғда туғилиб,
Шунда ўсдим.
Овулимга меҳмон бўл,
Азиз дўстим!

ЯША, РАҲМАТ

Дилбар, Тўлан
Байрам билан
Бир-бирини қутлашар.
— Дўстим, Ҳасан,
Тезроқ ясан.
Чирмандани чал, Башар.

Юзи лўппи,
Бошда дўппи,
Тўни йўл-йўл беқасам.
Бошла тезроқ,
Вақт озроқ,
Кеч қоласан йўқласам.

Рака-рум-ранг!
Така-тум-танг!
Учиб қўяр елкаси.
Қойил, Ҳасан,
Қотирасан
Бу — Андижон полкаси!

Яша, раҳмат!
Куйлар Аҳмад,
Шеър ўқиган Омондир.
Шунинг билан,
Дилбар, Тўлан,
Концертимиз тамомдир.

ЯХМАЛАК

Тол-терақлар
Булдуруқ,
Жунжикаман
Ўлтириб.
Йўл-у, бекат
Музойнак.
Анҳор таққан
Кўзойнак.
Янги уст-бош
эгнида,
Бурнин артиб
енгида,
Гапга кирмай
Мирҳайдар,
Яхмалакни
Зир ҳайдар.
Физ-физ учиб
Ўнгирдан,
Шошиб қолиб
У бирдан,
Тушиб кетди
Ариққа.
Усти-боши
Ҳўл жиққа.
Қолди бир пой
Пиймаси.
Ойим нега
Куймасин?
Бир оёқда
Қўл тираб.
Укам турар,
Мўлтираб...
1977.

ҚИШНИНГ ТҮНИ СЎКИЛАР

Ҳадемай қиш бўлди,
Жуда соз иш бўлди.

Завқланиб янада,
Сирғандик чанада.

Булутлар сим элак,
Бўғотда сумалак.

Ўйнадик ҳовлида,
Қор отар Мавлуда.

Ҳаво соф, тозадир,
Губорни ёзади.

Қиш тўни сўкилиб,
Қировлар тўкилиб,

Кун кулиб боқар-да,
Жой берар баҳорга.
1974.

ОЙ ПЕТРИ

Қора денгиз сатҳидан,
Уч минг метр Ой Петри.
Орти эса қўриқхона,
Кийикларга жой Петри.

Қрим тизма тоғларин
Қучар денгиз, қучар сув.
Ой Петридан бошланур,
Машҳур шовва Учан сув.

Ой Петрига булут қўнса,
Уч кун ёмғир ёғаркан.
Пар тўшакдай сирғалиб
Ялта сари оғаркан.

Йўлга тушиб тонг пайти,
Тоғда қилдик нонушта.
Бундан яққол кўринади
Артек билан Алушта.

Кемалар бир маромда
Янгилаб борар изни.
Улкан Айиқ тоғидан
Кузатаман денгизни.
1975.

ВАРРАК

Укам Акбар варрагини
Апил-тапил битказиб,
Ойим берган галтак ипни
Бўйра чўпдан ўтказиб,
Чопганича чиқиб кетди,
Кўча томон пилдираб.
Қуёш эса тоғ ортига
Ўтган эди филдираб.
Акбар қайтди кўчадан
Ҳафсаласи пир бўлиб.
Учиролмай қийналибди,
Хол иккови бир бўлиб.
— Саҳар туриб қуёшни
Боғлаб терак учига,
Маза қилиб учирай деб,
Ўйлаб қўйди ичида.
1974.

ЧАҚМОҚ

Ўғлим терар бойчечак,
Ўйинни ҳам унутган.
Баҳор эса осмонга
Кўйлак тикар булутдан...

Бир бола тузоқ қўйиб
Чумчуқ ушлар, қуш овлар.
Раҳмат ака отини
Ўтга қўяр тушовлаб.

Лов-лов ёниб қизғалдоқ,
Қир бағрида яшнади.
Чақмоқ чақди қарсиллаб,
Ёмғир ёға бошлади.

Ўғлим чопар мен томон,
Гул сайрини унутган.
Баҳор кўйлак кийдирар,
Кўк эгнига булутдан...
1976.

АҒДАРИШМОҚ

Ағдаришмоқ¹ соз ўйин,
Полвонлар эгмас бўйин.
Даврани кенг оламиз,
Чунки тенгқур боламиз.
Шайландим миниб эшак,
Акмал ҳам чиқди бешак
Ва бошланди тортишув.
Тез йиқитиш — шарти шу.
Мақтовлар ошар бошдан.
— Қани ол, — дер — ёнбошдан.
Узангига тиралиб,

Торта кетдим буралиб.
Ўтирганлар “ух” дейди,
Акмал “отин” чуҳ дейди,
У олгач этагимдан,
Тўқим тушди тагимдан.
Кўзимни очсам аранг,
Полда ётибман қаранг.
Тушим экан хайрият,
Ўнгимда бўлса... Уят...
1964.

¹ Қирғизча куч синаш ўйини.

ОНАЖОНИМ

Маъно тўла гапида,
Ўнг қўлида рапида
Онажоним нон ёпар.

Чопар эдим боғ ора,
Кўлда сингги зоғора,
Жонажоним нон ёпар.

...Жанг борарди ўлкада,
Юрт ташвиши елкада,
Чароғбоним нон ёпар.

Отам тишлаган патир,
Ҳамон миҳда турадир...
Нур жаҳоним нон ёпар.

Ўша тўқочга мослаб,
Зувала узиб, ростлаб,
Меҳрибоним нон ёпар.
1976.

ЎҚИРИҚ¹

Туни билан Қоратоғда
Бўрон тинмас ўкириб.
Оч бўридай улийди,
Қор тўзғитиб, бўкириб.

Тентаксой ҳам димланиб,
Тошни ғажир кўпириб.
Дош беролмай тўзонга
Оқиб кетди кўприк.

Олиб қочар тек қўйсанг
Бўз ўтовни ўпириб.
Ўйланаман отамнинг
Нақ пинжида ўтириб.

— Ўғлим, — тойдек бўрон ҳам
Асовланар ўкириб.
— Жиловлайман мен уни,
Ясаб улкан ўқириқ...
1976.

¹ Ўқириқ — учига қил арқон боғланган таёқ.

КУШАНДА

Қинғир оёқ ўргимчакни
Билсанг, укам,
Тўр тўқиши балиқчига
Ўхшар экан.
Тўрни аста ўлжасига
Чоғлаб ташлар.
Чивинларнинг қўл-оёғин
Боғлаб ташлар.
Искабтопар исканжада

Визиллайди.
Бу жанг эса бизга унча
Сезилмайди.
Уни кўриб, бобом бўлса
Ўшанда дер:
— Ҳашарот ҳам бир-бирига
Кушандадир...
1975.

БАҲОР КЕЛГАЧ

Қиш қорини супурди,
Қуёш нурин уфурди,
Ялпиз ҳиди гупурди,
Баҳор келгач.

Чақмоқ кўкда ёнғоқ чақди,
Қизғалдоқлар селда оқди,
Қуёш яна кулиб боқди,
Баҳор келгач.

Кўзиқорин тердик тоғда,
Одил бормай қолди доғда.
Сўнг қовуриб едик ёғда,
Баҳор келгач.

Ялангоёқ қирда чопдик,
Сават-сават жағжағ топдик.
Икки тандир сомса ёпдик,
Баҳор келгач.
1973.

МОМАҚАЙМОҚ

Момақаймоқ, қуёш нури,
Сенга кўпроқ оқарми?

Ё сариқ соч ўзинга
Ҳаддан ортиқ ёқарми?

Бугун кўриб танимай,
Кўплар ҳайрон боқарди.
Қани айт-чи, сочинг нега
Бир кечада оқарди?

Оҳиста қўл узатсам,
Шамол турди аксига.
Сочинг тўзғиб бирданига
Тушдинг елнинг рақсига.

Умрим бекор ўтмабди,
Шунинг ўзи қадрли.
Нетай, уч кун бўлса-да,
Яшнатдим қир-адирни.
1974.

ЎҒЛИМГА

Жанг борарди юртда қаттол,
Кирза этик кўрмай ҳатто,
Кир-чир кўйлак, ёқавайрон,
Ўсган эдик, бўлма ҳайрон.
Туфли қайда, бошлар яланг,
Бошоқ териб ёшу яланг,
Зоғора-ю, думбул ердик,
Аталага шукр дердик.
Уруш деса кўнглим ғашким...
Сенга келар ҳавас, рашким...
Ўзинг бундоқ кўргин ўйлаб,
Кўш-кўш костюм, сара кўйлак.
Бизнинг ёшлик, ўғлим, бир оз
Оғир ўтган, билсанг бу рост.
Ўйлаб иш қил, бошдан тортиб,

Такасаланг бұлма ортиқ,
Хар нарса мўл тўкин юртким,
Тупроғини кўзга суртгин.
1977.

БАРЧА ҚОЙИЛ

Давра тобда,
Нор рубобда
“Баҳор вальси”н
Яна чалсин.
Узат найни,
Кел, оғайни.
Мелиқўзи,
Чангда ўзи
Жўр овоздир,
Зўр овоздир.
Қилмайин ноз,
Ўйнар Гулноз.
Кейин Жўлан,
Қўбиз билан
Қўшиқ айтди,
Жўшиб айтди.
Йўқдир армон,
Янграр гармон.
Саша, Ноил,
Барча қойил.
Яша, Ғани,
“Лезгинка”ни,
Қийиб қўйдинг,
Кийиб қўйдинг.
Шу ёз чоғи,
Артек боғи
Ҳа, ғоятда,
Ниҳоятда,
Олди ҳусн,

Байрам тусин.
Ёнди лов-лов,
Гулхан — олов.
Қардошликни —
Ва ёшликни
Қилдик таъриф,
Дейди, Маъруф.
1973.

ЙИЛҚИЧИ

— Фармон ота,
Ҳорманг, ота!
Касбингизга —
Борман, ота.

— Аҳмад, ўғлим,
Раҳмат, ўғлим!
Ҳеч кўрмагин,
Заҳмат, ўғлим.

Чавандозим!
Қишин-ёзин,
Йилқичига —
Чидам лозим.

— Тўсиқлардан
Ўтиб бардам,
Сизга доим —
Бергум ёрдам.

— Аҳмад, ўғлим,
Раҳмат, ўғлим!
1975.

ЁШ ДОРБОЗЛАР

Қўшилларим — Анвар, Ўктам,
Дорга ихлос қўйган кўпдан.
Тутга арқон тортиб боғлар,
Ёш дорбозлар, ёш дорбозлар.

Кўкни тутар найнинг саси,
Жом ва пақир чирмандаси.
Лангар тутиб қадин — ростлар —
Ёш дорбозлар, ёш дорбозлар.

Масхарабоз Каримберди,
— Қани, қарсак чалинг, — дерди,
Оёқ серпиб, куйга мослар —
Ёш дорбозлар, ёш дорбозлар.

Гайратидан дил энтикар,
Балки ойга дор ҳам тикар.
Машқ қилса, қишу ёзлар,
Шу дорбозлар, ёш дорбозлар.
1976.

ҒИШТ ҚУЯМИЗ

Деманг бизни олифта,
Тўрт хонали қолипда
Ғишт қуямиз.

Қум сепеди Комилжон,
Дилшод, Беҳзод жамулжам,
Ғишт қуямиз.

Лойни бир оз тиндириб,
Сув захрини синдириб,
Ғишт қуямиз.

Сергиб қолар асталаб,
Уни териб — дасталаб,
Фишт қуямиз.

Уй тикланар орада,
Ишлар қизгин боради,
Фишт қуямиз.

Завқли ўтар ёзги таътил,
Пешана тер ҳалол татир,
Фишт қуямиз.
1977.

ШОЛИ “ПОЛВОН”

“Саксон кунда савоқдаман,
Тўқсон кунда товоқдаман”,
Деб мақтанар шоли полвон,
Фам-ташвишдан ҳоли полвон.
Сувга сира тўймаслигин,
Деҳқонни тинч қўймаслигин
Балки билмай мақтанади,
Ёки атай нақ тонади,
У жувоздан ўтгунича,
То қозонга етгунича,
Қадоқ қўлли деҳқон акам,
Тиним билмас, ҳа, чинакам.
Меҳнатга шай, енги турмак,
Шунинг учун босмас курмак.
Мақтовга қўп берилмагин,
Камтарин бўл, керилмагин.
1974.

СУМАЛАК
(Манзара)

Бойчечаклар ниш уриб
То тургунча ўрнидан,
Баҳор қишни тарновга
Осиб қўйди бурнидан.

БУҒДОЙЗОРДА

— Нега буғдой бош эгар? —
Савол бердим дадамга.
— Меҳнатини олқишлаб,
Таъзим қилар одамга.
— Тилла рангга уларни
Кимлар бўяб кетишган?
— Қадок қўлли деҳқонлар
Терлар тўкиб экишган.
Шу туфайли ҳар бошоқ,
Олтин бўлиб етишган.
1975.

КУЗ

Яна хазонрезгилик,
Боғлар ранги синиқди.
Дилда ҳоким эзгулик,
Анҳорда сув тиниқди.

Оқ яктакли қайинлар
Тақди яна зар балдоқ.
Қушларга гап тайинлаб,
Чағ-чағлайди зарғалдоқ.

Уфқ эса лолагун,
Дарахтлардан ранг олар.

Хайрлашиб куз бугун,
Сочар олтин тангалар...
1976.

БУВИМЛАРГА МАЗА-ДА

— Бувимларга маза-да, —
Деди кулиб Озода.
Ҳайрон Мухтор ва Гулсум,
— Нимага? — сўрар Унсун.
— Уларни-чи, тиши йўқ,
Оғриқ билан иши йўқ...
1976.

ЖОЙИГА ОСЯПМАН...

Назми хола кўрпа қавиб
Ўтирарди супада.
Набираси хом олмани
Узиб солар липпага.
— Шохда нима қиляпсан?
Пастга туш, Хосиятхон!
— Тўкилган олмаларни
Жойига осаяпман...
1973.

ЯЛАЯПМАН

— Каримахон, қайга кетдинг?
Кел, сочимни тараяпман.
Қатикни тез олиб чиқ.
— Ҳозир опа қараяпман,
— Озроқ эди ичиб қўйма,
— Ичганим йўқ, ялаяпман...
1960.

МАЙИЗ

— Отинг нима, қизалоқ?
— Менми, тоға, Лоламан.
— Ол майиздан бир ҳовуч,
— Йўқ, одобли боламан.
Ҳовучингиз катгароқ,
Сиз берсангиз оламан...
1964.

БЎЛМАСАМ-ЧИ...

Чиқдик қуён овига,
Ўнғор тоғнинг зовига.
Қоринни тўқлагунча,
Милтиқни ўқлагунча —
Қуён қочди жарликка,
Ахир бу ўжарлик-да.
Бўлмасам-чи, ишон-да,
Урар эдик нишонга...
1964.

ҚАРИБ ҚОЛИБДИ

Дўнг тепага Розик ота
Макка экувди.
Эгатини тор қаторлаб,
Якка экувди.

Пешана тер натижаси
Дарҳол сезилиб,
Ёш ниҳоллар маржондайин
Чиқди тизилиб.

Йиғилгунча арпазорнинг
Сомон, похоли,

Макка қариб, кўкси узра
Тушмиш соқоли...
1975.

СИЧҚОННИНГ ОРЗУСИ

— Ўсиб-унсам,
Кучга тўлсам,
Мен-чи, мушук бўламан.

Каламушнинг —
Ғаламуснинг
Қириб, додин бераман.

Дея сўйлаб,
Аста ўйнаб,
Сичқон чиқди эшикка.

Ўша онда,
Пешайвонда
Кўзи тушди мушукка.

Шошганича,
Қочганича,
Кириб кетди тешикка...
1972.

ПАШША

Ўрин билан Мираббос
Сумалак ялашарди.
Бир пашша ғашга тегиб
Ширани талашарди.

Хира пашша қувганга
На унади, на кўнди.

Бирдан у Ўринбойнинг
Бурнига келиб қўнди...

Мираббос кўзин қисиб:
— Шошма, — деди Ўринга.
Қаранг, ҳаш-паш дегунча,
Бир муштлади бурунга...

Пашша-ку тутқич бермай,
Учиб кетди зинғиллаб.
Ўриннинг бурни қонаб,
Йиғлар эди минғирлаб...
1970.

ҲАЛИ ЁШ-ДА...

— Доскага чиқ, Мукамбар,
Бўрни ол-чи, хўш қани.
Битта мисол ишлаймиз,
Учга учни қўш, қани?

Лекин оддий мисолни
Ечолмади Мукамбар.
Содиқ ака сўраб қолди:
— Айт-чи, қанча уканг бор?

— Олтита.
— Улар бирдан конфет еса,
Бўлар нечта?
— Бешта.

Ҳеч-да!
Шошилмасдан ўйла бошда.
— Битта укам конфет емас,
Ҳали ёш-да...

МАҚТАНЧОҚ ЧУМОЛИ

Ўқариқдан
Чим олиниб,
Ини кўчди
Чумолини.
Уймалашиб
Ҳайрон боқди.
Беш-ўнтаси
Сувда оқди.
Бир чумоли,
Шу пайт қаранг
Чиқиб олди
Тошга аранг.
Қўл-оёғи
Қалтирайди.
Кўзи тиниб,
Жавдирайди.
Тол чивиғи
Бўлди нарвон.
Ўтиб олгач,
У беармон,
Бошқаларга
Мақтанди хўп:
— Орамизда
Қўрқоқлар кўп.
Ўрнак олса,
Бўлар мандан.
Сузиб ўтдим,
Океандан...
1974.

ОВДА

Овга чиқдик този билан,
Боққан эдик ёзи билан.

Оқ либосда дала-адир,
Таёқ ушлаб борар Қодир.

— Ол, кетди деб қолди бирдан,
Итим чопиб ўтди қирдан.

Менга сапчиб ҳурар този,
“Ўлжа” билан турар този.

Бориб кўрсак яқинига,
Эски пўстак тақимида...
1965.

ҚИРҒОВУЛ

— Паррандалар ичида
Тез учари қирғовул.
Нима учун, Шокиржон,
Меҳр қўйган қирга ул?!

— Қирғовулнинг парвози,
Боқмагани боқтирар.
У қирлардай поёнсиз,
Кенг оламини ёқтирар...
1961.

КЎКЛАМ ҚУВОНЧИ

Симда қатор,
Қалдирғочлар.
Важир-вужир

Суҳбат бошлар...
— Бу йил баҳор,
Создир қушлар.
Тезроқ келинг
Тенги-тўшлар.
Дўстим, Лайлак,
Билсин ҳамма.
Деб йўллашар
Телеграмма.
— Ким орқали?
— Сим орқали...
1962.

ЎЙЛАБ-НЕТМАЙ

Қора қурум карнайга
Уя қурди чуғурчиқ.
Кўринганга мақтанар:
— Уйимни кўр, югур, чиқ.

Доим шошиб иш тутар,
Ўйлаб-нетмай кетини.
Айтинг, энди ким ювар,
Қурум босган бетини?..
1975.

ЧАҚИМЧИНИНГ ЖАЗОСИ

Синчалак билан Читтак
Яшарди иноқ, аҳил.
Ташвишга қўйди қиттак —
Уларни чумчуқ бахил.
Ҳасади ҳаддан ошиб
У ён-бу ён чопарди
Ва ўртада гап ташиб,
Шундан лаззат топарди...

Бировга чуқур ўйган
Чумчуқ макри билинди.
Мансуржон дўнгги қўйган
Пат тузоққа илинди...
1977.

КЕТМАСАЙДИ ГАП ТАРАБ...

Сўз етмайди
Таърифга,
Шариф тоға
Орифга
Совға қилди
Зўр қовоқ.
Беданали —
Тўрқовоқ.
Ғамлаб тариқ,
Пишлоқдан,
Хурсанд қайтдик
Қишлоқдан.
Осдик беҳи
Шоҳига.
Мамнун Талъат,
Шоҳида.
Қўниб қолди
Шаҳарга.
Сайрар ҳар кун
Саҳарда.
— Бу қовоққа,
Бедана.
Ҳеч ярашмас,
Бегона.
Дея акам —
Элтурди.
Темир қафас,
Келтирди.

Янги уйга
Күчирдик.
Аммо қушча
Чўчирди.
Худди ўша
Нафасда,
Қаранг темир
Қафасда,
Қаддин ростлаб,
Туролмай,
Сирғанарди
Юролмай.
Ўжарлигин
Билдирди.
Сўнг ойнани
Синдирди.
Бизни хафа,
Хит қилиб.
Демай қўйди,
Битбилдиқ.
Отам эса,
Койиди:
— Унга сирдош,
Жой эди.
Ўғлим, бу жўр,
Майнамас.
У қафасда
Сайрамас.
Кейин билсак,
Тўрқовоқ,
Экан жуда
Зўр қовоқ.
Кетмасайди
Гап тараб,
Гап тараб...
Бедана дер:

Так-тарак,
Так-тарак...
1975.

ЖЎНАТАМАН ҚУЁШНИ
1982

КЎНГЛИМ ЎСАР ТОҒДАЙИН

Ҳар гал борсам яйловга
Кўнглим ўсар тоғдайин.
Меҳмон келса, чўпонлар
Эриб кетар ёғдайин.

Отни тезлаб жилгадан
Тушиб келар қария.
Қўш саночда қимизни
Пишиб келар қария.

— Тошўчоққа ўт қалаб,
Дастурхон сол, ҳой, Турар.
Зайнаб хола бўғриқиб
Қатламага мой сулар.

Ҳайдаб борар тўрт отлиқ
Икки уюр йилқини.
Тешиктошда иш тифиз,
Авжида жун қирқими.

Рисмат бобо ўтовда
Қамчи ўриб ўтирар.
Икки кампир ширдоқ¹қа
Гулдан нусха кўчирар.

Мен яйловга чанқоқман,
Чўлда қолган ташнадай.

Чунки, сокин, беғубор,
Турна кўзли чашмадай.

¹ Ширдоқ — гиламнинг бир тури.
1983.

БОЙЧЕЧАК

— Ҳой, чечак,
Бойчечак!
Яшнаб кетди қир таги.
Куёшмисан қирдаги?
— Биз офтобнинг парчаси!
Очиб ернинг дарчасин,
Шу тупроққа бойландик,
Бойчечакка айландик.
— Ҳой, чечак,
Бойчечак!
Қара оёқ остини,
Ёки уйқу босдимми?
— Кутиб сени, баҳорни?
Ва беғубор наҳорни
Сарғайиб кетди рангим.
— Сўзларимга ишонгин,
Баҳордан элчи-чечак,
Раҳмат сенга, бойчечак.
1981.

ОЛМОС ҚАЛАМ

Қолди бирдан гулдираб
Кўкда момогулдирак.
Она товуқ жўжасин
Бошлаб қочди чулдираб.

Ёмғир ерни ийдирар,
Яшил чакмон кийдирар.
Эски тандир остида
Қора кучук дилдирар.

Яшин — осмон оҳими,
Чақмоқ гоҳи-гоҳими?
Чизар олмос қаламда
Нурдан кийик шохини.

ТЎРТ ФАСЛ

Баҳор қутлар оламни,
Мушак отар замбарак.
Баргак таққан сочига,
Бошида гулчамбарак.

Шамол қувар булутнинг
Увада-ю, лахтагин
Меҳнаткаш ер ғайратдан
Ечиб ташлар яктагин.

Буркаб олди об-ҳаво
Бирдан қовоқ-қошини.
Жануб сари турналар
Жўнаб қолди шошилиб.

Ҳадемайин қор тушиб,
Кирза этик ғарчиллар.
Тиним бермас чанага
Энди Шокир, Барчинлар.

ҚИЗҒАЛДОҚЛАР ҚУТЛАШАР

Тонг оқариб юлдузлар
Аста ўчиб боради.
Яйлов олис, чўпонлар
Тоққа кўчиб боради.

Тоғам ҳайдар қўйларни
Қамчисига қўл тираб.
Ёш кўзичоқ хуржунда,
Маъраб кўяр мўлтираб.

Ирғишлайди шўх қулун,
Пешанаси қўнғир-оқ.
Бўғалоқ-чи, лўкиллар,
Бўйнида жез қўнғироқ.

Қизғалдоқлар қутлашиб,
Чалар гўё мискарнай.
Бобом мудрар тақимига
Тўн барини қистирмай.

Яйлов бағрин яшнатди
Оқ ўтовли овуллар.
Тунлар салқин бу ерда
Куврай — ўтин ловуллар.
1962.

ЁДГОРЛИК

Онам бошоқ тергани
Боришимни эшитиб,
Тўқиб берди жун қопчиқ,
Урчуқда ип пишитиб.
— Бўз кўйлақдан тез ўтар
Қилтириқнинг санчгани.

Ўғлим, сарак тера қол,
Жуда ўнғай янчгани.
Ўша халта кечгача
Елкамдан тушмас асти.
Ёшу-қари далада,
Озиқ-овқат етмасди.
Каламушнинг инларин
Бузар гоҳо Каримжон.
Баъзан буғдой чиқарди
Шиббаланган, ярим жом.
Уруш тугаб, чекинди
Қаҳатчилик-йўқчилик.
Жангдан қайтди оз киши,
Етим қолди қўпчилик.
Бардош бердик бир нави
Оғир, ёмон кунларга.
Етиб келдик ниҳоят,
Доруломон кунларга.
Бир кун ойим эркалаб:
— Етар, — деб кулиб қўйди.
Қопчиқни туздон қилиб
Айвонга илиб қўйди.
Онам-ку, ўтиб кетди,
Илож йўқ, умр калта.
Аммо ризқ-рўз улашар
Ҳамон ўша жун халта.
1963.

ТУРНАЛАР

Уч бурчакли хат мисол
Парвоз этар турналар.
— Арғимчоғин не учун
Узмай кетар турналар?

— “Арғамчига қил қувват” —
Элдан қолган нақдир.
Ука, билсанг, турналар
Ана шундай аҳилдир.
1981.

ДУР СОЧИЛДИ ТОҒЛАРГА

Булут қошлаб бирданига
Тинди шамол гир-гири.
Майсаларга тақди сирға
Илк баҳорнинг ёмғири.
Авжга чиқди ёмғир чунон,
Булут гўё сим элак.
Тўлиб-тошди Гулнорахон
Тарновга қўйган челак.
Ҳалқобланди оёқости,
Дур сочилди тоғларга.
Қуёш кейин дазмол босди
Дала, адир, боғларга...
1967.

ЖАЛА ЁҒДИ, ЧАЛА ЁҒДИ

Куннинг ранги-кути ўчиб,
Бўзбу тоғдан булут кўчиб,
Тўрғай учиб, каклик чўчиб,
Дўл аралаш жала ёғди.

Тентаксойга туман инди,
Бир соатга етмай тинди,
Зар камалак тоққа минди,
Минг афсуски, чала ёғди.
1969.

ЧИЛЛА ЧИҚИБ

Қиш аёзи тобида,
Қор эринмай бўралар.
Шох-шабба орасидан
Овчи сергак мўралар.

Эман барги товуснинг
Қуйруғидай серҳашам,
Кийик юрган сўқмоқлар —
Қирда йўл-йўл беқасам.

Айиқ форга йўл олди,
Пиймасини ивитган.
Қуён пўстин тикибди
Ўзига оқ тивитдан.

Яшил тароқ арчалар
Кенг ёзиб қулочини,
Эринмасдан шамолнинг
Тарар пахмоқ сочини.

Чилла чиқиб, бурнидан
Чак-чак эрир “қор одам”.
Қўк сомса илинжида
Февраль ўтди орадан.
1983.

ЖАЗО

Тонг отмасдан қий-қиёлаб
Қолди бирдан бабақ Хўроз.
Ғафлат босиб ғарам узра
Ухлаб ётар итим Барбос.
Бир кечада беш товуқни
Олғир тулки қипти ғойиб.

Бўш катакда ёлғиз хўроз
Турар эди мунғайиб.
Отам дейди: — Қопқон бўлса
Бир қўрсатиб қўяр эдик.
Бўпти, ўғлим, бу маккорга
Биз ҳозирча “қойил” дедик.
Қовун-тарвуз авжи пишган
Қунгабоқар чойлаб¹ ётар.
Малиш қўйлар кавш қайтариб,
Гўё сақич чайнаб ётар.
Чирилдоқлар гал беришмас,
Қумғон қайнаб тошиқади.
Султон думбул пиширгани
Тезак қалаб ошиқади.
Тошфонарнинг ҳожати йўқ,
Ой шуъласи мўл-кўл ёғар.
Ҳаким ушлар бузоқчани,
Ойим эса сигир соғар.
Қўплар билмас полиз ичра
Юлдуз санаб ётиш гаштин.
Отам бизга сўйлаб берар
Алиф Лайло саргузаштин.
Ухлаб қопмиз ярим тунда
Недир тўқ-тўқ этиб борар.
Чайла ёқдан чиқиб аста
Қўрқа-писа кетиб борар.
Олиб заранг таёғини
Отам қутиб турди анча
Тулки экан, кувачани —
Бошга кийиб кўтарганча
Тўқ-тўқ этиб борар эди.
Нафс кўйида кувачадан
Сут ичгани тушган экан.
Ундан бошин чиқаролмай,
Сутдан кўзи шишган экан.
Отам унинг терисига

Сомон тиқиб кeргани йўқ,
Уй тўрига осиб қўйдик,
Ўн товуққа бергани йўқ...

¹ Чойлаб — етилиб.

ЛОФ ЭМАС

Ҳаво иссиқ дам эди,
Меҳнат кучи кам эди,
Чумолини тақалаб,
Аста анҳор ёқалаб
Қамиш ўрдим шир этиб,
Чигирткалар чир этиб,
Тегавергач гашимга,
Имлаб қўйдим Ҳошимга,
Тўртгасини от қилиб,
Қоғоздан қанот қилиб.
Аравага қўшилди
Сўрагайсиз, хўш энди?
Барака кириб ишга.
Оқ саройни тўлдирдик,
Кўк саройни тўлдирдик,
— Ҳой, эшикни оч, Бақа.
Ошпаз эди тошбақа.
То овқати пишгунча
Ухлаб қопмиз тошдақа...
1969.

ДАЗМОЛ

— Буви, нега пешанангиз
Ажин босиб, тиришган?
Сабабини айтинг ёки
Ҳафамисиз бир ишдан?
Бунга Зеби холанинг

Қистаб кетди кулгиси.
— Эркатоим, бу ажин
Қариганлик белгиси.
— Ҳалиги-чи, — деб Акмал
Сўзин баён этади. —
Дазмол босиб олсангиз,
Текис бўлиб кетади.
1963.

ҚАЙНАЯПТИ

Мушукчага ёқиб қолиб
Ўтнинг тафти,
Хуррак тортар ёки ухлаб
Қолди апти.
Ақром айтар: — Мушугимиз
Қайнаяпти...
1966.

БЕРКИНМАЧОҚ

Пар ёстиққа
Буркаб бошин
Беркинмачоқ
Ўйнар Ҳошим.

— Уйда йўқман,
Қараб кўр-чи?
Ўша заҳот
Топар Йўлчи.

Яхши ўйин
Беркинмачоқ,
Аммо чойнак
Бўлди пачоқ...
1969.

ИНСОФИ ЙЎҚ

Бир гала чумчуқ қўнди
Чорпоянинг рахтига.
Қолган экан бурда нон
Паррандалар “бахтига”.

Хўроз пахса девордан
Гердайганча ўтарди.
Инсофи йўқ чумчуқлар
Бирдан жанжал кўтарди.

Хўроз нонни шарт олиб:
— Сиз иноқ бўлинг, — дерди.
Жўжаларга улашиб,
Бурдани бўлиб берди.
1978.

СЎНА

Кўғирмоч қовургудай
Саратоннинг қозони.
Ҳатто кўзга илашмас
Дайди гирдоб тўзони.
Қалдирғочлар анҳорга
Тўш уради керилиб.
Кўй ва моллар сояда
Кавш қайтарар эриниб.
Шу маҳал ола буқа
Шаталоқ отиб қолди.
Кўйлар хушёр тортишиб,
Серкалар қотиб қолди.
Яйловнинг чанги тўзиб,
Тўпалон бўлиб кетди.
Буқанинг газабидан
Кўп чивин ўлиб кетди.

Думини хода қилиб
Чопа кетди, бўкирди.
Ё унга биров бехос
Игна санчди, ток урди.
Тўғри келган одамни
Аямай сузиб ўтди.
Четан деворни шартта
Шохи-ла бузиб ўтди.
Така сўрар Қўчқордан:
— Буқа мунча тархаш-а?!
— Бир сўна қўнганига
Шунча ташвиш, хархаша...

ЖИРАФАНИНГ ҚЎЙЛАГИ

Зебранинг уст-бошига
Қўплар ҳайрон қолишди.
Шундай йўл-йўл матодан
Йўлбарсга ҳам олишди.
Буни кўргач Жирафа
Ичи куйди, тошиқди.
Кенгуру чевар эди,
Шуникига ошиқди.
— Хуш келибсиз, оғайни,
Хизмат бўлса айтингиз.
Соз кийиниб, қоматни
Кўз-кўз қилар пайтингиз.
Тираб қўйиб шотини
Жирафанинг бўйнига,
Ўлчаб бўлиб қайчини
Солар экан қўйнига,
Бор матони кўрсатиб
Жирафага тутади:
— Сал қимматроқ, лекин сизга
Ўн беш метр етади.
Сабаби бўйнингизга

Тенг ярмиси кетади.
Бир метрга қолганда
Чидамади Жирафа,
Буюртма битди, аммо,
Кенгурудан у хафа.
Тўғри уни кўрганда
Ҳавас билан боқасиз.
Лекин, унинг қўйлаги
Тикилган-да ёқасиз...
1983.

БАҲС

Қўйни қўшиб подага,
Айри миниб ходага,
Санжар, Ашур,
Баҳслашур:
— Ин солишда қарқуноқ
Чумчуқ, читтакдан нўноқ.
— Нор тоғамнинг сўзича
Энг дангаса мусича.
— Йўқ, қарқуноқ.
— Йўқ, мусича.
— Сен билмайсан,
Ўйла пича.
— Нега билмай?
Ахир шошма:
— Ўпкангни бос!
— Ҳаддан ошма!
Шу пайт хода қарс синиб,
Узилди баҳс-тортишув.
Аранг чиқди анҳордан
Бир-бирини тортишиб...
1981.

ТУФЛИСИГА ҚУМ КИРАР

Савол берди Маткарим
Синфдоши Захрога:
— Нима учун одамлар
Туя минар саҳрода?
— Саҳрода туя миниш,
Ҳар нарсдан зиёда —
Туфлисига қум кирар
Кимки юрса пиёда.
1986.

ЎРГАТЯПМАН

Чийчийлашиб жўжалар
Бедазорга қочар кириб.
Кучук эса уларни
Тинмай қувлар айлантириб.
Мушук сўраб қолди итдан:
— Аввал бизга мазайди.
Сен келдинг-у, жўжалар
Кундан-кунга озайди.
— Ахир, мен бошқалардай
Дайдиб юрмай кўчаларда,
Тулкига чап беришни
Ўргатяпман жўжаларга...
1983.

ЛАҚМА ЧУМЧУҚЛАР

Айвондаги хонтахтага
Бир тўп чумчуқ кўнди шошиб.
Ўз тилида суҳбатлашар
Чам-чам, чам-чам, чам-чамлашиб.
Хонтахтада шиша банка,
Гурунчи бор ярим-ёрти.

Бир ёнида никель чойнак.
Ҳеч вақо йўқ ундан ортиқ.
Олис кетмай хонтахтадан
Нари-бери ўтишади.
Ялтираган бўш чойнакни
Нега ҳадеб чўқишади?
Шишадаги гурунч акси
Чойнак узра ўтган экан.
Текин доннинг хушхабари,
Чумчуқларга етган экан.
Зўр беришиб чўқиб, донлаб,
Ўзларича яйрашади.
Никель чойнак атрофида
Тумшуқларин қайрашади...
1983.

БЎКИБ ҚОЛГАН

— Ким биринчи топади:
От нимага ётади?
— Балки чарчаб қолгандир,
Шунга ётиб олгандир.
— Бўкиб қолган, — дер Эгам, —
Ем-хашакдан кўп еган.
Дилфуза сўзлар: — Наҳот?
Сизга айтсам ўша от
Ўтиришни билмайди,
Гулшан момо: — Балли! — деб
Зимдан боқиб жилмайди.

ХАЙРЛАШМАЙ...

Толнинг барги сувга тушиб
Қайиқ бўлди.
Бу айниқса чумолига
Лойиқ бўлди.

Кўш қирғоқни тўлқин ялаб
Кўкка сапчир.
Эшкакни-қу ўзи эшар
Чаққон-абжир.
Тенг-тўшлари қолди гап-сўз
Тайинлашмай.
Чумоливой жўнаб кетди
Хайрлашмай...
1984.

ОҚ БУЛУТ

Оппоқ булут, оқ булут,
Тоғ бағрига оғ, булут.
“Оқ олтин”ни тергунча
Энди камроқ ёғ, булут.
Оппоқ булут, оқ булут,
Этагингни қоқ, булут.
Ўз тўпингдан айрилиб,
Қолма танҳо, тоқ, булут,
Пахтадайин оқ булут,
Осмонга арқоқ булут.
Савачўп урса ойим,
Бўласан тарқоқ булут
Оппоқ булут, оқ булут,
Тоғ бағрига оғ, булут.
То тергунча пахтани,
Энди камроғ ёғ, булут.
1983.

ДЎЛ

Лойхўрақлар лой чувар,
Атроф кўм-кўк ложувард.
Барра пиёз найчалаб
Бамисоли най чалар.

Бинафшалар қисман оқ,
Ойим терар исмалоқ.
Бирдан булут қоплади,
Дўл ёғди, шитоблади.

Чўғ тушгандай патакка —
Товуқ қочар катакка.
Майса чирт-чирт узилди,
Райҳон беҳол сузилди.

Дўл ҳовлиқиб тошман дер,
Муз ва қорга бошман дер.
Унинг бағритошлиги,
Ҳовлиқма, бебошлиги
Бошига етди, қаранг.
Ерга сингиб йўқ бўлди
Куёшдай қочиб аранг.
1985.

ЎРГИМЧАКНИНГ ҲИЙЛАСИ

Дор катакка ипак йўлдан
Ғириллаб,
Лангарчўпсиз чопиб юрар
Зириллаб.
Сеҳргардай оғзидан ип
Чувалар.
Чиғириқда ўз-ўзини
Қувалар.
Пастга сакрар минг мақомда,
Ён ташлаб,
Ҳузур қилар беланчакда
Ёнбошлаб.
Ўлжасини юбормайди
Қочириб.
Бир пашшанинг унга оғзи

Очилиб,
Деди: — Фойдам тегиб қолар
Сенга ҳам.
Дор ўйнашни ўргатиб қўй
Менга ҳам.
Бу таклифдан Ўргимчак шод,
Яшнади:
— Қани юр, — деб уйи томон
Бошлади.
Текин ўлжа — бир зумдаёқ
Пашшанинг
Қўл-оёғин шипга боғлаб
Ташлади...

БУҒДОЙ БОШОҒИ

Буғдой пишди, етилди
Қадди-басти ёй каби.
Пайкал узра ҳар бошоқ
Қалқиб турар ой каби.
Қутар гўё зор, интиқ
Ўз миришкор устасин.
Балки деҳқон бошоқдан
Олган ўроқ нухасин...

“Ш” БИЛАН “Ч”

“Арра”, “Карра” сўзларини
Бурро айтар укам Ботир.
“Ш” билан “Ч” ҳарфларига
Бир оз тили келмаётир.
— “Пишлоқ едим қишлоқда,
Шермат юрар “Чайка”да.
— Пислоқ едим қислоқда,
Сермат юрар “Сайка”да.
— Чиноранинг чинниси бор,

Чиннисида шинниси бор.
— Синоранинг синниси бор,
Синнисида синниси бор.
Ана шундай жумлаларни
Сал қийналиб айтар Ботир.
Лекин, жуда машқи баланд.
Олманг ундан хавотир...
1984.

ШОШМАЙ ТУР

Қир-адирлар эгнида
Бобомнинг оқ яктаги
Сирғанишга соз бўпти
Дўнгтепанинг таг-таги...

Хуштак чалар изгирин,
Дов-дарахтлар булдуруқ.
Деразага қорбобо
Сурат чизган кулдириб.

Бутун бошлиқ ўрмонни
Ойнакка қўйган жойлаб.
Тулки пишлоқ есам деб
Қарғани турар пойлаб.

Тўқайзорнинг четида
Қўш тегирмон, таниш қир.
Қуён жуфтак ростлади,
Қувиб борар қаришқир.

Лақма бўри, шошмай тур,
Ўз бошингга етасан.
Қуёш чиқса, ҳолинг вой,
Зумда эриб кетасан...
1983.

ОҚБУРА ТЎЛҚИНЛАРИ 1985

ҲАШАР

Чўққиларга илинди
Оқ булутлар туғ бўлиб.
Ерга сингмай қор суви,
Кўкка ўрлар буғ бўлиб.

Мусичага манзил-макон,
Таниш бўғот, пешхари.
Бобом тортар ўқариқ,
Бар урилган пешлари.

Момоннинг фикри-зикри
Жағжағу, исмалоқда.
Шанба куни тўпланиб,
Синфимиз чиқди боққа.

Дов-дарахтни боғбонлар,
Соч-соқолин қийишди,
Биз оқлаган дарахтлар,
Оппоқ пайпоқ кийишди.

Шодмон бобо шод бўлиб,
Қўлимизни қисадир:
— Ушбу ҳашар боғимизга
Сизлар қўшган ҳиссадир.

АРҚИТДА

Қўқийбелим¹ ортда қолди,
Қўниб ўтдик Арқитга.
Табиат ҳам бу ерни
Буркаб қўймиш бархитга.

Нортуядай лўкиллаб,
Шошиб оқар Қапчиғай.
Бир-бирига гал бермай,
Сайрар майна, чақчиғай².

Бурқсир арча буроғи,
Ўрмон яшил, қир яшил.
Суғур ухлар хотиржам,
Юмронқозик дон ташир.

Бир бедаво шу маҳал,
Какликларга ўқ отди.
Ваҳший садо тинчликка —
Барҳам берди, йўқотди.

¹ Қўқийбелим — довоннинг номи.

² Майна, чақчиғай — тоғ қушлари.

Шошиб-пишиб ўлжасин
Патин юлар ютақиб,
Тоғу тошлар асабий,
Арча ёнар тутақиб...

БАҲОР ТУШИБ КЕЛАР ТОҒДАН

Қорлар эриб,
Туни билан
Ерга ёзиб
Яшил гилам,
Баҳор тушиб келар тоғдан.

Тобланиб
Қиш аёзида,
Синчалакнинг
Баёзида,
Баҳор тушиб келар тоғдан.

Бойчечакдан
Чамбар бошда.
Таъзим қилиб,
Юрт, қуёшга,
Баҳор тушиб келар тоғдан.

Қўлга олиб
Янгроқ торин,
Қўз-қўз қилиб
Иқтидорин,
Баҳор тушиб келар тоғдан.

ҚИШЛОҒИМНИ СОҒИНИБ

Бултур ўғлим қишлоқдан
Бир даста бойчечакни —
Олиб келиб экканди,
Ўша мурғак чечакни.

Эртаю кеч парвона,
Қарагани-қараган.
Сўлиб қолди негадир,
Куз ҳам ўтди орадан.

Хайриятки, бойчечак
Енгиб довулни, қорни,
Бу йил қийғос очилди
Қутлаб наврўз-баҳорни.

Ўғлим силаб-сийпалаб,
Бойчечакни ўпади.
Мени-чи кўз ўнгимдан
Она қишлоқ ўтади...

КАМАЛАК

Пайдо бўлди ёй камалак
Қўл бўйида, етти рангда.
Етти қатим ипак мисол
Бўлиштириб санга, манга,
Сакрамачоқ қилиб бирин,
Муҳаррамхон ўйнар тонгда.

УЙИН ТОПМАЙ

Туни билан булут қорни
Элаб чиқди.
Тўқайзорни оқ чойшабга
Белаб чиқди.
Хавфу хатар қор остида
Қолгандайин,
Қаддин букиб таъзим қилар
Арча, қайин.
Қуён полвон қайтар эди
Оқшом ишдан,
Тўқ-тўқ қилиб ўлжа излар
Қизилиштон.
Қуён ўйлар: — Бу ҳам мендек
Сархуш — гаранг.
Уйин топмай, ҳар эшикни
Чертар қаранг...

ДАРОЗ САРТАРОШ

Африкада сартарошман,
Дўконим Саваннада.
Филга ўхшаб чўмилмайман
Чад кўлидек — ваннада.
Ота-бобом Жирафа деб
Исмимни билиб қўйган.

Баландлигим олти метр,
Табиат берган бўйдан.
Мижозларни қашқир каби
Қолдирмайман бир тишлаб.
Заранг баргин эринмасдан
Эҳтиётлаб, қиртишлаб,
Атрофини соябондек
Қайчилайман типпатик,
Туяқушга паноҳ бўлар,
Ёмғир қуйса тикка-тик.
Ишга тушсак, овқат пайти
Бўйинбоғ ҳам тутилмас.
Соч-соқоли ўсган дарахт,
Биздан қочиб-қутулмас...

ПИШЛОҚ

Қор тиззадан, қайрағочга
Булдуруқлар инибди.
Чумчуқларнинг бозори ҳам
Эрта кунда тинибди.
Чилла ҳукми сингиб кетган
Ернинг мағзи-мағзига.
Қарға мағрур кўкка боқар,
Парча пишлоқ оғзида.
Бу гал кутиб ўтирмасдан
Эртақдаги Тулкини,
Емоқчийди тумшуғига
Илиб олган мулкини.
Култепада ётган Эшак,
Ханградией-хангради.
Бефаросат хатосини —
Сал кейинроқ англади.
Ҳушёр тортиб, бир ютиниб
Атрофига қараса,
Ерда сароб тўлқин урар,

Иссиқ қирқ беш даража.
Қордан нишон кўринмайди,
Бош оғриғи босилган.
Фақат тили сангиллаб,
Пишлоқдайин осилган...

ИНСОФ ТИЛАБ

Она мушук ўғлига
Алла айтар баралла.
Сичқон унинг сўзига
Қулоқ солар шу палла.
— Сен Арслоннинг зурёди,
Чўнг бобонгдан қолишма,
Арслонга хос иш қилгин,
Сичқон билан олишма.
Ором олгин аллаё,
Ухлай қолгин аллаё.
— Хайрият, — деб Сичқонбой
Иягига қўл тираб,
Инсоф тилаб Мушукка,
Нон кемириб ўтирар...

ЧИЛ ОВИ'

Бу йил қишки таътилни
Ўтказдим Бешбодомда.
Чунки тоғам моҳир овчи,
Номи кетган одам-да.

Тоғам мени апил-тапил
Саман отга миндириб,
Саҳар овга жўнадик
Ёғли кўмач қилдириб.

Етиб келгач манзилга,
Отни толга жиловлаб,
69

Қор устига жели² ёзди,
Кўниб қолган чил овлаб.

Бир гала қуш учиб келиб,
Шўнғиди қорга тикка.
Қанотлари олачипор,
Ўхшаб кетар какликка.

Бирдан қорга шўнғиди,
Жуда ҳайрон қолдим ман.
Сўнг ўрдакдек сузиб чиқди
Ўн метрча олдиндан.

Қувиб бордик мўлжалга,
Саман турар дам олиб.
Сузиб бориб бештаси
Тўрға тушди қамалиб.

Нега қорга шўнғиркин
Ташвиш илиб бошига?
Овдан қайтдик ўн чилни
Боғлаб эгар қошига.

¹ Чил — какликсимон қуш, қор остига ўрдакдек шўнғийди.

² Жели — каклик овлайдиган тўр-сетка.

ЁРДАМ СЎРАБ

Африкада дув-дув гап,
Уққан ҳайрон қолибди.
Чопиб бориб Туяқуш
Филни миниб олибди.
Туяқушга ўчакишди
Маймуннинг бордек қасди.
Сўнг чирмашди Мангуста,

Тушгиси келмас асти.
Мангустанинг бўйнига
Сўна келиб ёпишди.
Кейин унинг ортидан
Пашша, чивин чопишди.
Шунча юкни кўтариб,
Фил лапанглаб жўнади.
Искабтопар шошганча
Энг устига қўнади.
Гандираклар фил шўрлик,
Кўтаролмай бўкирди.
Кўзи тушиб сичқонга,
Ёрдам сўраб ўкирди...

КЎЗИН ОЧСА

Бир қоп сабзи ортиб олиб
Бўрига,
Дўқ урганча ҳайвонларнинг
Зўрига,
Қуёнполвон борар милтиқ
Ўқталиб.
Бўри шўрлик қолса баъзан
Тўхталиб,
Сапчиб кетар бошга тушган
Тўқмоқдан.
Келар экан бир товон йўл
Сўқмоқдан.
Бу аҳволни лайлак кўриб
Боғ аро
Чалди бирдан ўрмон бўйлаб
Ноғора.
Қуён чўчиб очса гилай
Кўзини,
Дуб остида кўриб қолди
Ўзини.

БОБО ҚАНЧА ЁШДАСИЗ?

(Топишмоқ)

— Бобо кенжа набирангиз
Неча ёшга чиқди ҳозир?
— Кенжам Назир,
Мен қанчага чиққан бўлсам,
Шунча ойлик бўлди, бўтам.
— Сиз қанчага чиқдингиз? —
Қайтиб-қайтиб сўрар Жавлон.
— Етмиш саккиз ёшга чиқдик,
Набирамиз икковлон.
— Вуй, қизиқ-а, хўш қандай?
— Менинг ёшим уникага кўшганда...
Ким топади Рўзмат бобо
Қанча ёшга тўлганлигин?
Набираси Назир эса,
Неча ойлик бўлганлигин?..

ЛОЙИҲАДА ЙЎҚ УЙЛАР

Юмронқозик ёқа ушлар,
Ҳайрон Кирпи, Каламушлар.
Ҳа, Кўрсичқон сўзлар эди,
У олисни кўзлар эди.
— Бу Тошбақа қурган сарой,
Шиллиққуртга шоҳона жой.
Бош планга нолойиқдир,
Мана кўрсин халойиқ, — дер.
Уй қуришнинг ташвишидан
Олис бўлган,
Холис бўлган,
Тошбақа
Тош саройин кўйиб бошга
Йўртиб кетди сафар тортиб.

Шиллиққурт ҳам жўнаб қолди,
Карнай нусха уйин ортиб...

УЧ ПАҲЛАВОН

Уч паҳлавон,
Уч қаҳрамон
Жанг-жадалга
Солиб нўхта,
Ўш тоғида —
Барокўҳ¹да
Айланишиб,
Тилсим — тошга
Ухлаб ётар
Харсангларни
Қўйиб бошга
Болакайлар,
Сал нарида,
Тоғ остида
Қулиб, ўйнанг.
Баҳодирлар,
Ҳордиқ олсин,
Оромини
Бузиб қўйманг.

¹ Барокўҳ — Сулаймон тоғи

КИМ АЙТАДИ?

Жам бўлишиб ҳайвонлар,
Қил ўтмай орасидан.
Ҳасратлашиб қолишди
Гап очиб боласидан.
Тулки сўзлар: — Фарзандим,
Содда, сўтак, тўпори.
Олмахон дер: — Меники,

Кўполларнинг-кўполи.
От айтади: — Қулуним,
Ҳеч эпи йўқ чуноқдир.
Эшак мақтар: — Хўтигим,
Эсли, қамишқулоқдир.
Бўри хурсанд: — Бизники,
Ҳеч тенги йўқ, мулойим.
Диёнатли, инсофли,
Қўз тегмасин илойим.
Йўлбарс мамнун: — Ўғилчам,
Оқибатли, меҳрибон.
— Кенжам озиб кетди, — деб
Ташвишланар Каркидон.
Фил юпатиб дўстларин,
Кўтаради кўнглини.
Хўш, ким айтар, уларнинг —
Шу гаплари тўғрими?

ҲОЗ ҚАРНАЙЧИ БЎЛМАСИН

Бола борки чўпчакка
Сериштиёқ, серталаб.
Бобом эртак айтади
Ҳасанбойни эркалаб;
— Қарға қақимчи экан,
Чумчуқ чақимчи экан.
Ҳоз карнайчи экан,
Ўрдак сурнайчи экан.
— Ҳоз карнайчи бўлмасин,
Ўрдак сурнай чалмасин.
Карнайчи Шоқир тоғам
Ҳафа бўлиб қолмасин...

БОШИНГ КҮККА ЕТСА ҲАМ

— Кушлар қандай кийинар?
— Бири созу, бири зўр?
Қора камзул, оқ кўйлақда
Олақарға дирижёр.
Сариқ китель тиктирибди
Ёзга мослаб Зарғалдоқ.
Тўтиқушнинг қулоғида
Тақа нухса зар балдоқ.
Поча-пўстин тўғри келмай,
Қораялоқ хит-хуноб.
Малла костюм зап ярашиб,
Там-там босар Қарқуноқ.
Қизилиштон боши узра,
Энлик алвон тож билан.
Чумчуқ юрар етаклашиб
Сергап читтак гож билан.
Калхат сўзлар: — Пўпишакхон,
Бугун жуда пўримсиз.
Қалдирғоч дер: — Дўстлар, наҳот,
Қадр-қиммат кийимда.
Бошинг кўкка етса ҳамки,
Булбул бўлиш қийин-да...

АЯМАДИ МҲЙЛАБИН

Чалган эди чигиртка
Созни авждан юқори,
Тун ярмида узилди
Ғижжагининг бир тори.
Хайриятки, бахтига
Устахона — дўкон бор.
Лекин ишлар кундузи
Шоҳдор қўнғиз дўкондор.
Тонгни кутиб ўтирмай,

Устани кетди излаб.
Топиб шохдор қўнғизни
Илтимос қилди сизлаб.
Чирилдоқлар нағмаси,
Чиқар авжга — заптига.
— Қолмайин, — дер кўрикдан,
Кафтин ишқаб кафтига.
— Дўкон ёпиқ, эртага
Келгин деб айтолмади.
Чигиртканинг сазасин
Уста ҳам қайтармади.
Иззат-икром кўрсатди
Шохдор қўнғиз эъзозлаб.
Юлиб битта мўйлабин
Ғижжагин берди созлаб...

ТОПҚИР БЎЛСАНГ...

(Қирғиз халқ топишмоғи)

Байталнинг боласини тойчоқ дерлар,
Туянинг кўрар кўзи бўталоқдир.
Эчкининг эркатоий улоқ бўлур,
Қўй эса кўзи билан қўнгли чоқдир.
Борди-ю сигир туғса дерлар бузоқ,
Айиқнинг арзандаси мамалоқдир.
Кийик, йўлбарс кенжасин недир оти?
Хўш нимадир маймун, бўри боласи?
Нима бўлар кирпитикан зурёди?
Доно бўлсанг, топ ва тўлдир чаласин...

ЎТ КЕТДИ

— Ўт кетди! — деб қолди кимдир,
Тўс-тўполон бошланди.
Икром толнинг шохин юлар,
Мен челақка ташландим.

— Қани? Қайда? — сўрар шошиб
Анвар шу чоқ Очилдан.
Чопиб борар болакайлар.
— Тезроқ югур, бос, илдам.
— Ана, қаранг! Қир бағрини.
Ўчирамиз биз қандоқ?
— Эсинг борми, бу оловмас,
Очилибди қизғалдоқ...

ВАННАСИНИ ЭСЛАДИ

Саратон офтобида
Мудрар ҳорғин далалар.
Тулпорқўлда чўмилар
Қишлоқдаги болалар.
Равшан шўнғир ғаввосдек,
Карим қулоч отади.
Ўшдан келган Садриддин
Ўй-хаёлга ботади.
Ечмай кийим-кечагин,
“Уф” тортади, эснайди.
Кўп қаватли уйдаги
Ваннасини эслайди.
Садриддинга қолсами,
Бу ер маза жой эди.
У сузишни ўргатмаган
Дадасини койиди...

АДОЛАТЛИ ҚОЗИ

(Уйғур халқ эртаги)

Товуқларнинг арз-додини
Қози — Арслон тинглади.
— Топинглар, — деб Тулкини
Саркотибга имлади.
Ясовулар отланиб,

Кетишди қир томонга.
Қозикалон буйруғин
Бажармаслик ёмон-да.
Пайдо бўлди қув Тулки,
Етмиш етти букилиб.
Қўлтиғида парёстиқ,
Таъзим қилар юкуниб:
— Давлатингиз бир умр,
Бўлсин бекам, зиёда,
Кавар¹ териб юрибмиз,
Зоғ учмаган қиёда.
— Қўл солибсан, тўғрими,
Хўрозларга, товуққа?
Олий жазо лозимдир
Сендай турқи совуққа.
— Тўғри, тақсир булардан
Кўп ташвишга тушдик-а,
Қирон келсин бу зотнинг —
Авлод-ажлод — пуштига.
Шодмиз сиздек тақсирнинг
Ярасак хизматига.
Бизлар ўчмиз товуқнинг —
Гўштигамас, патига.
Ушбу совға, ҳазратим,
Сизга атаб тикилган.
Белга мадор, фанда ҳам
Исботланиб чиқилган.
Парёстиқни қозининг
Ёнбошига суяди.
Арслон эса Хўрозга
Қош-қовоғин уяди.
Тушунтирар Хўрозбой:
— Тулки ноҳақ мутлақо.
Қози сўзлар хотиржам,
Бўлмагандек ҳеч вақо:
— Ҳал қиламиз бу ишни

Беш-олти кун ораси.
Гуноҳига яраша
Тулки олар жазосин.
Инобатга олинмай,
Она товуқ фарёди,
Тинчиб кетди шу тахлит
Шўр тумшуқлар арз-доди.

¹ Кавар — тулки севиб ейдиган ўсимлик меваси.

Тулки ўпка қўлтиқлаб,
Билган ишин қиларди.
Жўжаларни пайт пойлаб
Қақшатарди, шиларди.
Кун ортидан тун ўтиб,
Фалак чархи айланди.
Бу орада Қашқирбой
Қози қилиб сайланди.
Бошга тушган қайғудан,
Кўз-ёшларин яширмай,
Нажот истаб товуқлар
Кириб келди шошилмай.
Баён этди бирма-бир:
— Тингланг, тўрам, арзимиз.
Шум Тулкининг дастидан
Сарғайди-ку, тарзимиз.
Асло чўзиш мумкинмас
Бундай ишни шу кезде.
Қўлтиғида парёстиқ,
Тулкивой келди тезда.
— Давлатингиз бир умр,
Бўлсин бекам, зиёда.
Кавар териб юрибмиз
Зоғ учмаган қиёда.
— Олиб икки ўғлингни
Тунов куни шатакка,

Ўғирликка тушибсан
Ярим тунда катакка.
— Ҳа, рост! Фақат Сиз учун
Шу ишга бордим, нетай?
— Мен учун?! Хўш! Хўш! Нега?
— Яхшиси баён этай.
Шу бадкирдор товуклар
Айтган чоғи ошириб.
Ёстиқ тикиш касбимиз,
Ўтирмайман яшириб.
Кони гурбат, майда иш,
Ҳар бир болиш, ҳар ёстиқ.
Камтарин қулингиздан
Сизга ушбу парёстиқ.
Шу гапдан сўнг Тулкини
На сўкди, сўроқлади.
Бечора товукларни
Айёр яна доғлади.
Бўри уни қўллағач,
Элни ҳангу манг этиб.
Тухумларни ўғирлар
Макиённи гангитиб.
Кун ортидан кун ўтиб,
Фалак чархи айланди.
Вақти келиб бир Тайғон,
Қозиликка сайланди.
— Таваккал, — деб товуклар
Яна арзга келишди.
Бўлган гапни Тайғонга
Қўймай айтиб беришди.
Дарғазаб бўлиб қози,
Бошқа ишни қолдирди.
Қаранг, ҳаш-паш дегунча
У Тулкини олдирди.
— Давлатингиз бир умр
Бўлсин бекам, зиёда.

Сизга атаб парёстиқ
Тикдим кезиб қиёда.
— Менга қара, шум шайтон, —
Бақириб берди Қози.
Арқоннинг узунни соз,
Яхшидир гапнинг ози.
Този, Бургут, Лочинни,
Тайғон овга шайлади.
Парёстиқни Хўрозга
Сийлов — тортиқ айлади.
— Бу маккорни ҳозироқ
Қирга қувлаб чиқинглар.
Терисини сидириб,
Тезда сомон тиқинглар.
Тилёғлама, айёрлик,
Жанжалларнинг асоси.
Ит қавмининг шу боис,
Тулкида кўп қасоси.
Тозиларга бир умр,
Шудир менинг фармоним.
Тулкисифат озайса
Ушалгуси армоним.
Охири вой, ўртага —
Ким солса гар адоват.
Енгиб чиқар ниҳоят
Ҳақиқату адолат.

ОРИЯТЛИ ХҲРОЗ

*“Чархим таноб ташлайди,
Бир балони бошлайди”.*
Халқ қўшиғидан.

Ҳури момо етмишида
Есир қолди чолидан.
Йўқлагувчи ҳеч кимса йўқ

Ёлғиз кампир ҳолидан.
Кўниб кетган ҳаётнинг у
Аччиқ-чучук талхига.
Ҳасратини айтар фақат
Эрта-ю кеч чархига.
Қафасдаин ҳовли-жойи,
Тўртта товуқ, хўрози.
Мис қумғону, чўян декча
Чолдан қолган мероси.
Момони кўп ўйлантирар
“Дакан” отлиқ дарози.
Унинг чакки юришидан
Товуқлар ҳам норози.
Тўғри, сира эринмайди
Эрта-саҳар туришдан.
Лекин кўрса хўроз зотин,
Уришгани-уришган.
Ўзи нимжон, бироқ қайсар,
Аранг юрар килдираб.
Бехос тушган тепкилардан
Учиб кетар пилдираб.
Калтакни еб, остонадан
Зўрға ҳатлар чалажон.
— Шундай бўлиб қолди қаранг,
Кечиргайсиз, холажон.
— Вой, шўрим, — деб чипор Товуқ
Қўлтиғидан йўлайди.
Супра ёзиб буламиққа,
Кампир унни элайди.
Хола койир: — Иш қилса-чи,
Ўз ҳолига яраша.
Ё илиги тўкроқ эмас,
Ноғорачўп, тараша.
Қисир эмди аташади,
Бузоқ қолса кам сутдан.
Табиат ҳам ўчакишиб,

Уни бўйдан камситган.
Уч кун ўтиб-ўтмасданоқ,
Туриб кетар оёққа.
— Ҳўл балодан асра ўзинг,
Ҳой, дўзали қаёққа?
— Ташвиш қилманг мендан хола,
Тезда қайтиб келаман.
Тўрт кўчалик Даканбойга,
Бир гап айтиб келаман.
Дарвозани оқшом кимдир,
— Очинг, — деди, — холажон!
Қурғур яна атак-чечак,
Кириб келар чалажон.
Чап қанотин таянганча,
Турмоқ бўлар чоғланиб.
Ўн кун ётди ўн кураги
Тахтакачга боғланиб.
Ўхтин-ўхтин алжиганда,
Дори-дармон берилар.
“Мен уларга кўрсатаман” —
Гоҳ алаҳсиб керилар.
Кампиршонинг эски чархи
Яраб ёмон кунига,
Дон ва емиш олиб чиқар
Калавасин пулига.
Кўп ўтмайин жир битади,
Ўзбошимча, саёққа.
Айтиб қўймас товуқларга
Кетганлигин қаёққа?
Пўстагини роса қоқиб,
Уйга ташлаб кетишар.
Қасам ичар, — уришмайман, —
Бўлди хола, етишар.
Ким кўрибди парранданинг
Бундай қийиқ, гожини.
Бир оёгин синдиришиб,

Чўқиб опти тожини.
Бу гал узоқ ётиб қолди,
Ўзи айбдор, на чора?
Ҳури хола жиғибийрон
Нима қилсин бечора?
Гув-гув ишлаб турган чархи
Бирдан таноб ташлайди.
Кампир сезар, яшшамагур
Бир балони бошлайди.
Хўроз қўлтиқтаёғини
Ташлаб авжи баҳорда,
Сўраб қолди кечирим,
Туриб эрта наҳорда.
— Узр, хола, иш қилмадим
Тузингизга яраша.
— Яна қайга жўнаб қолдинг,
Ҳой нотавон, зумраша.
— Овулда мен уришмаган
Хўроз зоти қолмади,
Бирортаси на енгилиб,
Бошин ерга солмади.
Рухсат беринг, кетмоқчиман
Олисларга бош олиб.
Макиёнлар ҳайрон, хафа,
Кўзларига ёш олиб.
Енгиб чиқсам ўзга юртда,
Фақат шунда қайтарман.
Қолган гап-сўз саргузаштни,
Келгуси гал айтарман.
Шундан бери кўп йил ўтди,
Бошқаларга билинмас.
Ҳури хола мижжасига
Уйку савил илинмас.
Ёғсираган чархнинг ўқи,
Аламзада гичирлар.
Тақдирига шукр айтиб

Момо хазин пичирлар:
— Соғ-саломат юрганмикин?
Оғриб-нетмай, чўқилмай.
Ёки ўлиб кетдимикин
Жанозаси ўқилмай?
Қадр-қиммат топиб балки,
Бегона юрт-ўлкада.
Эрта-индин кириб келар,
Сафар халта елкада.
Ҳамон унинг йўлин пойлаб,
Ҳафта, ойни санайди.
“Тириқ” этган садо келса,
Дарвозага қарайди.

ОЛТИН ЁЛЛИ ТУЛПОР ҚИССАСИ

(Арим Акбаралиевга бағишлайман)

Олабуқа қишлоғидан
Ўн чақирим нарида,
Чотқол тизма тоғларининг
Этагида — барида
Булутларга манзил бўлиб
Тулпоркўли жойлашган,
Булбул, майна баҳор ва ёз,
Уни макон айлашган.
Баландлиги ер сатҳидан
Минг қулочга юқори.
Кўрган кўзни қамаштирар
Салобати, виқори.
Қизил, сариқ ва тимқора
Уч хил лола ўсади.
Чор тарафин арчазорлар
Киприк мисол тўсади.
Ушбу эртақ момолардан
Мерос бўлиб қолгандир.
Тулпоркўлнинг афсонаси

Эс-хушимни олгандир.
Эмиш бир чол Чотқол ёқдан
Овул томон келаркан,
Айтиб билган қўшиғини
Байталида еларкан,
Тулпорқўлга дуч келибди
Айни пешин чоғида.
Уловига дам берибди
Ям-яшил қирғоғида.
Майса узра чакмонини
Аста ёзиб ташлабди.
Кун ботарга юзланиб чол
Намоз ўқий бошлабди.
Шу пайт кўлнинг ўртасидан
Олтин ёлли от чиқиб,
Кўзни очиб-юмгунчайин,
Соҳил томон бот чиқиб,
Кўкка сапчиб пишқирди-да,
Кўзи ёниб, шайланиб,
Бўз байталнинг атрофидан
Ўтди уч бор айланиб.
Кишноғига тоғу тошлар
Садо берди узмасдан.
Чўпон эса беғам, бефарқ
Ибодатин бузмасдан —
Туриб боқса дулдул айғир
Шўнғиди кўл қатига.
Калимасин айтиб бобо
Қамчи босди отига.
Қунлар бир-бир ўтаверди,
Ўн икки бор ой туғди.
Баҳор чоғи тўриқ байтал
Олтин ёлли той туғди.
Бу ҳодиса тез орада
Овул бўйлаб тарқалди.
Кўшиб-чатди кўрганлар ҳам

Газак олди, фарқ олди.
Чол ҳангу манг, кампир эса
Уни қистаб қўймади.
Яна битта қулун олиш
Чорасини ўйлади.
Тўғри келди кампиршонинг
Тонгда очган фоли ҳам,
Тараддудга тушиб қолди
Унинг қайсар чоли ҳам.
Мол-дунёга ҳирсин қўйган,
Режасидан қайтарми,
Эгар уриб йўлга созлар,
Силаб-сийпаб байтални.
Тулпорқўлга жўнаб қолди,
Ўзга йўлга қайрилмай.
Олтин ёлли тойчоқ чопар
Онасидан айрилмай.
Авжи пешин, атроф сокин
Қўлда ошуфта ҳолат.
Ёзди шошиб чакмонини
Олиб-олмай таҳорат.
Чол шунчаки, номи учун
Намоз ўқиб ўтирар.
Олтин ёлли от ташвиши
Юрагини ўпирар.
Тоғу тошлар янграб кетди
Шу маҳал шовқин-сасдан.
Айғир тўғри ўтиб бориб,
Байтални айланмасдан,
Тўнғирчоқлаб ўхтин-ўхтин
Депсиниб кишнаганча,
Олтин ёлли қулунни у
Елкадан тишлаганча
Қўл остига кириб кетди
Икки дулдул бир бўлиб.
Чол овулга қайтди ночор

Ҳафсаласи пир бўлиб.
Бу бир чўпчак, чўнг момомдан
Бизларга мерос қолган.
Тулпорқўлнинг афсонаси,
Балки рост, балки ёлғон...

АРСЛОНБОБ АФСОНАСИ 1988

ОҚ ФОТИҲА СЎРАДИМ

Қирқ бешинчи йил ёзи,
Уст-бош юпун оқ сурп.
Ёрилган товонимга
Онам пиёздоғ суриб,
Ҳолва бериб бир чақмоқ:
— Дамингни ол, — дер, — қани.
Тонгда жўнаб кетардик,
Қирга — бошоқ тергани.
Гоҳо эслаб шуларни,
Кўзларимдан ёш томар.
Бувим белбоғ тикарди,
Хизматида тошфонар.
Безгак хуруж қилганда,
Кўкка чиқиб нолишим,
Тол баргига кўмишса,
Беда бўлган болишим.
Аён эди беш қўлдай,
Қапчиғайнинг даласи.
Бир ўнгарда тўрқовоқ,
Унда жўрнинг¹ боласи.
Бошоқ теришдан ўзга
Эрмагимиз йўқ эрди.
“Кунтуғмиш”ни Давронбой²
Оқшом ёддан ўқирди.
Тетикланиб қолардик

Унутилиб иш, чарчоқ.
Болалигим — эпкиндай
Сезилмай ўтди ҳар чоқ.
Онам бурчоқ³ қовурса,
Оқшом чоғи хўракка.

¹ Жўр — тўрғайнинг бир тури.

² Даврон Шабдонов — халқ дostonларининг
билимдони, бадиҳагўй юртдошим.

³ Бурчоқ — ёввойи нўхат.

Сифмас эди ҳаддимиз,
Бир ҳовучдан бўлакка.
Рўзғор деган ташвишдан,
Бўлмагун-чун ошиниб.
Қўёлмадик отамга,
Ҳатто қабр тошини.
Қатнаб қўшни қишлоққа,
Ўнинчини битирдим.
Қўл калтайди, наинки,
Бирор ўқишга кирдим.
Кейин ишга жойлашдим,
Олис эди қишлоқдан.
Холам сафар халтамга
Солгач толқон, пишлоқдан.
Дафтар тўла машқимни
Эҳтиётлаб ўрадим.
Сўнг ийманиб онамдан
Оқ фотиҳа сўрадим.
Пешанамдан ўпди-ю,
Бир зум боқиб афтимга
Дуо қилиб, йўл харжин
Аста босди кафтимга.

* * *

Поезд учар шимолга
Йўрға отдек пилдираб.
Ўтиб кетди орадан
Ўтгиз йил ҳам филдираб.

...Тилардингиз, онажон,
Улкан бардош ва тўзим.
Сизнинг ёрқин руҳингиз
Менинг йўлчи юлдузим!

АСФАЛЬТДАГИ РАСМЛАР

Ким танимас кўчамизда,
Дилшод, Сора, Қосимларни.
Асфальт йўлда уймалашиб
Чизар турли расмларни.
Вақтинчалик унутишган,
Китоб, қалам, дафтарларни.
Акс эттирар шар ушлаган,
Болаларни, каптарларни.
Оқшом чўкиб, тун оҳиста
Қора чойшаб ёпганида,
Кўкнинг момогулдираги
Бўз тулпорин чопганида,
“Сувга оқиб кетмасайди
Йўлда қолган расмлар”, деб
Дилшод тунда ухлай олмай,
Ташвишланиб чиқди ҳадеб.
Эҳ, хайрият, ёмғир бу гал,
Суратларни ўчирмабди.
Машиналар каптарларни
Чўчитмабди, учирмабди.
Тонг ёришиб, офтоб тоққа
Алвон рангдан дурра боғлар.
“Тинчлик”, “Она” деган ёзув,

Ўтганларнинг дилин чоғлар.
Шар ушлаган қизалоқлар,
Кечагидан ёрқин, аниқ.
Қуёш акси байроқларга —
Ўтган каби ёлқинланиб.

БАЙРАМ КУНИ

Немис фашистларининг Майданек ўлим лагерида кўрганларимни айтишга тилим бормайди... Гитлерчи жаллодлар маҳбусларни бир сафга тизиб, уларни бирваракайига жодидан ўтказиб, экинзорлардаги карамларни инсон қони билан суғорар экан. Шунинг учун полиздаги карамлар қип-қизил эди...

Зоя НАЗАРОВА,
ҳарбий журналист.

ХОТИРА

Биз хотира байрамини,
Ҳар баҳорда нишонлаймиз.
Энди уруш бўлишига
Йўл бермаймиз, ишонмаймиз.

Манфур фашист маҳбусларни
Қиймалаган жоди билан.
Биз яшармиз боболарнинг
Покиза руҳ, ёди билан.

Сувмас, қонлар эвазига
Наҳот, карам суғорилса?!
Одамларнинг терисидан,
Қўлқоп билан сумка қилса?

Байрам куни момом олиб,
Бобом тишлаб кетган нонни.
Аста ўпиб, кўзга суртиб,
Алқар бизни, тинч замонни.

Нон, туз ҳаққи, бу байрамни
Чин юракдан нишонлаймиз.
Энди йўл йўқ уруш-жангга,
Уни буткул кишанлаймиз.

ОҚБУРА ТЎЛҚИНЛАРИ

Нортуядек пишқириб
Авж саратон кунлари,
Киран осмон рангига
Оқбура тўлқинлари!
Оқбура тўлқинлари!

Алла айтар шаҳримга
Мижжа қоқмай тунлари.
Саркашу саргаштадир
Оқбура тўлқинлари!
Оқбура тўлқинлари!

Тонгдан бергай хушхабар
Майна, булбул унлари.
Қимиздай пишиб келар
Оқбура тўлқинлари!
Оқбура тўлқинлари!

Барокўҳга ой миниб,
Акс эгар ёлқинлари.
Ўшга белбоғ — зар камар
Оқбура тўлқинлари!
Оқбура тўлқинлари!

Бағрига сингиб кетар
Кўча-кўй шовқинлари,
Билмас кеку адоват
Оқбура тўлқинлари!
Оқбура тўлқинлари!

Ювгай дилдан ғуборни
Шифобахш қултумлари.
Беқиёс шўх-шан наҳр
Оқбура тўлқинлари!
Оқбура тўлқинлари!

Эмиш Алиф Лайлонинг
Оқ туясин хунлари...
Бетакрор, мангу қўшиқ
Оқбура тўлқинлари!
Оқбура тўлқинлари!
1985.

САРИЧЕЛАК

Саричелак номи кетган
Қўриқхона — улкан кўл.
Беш минг метр тепада,
Тоғ устида қулган кўл.

Асқар тоғдан сув тушар
Қояларда янчилиб.
Дейсан, наҳот қарағай
Кўкда қолган санчилиб.

Келар чанқоқ босгани
Кийик, қулон оҳиста,
Архар шохи илиниб
Тўкилар хандон писта.

Қорли чўққи эслатар
Қирғиз оғам тумоғин.
Тоғ асалнинг ҳидидан
Битиб қолар димоғинг.

Йўлга тушдим, елкамда
Сафар халта — белагим.
Учрашгунча омон бўл,
Хайр, Саричелагим!
1982.

“ЭРТАКЛАР ДУНЁСИ”

“Эртақларнинг дунёси”
Бордир десам шу тобда,
Асқар бунга ишонмай,
— Бор, — дер фақат китобда.
Билсанг, Ялта шаҳридан
Ўн чақирим узоқда,
Кенг ўрмонзор қўйнида,
Сен уни кўриб — боқ-да.
“Эртақларнинг дунёси” —
Атай ташкил этилган.
Дарвозадан ўтиш билан
Ажойибот бошланар...
Гоҳо кулиб, лол қолиб,
Кўзларингиз ёшланар.
Пушкин ёзган эртақлар,
Кўрк бағишлар боғ аро.
Балиқчи чол ва кампир,
Ёнда тешик тоғора.
“Алдарқўса” отида
Овул кезар айланиб,
Ана машҳур “Уртўқмоқ”
Турар жангга шайланиб
Тулки хафа, ёрдам сўрар,

Қорлар ёғиб қовоғидан.
Турна эса чўнг суякни
Тортар унинг томоғидан.
Жуда мослаб йўнилгандир,
Ҳайвонларнинг шакли, изи.
Аслида-чи, улар бари
Арча, толнинг жўн илдизи.
“Зиёд ботир” йўлда борар,
Аждарҳода қасоси бор.
Кўргазмага сабаб бўлган,
Эртақларнинг асоси бор.
1970

ЁРДАМЧИЛАР

Бугдой қопти,
Миталаб,
Териб бўлмас
Битталаб.
Ҳолиқ бобо
Бир-бирдан,
Ўтказса ҳам
Ғалвирдан,
Қурт аримас
Негадир,
Донга наҳот
Эгадир?
Холиқ бобо
Ҳайратда
Уни ерга
Яйратди.
Биласизми
Шу маҳал,
Чумолилар
Ғалма-ғал.
Бу текинхўр,

Митадан,
Қолдирмади
Битта ҳам.
Бобом бундан
Шодланди.
Тегирмонга
Отланди.

ОМОН БЎЛСИН

*(Татар шоирлари Боту Турай,
Рустам Мингалим ва
Гарай Раҳимларга)*

Овлоқ ўрмон, зумрад кўлдан
Балиқ овлар бизга Рустам.
Сухбатимиз шеър ҳақида,
Тўрттовимиз тўрт улусдан.

Шоир аҳлин билса бўлур
Дилда ёнган эзгу ҳисдан.
Ҳасан Тўфон юбилейига
Бордик оқшом дабдурустан.

Ҳасан абзий сўзлар мамнун:
“Мир Алишер зукко устам”.
Муса Жалил, Тўқай назми
Бир умрга чиқмас эсдан.

Дўстлар меҳрин мен инкишоф
Этдим бу гал шул хусусдан.
Омон бўлсин, Оқ Эдил-у
Гарай Раҳим, Боту, Рустам.
1981

ОЛҚИШ

Хамирдайин кўпчитиб ерни
Қуёшни март бир оз кўтарди.
Ўз сафини бузмай турналар
“Қир-ров” дея куйлаб ўтарди.

Бобом нарвон тиркаб дарахтга
Шох-шаббани кесар, қайчилар.
Навбахорнинг саломин айтиб
Кезар синчалаклар — жарчилар.

Увададай тўзиб бормоқда
Тоғлар оша ҳорғин булутлар.
Болакайлар варрак учириб
Гулбахорни олқишлар, қутлар.
1981

НЕГА ОҒРИМАС БОШИНГ?

— Қизилиштон, темирчига
Ўхшаб кетар бардошинг.
Эртаю кеч тўқ-тўқ қилиб
Оғриб қолмасми бошинг?
— Уқиб олгин гапимни,
Олғир ҳакка қардошим.
Касби-корим уй қуриш,
Демак, ҳалол нон-ошим.
Пешона тер тўкканнинг
Оғримас сира боши.

ИШОНМАСАНГ...

Бир маъноли гап айтишда
Ким тенглашар Тўланга:
— Эгизакдир ҳар доим,

Соя билан кўланка.
Биласизми, аслида,
Олис жойни дер узоқ.
Баланд ерни тепалик,
Қопқонни — темир тузоқ.
Куёш — офтоб, кўча — йўл,
Қулоқчин — телпак, тумоқ.
Эркалатиб кўённи —
Дейдилар шалпангқулоқ.
Энсиз — қисқа, энли — кенг.
Жарлик-чи — ўнгир камар.
Тоғ ораси — қапчиғай.
Оймомо — шамсиқамар.
Бир мазмунни англатар,
Ченов — ўлчов — тарози.
Қолган сўзларни ёзиб
Муаллимни қил рози.

БЕШ ПАНЖА

Ўнг кўлимда беш панжа,
Чап кўлимда беш панжа.
Ҳар бирининг исми бор
Иноқ, аҳил, эш панжа.
Ўнг кўлдаги:
Бошмалдоқ,
Барамалдоқ,
Ўрта бармоқ,
Хўжа мерак,
Кенжа бувак.
Чалғи тутиб бирлашиб,
Буғдой ўрар сирлашиб.
Чап кўлдаги панжаларим,
Бошоқларни дасталайди.
Бошмалдоқ,
Барамалдоқ,

Ўрта терак,
Хўжа мерак,
Кенжа, бувак.
Ер ва деҳқон шаънига
Тўрғай қўшиқ басталайди.

ТАЛЪАТНИНГ ТУЛПОРИ

Тўрт туёғи кумушдан —
Тақаланган тулпордек.
Кеч қолгандай юмушдан
Чопқиллайди шунқордек.
Ўн иккита довонни
Бир кечада ошади.
Шошади,
Манзил йироқ,
Ҳормас бироқ.
Қуни-тунга улашдан,
Қурашгани-қурашган.
Мана, тонг ҳам отаётир
Йўли бўлар нурафшон.
Бир зум тиним билмайди,
Талъатжоннинг тулпори.
Вақтни ўлчаш борасида
Шунқорларнинг шунқори.

ТЎРТ АМАЛ

Ўқиш борар ўрмонда,
Қатнашмаган армонда.
Чинор ости паккадир.
Муаллими Ҳаккадир.
Арифметик тўрт амал
Ўргатилар галма-гал.

1. ОЛУВ

Ёнғоққа ўч Олмагон
Ҳадеб бошин қашийди.
Учдан тўққиз олинмагач,
Уйга нима ташийди?
Кўрсатмайди Қарқуноқ
Шпаргалка қорасин.
Уч ортига ноль қўйиб
Топди охир чорасин.

2. ҚЎШУВ

Доскадаги ёзувларни
Думида артиб,
Ўрганмоқда қўшувни
Мушук батартиб.
Бу амалда саноқ сон
Боради ортиб.
Тўғри топса ўнта сичқон
Ўзига тортиқ.

3. КЎПАЙТИРИШ

Қуён бўлса ҳисобдан
Энг олдинги маррада.
Вазифани ишлар зумда
Оддий усул — каррада.
Тулки атай Қуёндан
Сўради шу пайт қўққис:
— Уч жойда учта сабзи?
— Бўлади роса тўққиз.
— Олти карра олти-чи?
Дўстим қанча бўлади?
— Ўттиз олти карамга
Олақопим тўлади.

4. БЎЛУВ

Қизилиштон наздида,
Бўлиш оғир кўринар.
Бироқ саккиз иккига,
Оппа-осон бўлинар.
Тумшуғида ҳисоблаб,
Тер тўкар анча-мунча.
Нольдан нольни айирса
Қолади тешиккулча.
Беш иккига... мумкин эмас,
Сизга аён тушунча.
Бу-чи уйга вазифа,
Дарс тугади бугунча.

КЎЙЛАК ТИКАР

Навбаҳордан —
Элчи “Ҳут-ют”.
Кетмон сопга —
Заранг ва тут.

Сўнгги музлар —
Қиш қирмочи.
Попукка зор,
Толнинг сочи.

Алғов-далғов,
Кўкда булут.
Гуррак куйлар.
Қуррвон қур-рут.

Деҳқон ҳордиқ,
Бериб қишга,
Енг шимариб,
Тушди ишга.

Ноз уйқудан
Туриб наҳор,
Кўйлак тикар
Чевар баҳор.

ТУШ БЎЛИБ ҚОЛСИН МАЙЛИ...

Қирда юрган эмишман...
Қора тариқ сидириб.
Тополмадим негадир,
Бу гал бурчоқ қидириб.
Думбул бўлган буғдойдан,
Кимдир айтар: “Оловур”.
Қувиб қолди шу маҳал
Аббос деган қоровул.
Жон ҳалпида уйғондим,
Ҳа, қоровул туфайли.
Хайрият, тушим экан,
Туш бўлиб қолсин, майли...
1962

ЗОҒОРА

Қийғос пишиб жўхорилар,
Авжида ўроқ чунон,
Хамир қориб тонг чоғи,
Онам ёпар ўроқчи¹ нон.

¹ Ўроқчилар учун атай ёпилган тўқоч.

Бўгриқиб бўртиб кетган
Саратон офтобида.
Тандир оғзин беркитгач,
Қозоннинг қопқоғида,

— Сингиброқ пишсин, — дерди.
Мен парвона мўлтираб.

Онам чўпчак айтади,
Иягига қўл тираб.

Худди эртақдагидай
Чалпак ёққан кун эди.
Қаҳатчилик тугашига
Зоғора якун эди...

“СЎНГГИ” ЖАНГ

Қирқ бешинчи йилнинг қиши,
Совуқ чиққан учига.
Сандалимиз кўниб қолган
Ўрик ўтин кучига.

Бозиллаган оловга,
Бағримизни товлаймиз.
Чўғ пасайса, косовдамас,
Товон билан ковлаймиз.

Уйга кирдик кўчадаги
Яхмалакни унутиб.
Ивиб кетган этик, шимни
Олиш керак қуритиб.

Энг каттамыз Абдухалил,
Ундан бир оз чўчирдик.
“Уруш-уруш” ўйинин
Тор хужрага кўчирдик.

Лабда қамиш найчаси,
Ёлғиз отар — тўпимиз.
Тугаб жийда данаги,
“Асир тушдик” кўпимиз.

Бирдан сандал ичида
Портлаб қолди “Замбарак”.

Қўлим тегиб тушиб кетди,
Осма чироқ — чамбарак!

Сандал ичра турган қумғон,
Пов-пов этди наърадор.
“Сўнги жангда” оёқ куйиб,
Карим бўлди ярадор...

“СОҲТА” БУЗОҚЧА

Чаккагарлик... ғалтак ипдан¹
Сув силқийди чакиллаб.
Жомга айтар ҳасратини,
“Чак-чак” дея макиллаб.

Қозонимиз жазликка зор,
Кели интиқ бўғиз²га.
Бир кун шомда тарғил туғиб,
Ёлчиб қолдик ўғизга.

Чаккагарлик тингунча
Боғлаб қўйдик даҳлизга.
Кепак ундан атала,
Эрмак топилди бизга.

Шодлигимиз эҳ, аттанг,
Чўзилмади узоққа.
Бир ой ўтмай ўлиб қолди,
Недир дариб бузоққа.

Онам койир “Контузия”,
Бўлиб қайтган отамни.
Тоғам сал-пал енгиллатди
Чипқон бўлган мотамни.

Бузоқчанинг терисига,
Сомон тикди, қамади.

Чокларини билинтирмай
Эҳтиётлаб ямади.

¹ Чакка ўтган жойларда ип тортилиб, унинг
учлари бир нуқтага бирлаштирилади.

² Бўғиз — ошлиқ.

Тол қозикдан туёғи,
“Бузоқ” деса бўлади.
Тарғилимиз буни сезиб
Аламзада мўради.

Ёлғон шаклу шамойилга,
Боққани йўқ қайрилиб.
Тушди роса қимматга,
Бу тасодиф — айрилиқ.

Тарғил мўрар, ерда сомон,
Турар ҳамон чайналмай.
Сутдан қолди молимиз,
Икки ҳафта айланмай.

Ўттиз кило тариққа
Уни сотиб юбордик.
Ҳамал оёи кириб келди,
Ёмғир ювган губордек.

ШАФТОЛИ

Кун нуридан тафт олиб,
Ҳил-ҳил пишди шафтоли.
Холвой кўриб тўсатдан,
Тош ирғитиб ўшатдан,
Солди қўйин-қўнжиги
Бир донаси лунжида.
Бўлмас эди шошмасдан,

Лекин девор ошмасдан,
Кўйлагин ташлаб қочди.
Қорнини қашлаб қочди.
Қичиштирди зафт олиб
Уни тукли шафтоли...

УЧ БЎТАЛОҚ ВА СИРЛИ ҚОВОҚ 1991

ОҚҚУШЛАР

(Уйғур шоири Учқунга)

Қанотларин қиличдек
Тиғлаб борар оққушлар.
Изтиробин ичга ютиб,
Йиғлаб борар оққушлар.

Турна каби арғимчоқ
Солиб борар оққушлар.
Пинҳон сақлаб дардини
Нолиб борар оққушлар.

Азал шундай, оёғин
Йиғмай борар оққушлар.
Ўз юртига негадир
Сиғмай борар оққушлар.

Балки бу табиатнинг
Қатъий ҳукми — фармони.
Бу Туманбой¹ оқиннингмас,
Бу Учқуннинг армони.

¹ Туманбой — қозоқ шоири Туманбой Мўлдағалиев.

ҚЎШ ҚАЛДИРҒОЧ

(Холматжон Юсупов ҳикояси)

Элчи баҳор келди яна.
Қир-адирга дурлар сочиб.
Дутор нусха инин йўқлаб
Қайтди тоғнинг қалдирғочи.

Бироқ унинг уясини
Ҳеч тортиниб ўтирмасдан —
Эгаллашиб опти, қаранг,
Икки чумчуқ атай, қасдан.

Қўш қалдирғоч чуғурлашиб
Бири инни турди пойлаб,
Иккинчиси дўст-ёрларин
Бошлаб келди парвоз айлаб.

Энди аҳвол танглигини
Икки чумчуқ кўриб турар.
Ҳашарчилар тўрт томондан
Ин оғзини кўриб турар.

Қалдирғочлар ишни бошлаб
Лойни чилаб, қўшиб сомон —
Эшик оғзин беркитдилар
Оқибати бўлди ёмон...

ЛОЛА

Куёшни кўриб лола,
Бу менинг шуълам, деди.
Кўрганнинг кўзи ёнар,
Янграр ашулам, деди.
Оқшом офтоб ёнбошлаб,

Уфққа ётиб қолди.
— Йўқолдим, — дея лола
Ташвишга ботиб қолди.
Қуёшнинг бир четини
Лахтак булут ямлади.
Лола кўкда шуъласин
Бўлмаслигин англади.

МУҲАРРАМНИНГ МАШҒУЛОТИ

“Дарс ўтиш” Муҳаррамга
Кунлик машғулотку-я,
Қўғирчоғин бирма-бир
Деворга йўлаб-суяб.

Улашиб дафтарларни
Дейди: “Бугун ёзма иш!”
Барча “ўқувчи” учун
Бир ўзи чекар ташвиш.

Ўқир дона-доналаб:
“Ҳар до-им бўл-син о-нам,
Ҳар до-им бўл-син қу-ёш!
Ҳар до-им бў-лай мен ҳам!”

Ўқитувчи опага
Ўхшайди тақлид, қайди.
Йиғиштириб дафтарни
Бир четдан баҳолайди.

Кулоқ солмас ва кирмас
Таниш-билиш сўзига.
Кўплар олди “икки”, “уч”,
“Беш”ни қўйди ўзига.

УЧРАШУВДА

Шеър ўқиш тугади, одатдагидек,
Хилма-хил саволга тутар болалар.
Ҳозир-чи, ёлфоннинг бозори касод
Гапнинг дангалини кутар болалар.

Ўйга толдиради тирранчаларнинг
Турмуш ҳақидаги турфа талқини.
— Машинангиз нечта? Уйларингиз-чи?..
— Бадавлат яшар, — дер шоир халқини.

— Хизматга яраша маошим тайин.
Демакки, меҳнатга ҳамиша шаймиз.
Кроссворд катагидек бетон уйларнинг
Биқиқ хонасида бир нав яшаймиз.

Учта фарзандим бор, икки машинам,
Аслида шулардир суянган тоғим.
Битта машинада ҳафталик кирни
Қотириб ювади турмуш ўртоғим.

Иккинчи машина менинг измимда
Қўникиб кетганман унга тоза ман.
Юрагимни анор каби эзфилаб,
Сизга атаб қувноқ шеърлар ёзаман.
1970

ЎН ИККИ ВАРАҚ ДАФТАР

Навбат хуснихатларга,
Ёзув “Л-о-л-а, о-ш” бўлди.
Поезд изи дафтарга
Ҳарфлар бошма-бош бўлди.

Перо бехос қитирлаб
Қоғоз чилпиб, қатланди.
Ҳижжалайман пичирлаб,
Сал қийшайди, чапланди.

“Ло-ла” ошни олмасдан
“А” қулоғин қайирди.
“О” ҳарфи тушгач қасддан
Дарҳол йиртдим, айирдим.

Носир най партадошим
Бармоқ босди, кир қилди.
— Афсус, — дер Абдуҳошим,
Яна уч бет йиртилди.

Ўн икки варақ дафтар
Холис хизмат этмади.
“Ло-ла, ошга бу сафар
Ёзиш учун етмади.

ЖЎНАТАМАН ҚУЁШНИ

(“Қишлоқдан мактублар” туркумидан)

Салом, дада! Соғинарми —
Сизни мендек ҳеч киши.
Сузиб олди укамни
Умри холам эчкиси.
Ойижоним соққан сут
Дошқозонда кўпирар.
Зеби аммам айвонда
Кўрпа қавиб ўтирар.
Нон ёпгани етарли
Бостирмада ўтинлар.
Армиядан Аҳад акам
Келиб қолди бутунлай.

Осдик беҳи, нокларни,
Бу куз учун хоску-я,
Тоғам айтди, шу кунда
Совуқ эмиш Москва.
Учгим келар Сиз томон
Қамиш қулоқ отимда.
Жўнатаман қуёшни
Мен келгуси хатимда...

МОСКВАДАН САЛОМ ХАТ

Раҳмат, ўғлим, қизларим,
Тинчми бувинг, аянглар?
Қадрига ет момонгни,
Дов-дарахтга қаранглар.
Бизёқ совуқ; хужра тор,
Ишляпман қисиниб.
Хатингдаги қуёшнинг
Суратига исиниб.
Тўплаб қўйдим ранг-баранг
Маркалардан анчасин.
Ёзлик бошмоқ ва кўйлак,
“Жўхори қаламчаси”н.
Оқил бўл, барча гапни
Эслатиш шартмас хатда.
Бўтам, қўни-қўшнига
Салом айтгин албатта.

САЛОМ, САФЕД БУЛОНДАН!

Баҳорги таътилни ҳам
Овулда ўтказгани
Абдуғани амаким
Келтириб қўйди мани.

Кунлар илиб тобора,
Қишнинг шаштин қочирган.

Арчамозор ям-яшил,
Бойчечаклар очилган.

Ердан ҳовур буриқсир,
Қор сувига тўйинган.
Бу ердаги “боллар”нинг
Ҳуши йўға ўйинга.

Ланка тепмас, учирмас,
Илонча-ю, варрагин.
Ўлмасвой дер: — Оғайни,
Юр, далани қарагин.

Ўғил-қизлар саф тортиб,
Лой-тупроққа қоришиб,
Бармоқ суқиб эгатнинг
Нам жойини ёришиб,

Тамаки қўчатларин
Битталаб ўтқазаркан.
Баҳорги таътилларин
Шу тахлит ўтқазаркан.

Сизга айтсам, қишлоқда
Қунлар узун, тун калта.
Мансурбекнинг ачаси
Қурут берди бир халта.

Олиб қўйдим ярмини
Авайлаб, эҳтиётлаб.
Момом Сизни кун ора
Дуо қилади ёдлаб.

СОРАНИНГ МАКТУБИ

Салом, тоға! Тинчликми?
Жиянингиз — Сораман.
Зубайда холамлардан
Ўзим хабар оламан.

Кеча янгам, Муроджон,
Жўнаб кетди қишлоққа.
Эртаги кўқон гилос —
Бирин-сирин пишмоқда.

Жала ёғиб, дўл тушиб,
Ғўза ерга қапишди.
Яна икки ҳафтага
Мактабларни ёпишди.

Юмшаяпти қатқалоқ,
Сихмолалар тегиниб.
Қиляяпмиз ягана
Ерга минг бор эгилиб.

Шишиб кетар қовоқлар
Ягананинг дастидан.
Узум хомток қилинди,
Ташвишланманг асти ҳам.

ОВУЛДАН САЛОМНОМА

Бу гал олиб кетдилар,
Адаҳамжон амаким.
Ўттиз сотих пайкалга
Эккан эмиш тамаки.
Эрта тонгда япроғин,
Сайлаб-сайлаб узаркан.
Сўнг уни кабобдайин

Сихга бир-бир тизаркан.
Қуритилган шодаларга,
Мунтазирдир димхона.
Балиқдайин осилар,
Ҳар бир япроқ, ҳар дона.
Сардор мерганнинг ўғли,
Дароз ошнам Зокиржон.
Дориланган сув ичиб
Касал бўпти — зотилжам.
Тамакининг ўтинлари
Тандирбоп эмиш ахир.
Шувоқ¹, почадарангни²
Унутишган тап-тақир.
Дадажоним, меҳрибоним,
Соғинганман тоза ман.
Навбатдаги хатимни
Ўшга боргач, ёзаман.

1.2 Тандирбоп ўтинларнинг турлари.

АРАВОНДАН САЛОМ ХАТ

Ассалому алайкум,
Жонимдан ортиқ дадам.
Сизга хат йўллаётган
Қизингизман — Муқаддам.
Бугун икки ой бўлди,
Биласизми, дада, биз
Аравон қишлоғида,
Ҳашарда — пахтадамиз.
Нураб кетган шийпонни
Ётоқ учун беришган.
Саҳар чиқиб кетамиз
Фақат “подбор” теришга.
Ҳирмондаги “вараха”
Ҳўл кўсакни чайнайди.

Дошқозонда кун ора
Карам шўрва қайнайди.
Кеча келди ёрдамга
Учта синф — етилар.
Ойим байрам олдидан
Мени кўриб кетдилар.
Қоп тўсилган хонада,
Қолаяпмиз шамоллаб.
Ётар касалхонада
Санобархон, Камоллар.
Ҳаво совуқ, изғирин,
Қор учқунлар бу оздек.
Чаноқ ялаб, қўлимиз
Шалдирайди қоғоздек.
Пайпоқ билан “Гилцирин”
Берди Садбар холамлар.
Солиев домламиздан
Сизга қизғин саломлар.
Ноябрь ўтар балки,
То жавоб беришгунча.
Дадажоним, соғ бўлинг,
Хўп хайр! Кўришгунча.

ШИРИН-ШАКАР ҚИЗЛАРИМГА

Салом, она қизларим,
Муқаддамхон, Муҳаррам.
Ишларим яхши анча
Хотирингиз бўлсин жам.
Қишлоқдаги амакинг
Келди ўтган ҳафтада.
Биламан, йилда шундай
Ҳашардасиз — пахтада.
Оз терганни аямай,
Газетада уришар.
Сиз тенги қизлар бунда

Ит ўйнатиб юришар.
Январ ойи таътилмиш
Деган яхши хабар бор.
Қизим, Зулфи бувингдан
Бўлиб тургин хабардор.
Жавратманглар ойингни,
Умрига берсин тўзим.
Қани бўлса имконим,
Учиб борардим ўзим...
1970.

ФУФАЙКА

Минг тўққиз юз қирқ еттининг
Тўққизинчи майида,
Мактабимиз ҳовлисида —
Қўш чинорнинг пойида,

Горн чорлар бизларни,
Турна қатор сафларга.
Барабанлар чек кўяр
Шивир-шивир гапларга.

Сўз олар илмий мудир
Тартиб қатъий сақланар.
Узун стол устига
Фуфайкалар тахланар.

Ажабланманг, бу уст-бош
Аталган деб кимларга? —
Отаси жангда ўлган
Бечора етимларга.

Алфавитга биноан
Ўқилар рўйхатлар:
Абдуллаев, Аброров...
Кўзимдан олов чатнар.

Хуруж қилар безгагим,
Силлам қурир — зирқираб.
Қўрғошиндай зил ёшдан
Киприк ночор — пирпирар.

Зич сафларнинг орасин,
Аста суриб, очаман.
Менга навбат етгунча
Уйга қараб қочаман.

Онам шўрлик ҳангу манг,
Олазарак аланглар.
Қулоғимнинг остида
Таниш номлар жаранглар.

ҚУЙМА КАЛИШ

(Дўстим Маҳмуджон Норхўжаевга)

Фронт орти. Қаҳатчилик
Менинг учун ёддан таниш.
Оға-ини ўртасида
Фақат битта қуйма калиш.

Ҳар кун саҳар акам уни
Дарсга шиппа кийиб кетар.
Тушдан кейин ўша матоҳ
Хизматимда — бурчин ўтар.

Шанба куни бирданига
Касал бўлиб қолди акам.
Қор тиқилиб калишимга
Мактабимдан қолдим мен ҳам.

Синфдошим Абдураҳим
Оқшом йўқлаб келиб қолди.

— Ҳа, тинчликми?
Қор қўп ёғиб,
Қуйма калиш дамин олди.

Калишимнинг патагини
Онажоним янгилаб дер:
— Бўтам, қиш ҳам тугаб қолди,
Бу биз учун янги гапдир.

Омонов домла эса,
Бизни роса хурсанд этиб —
Овулимиз ҳисобидан,
Совға қилди бир жуфт этик.

Кирза этик асқотди хўп
Олашовут қиш чоғида.
Қуйма калиш яраб турди
Енгил-елпи иш чоғида...

СУШИЛКА¹

(Абдуллажон Шайитовни хотирлаб)

Гавжум клуб, чойхона,
Бунда бобом, акамлар —
Кўсак чувиб тонггача
Фронтга пахта жамлар.

Абдулла раис ночор,
Сушилкага ўтин йўқ.
Райком келиб кун ора
— Топасан! — деб урар дўқ.

Қалови бор, чўғи оз,
Бурган билан бўзтикан —
Яна қишлоқ боғига
Раис ночор кўз тикар.

Сушилкада иш қайнар
Пахталар сопирилиб.
Ўтхона атрофига
Келамиз ёпирилиб.

Гўлахи Салим гуппи
Енгида симни артиб,
Хазанак картошкани
Сихга тизар батартиб.

Чўғда турган илгакни
Гардиш қилиб керади.
Пишганларин бизларга
“Туя қилиб” беради.

Бир оёғи ногирон
Рўзи полвон қоп ямар.
Собиқ жангчи наздида
Бу майда иш, бесамар.

Кеч куз. Кўсак чувиймиз
Бўлмас ўтин ғамламай:
Унсун момо боғини
Сушилка ер ямламай.

¹ Сушилка — пахта қуритиш хонаси.

ОНАМНИНГ СЎНГГИ ИЛТИМОСЛАРИ

— Сўзларимни қулоғинга
Илиб олгин ахир сан.
Шаҳар олис, эшитмайсан,
Ўнғор тоғдан чақирсам.

Эҳтиёт бўл, шаънинга
Гарду ғубор индирма.

Кўрар кўзим, укангни
Ёлғизлигин билдирма.

Берсин сенга боболарнинг
Бардошини, сабрини.
Қилиб тургин зиёрат,
Ўғлим, отанг қабрини.

Тегирмоннинг тошидек
Йил айланар ўртадан.
Мендан кейин қишлоққа
Келмайсан, деб кўрқаман...

УЧ БЎТАЛОҚ ВА СИРЛИ ҚОВОҚ

(Тескари эртак)

Эртакларнинг қиёси йўқ,
Ўрнин босар қай таъриф?..
Қалбингга нур бағишлайди
Айтган саринг қайтариб.

Ёлғон-яшиқ сўзни тизиб,
Чўпчак қилгандан кўра.
Қайрағочни тўйинтирмай,
Гупчак¹ қилгандан кўра,

Қадим қирғиз ҳангомасин,
Қўшиб-чатмай айтаман.
Фақатгина шеърий йўлга,
Солдим уни қайтадан.

Жўлон бобо деганнинг
Уч фарзанди бор эди.
Менгди момо ўғлонлардан

¹ Гупчак — қуритилган қайрағоч гўласи. Сувда
тўйинтирилмаса, аравага гупчак бўлмайди.

Хушнуд бахтиёр эди.

Яхши ният билан бобо
Мол бозорин айланди.
Ҳовлидаги кўкан¹ узра,
Уч бўталоқ бойланди.

Турмуш тарзи текис эмас,
Баъзан ёмғир, қор бўлди.
Гоҳ чўмич мой, айрим пайтда,
Бир мирига зор бўлди.
Уч эгизак ўсиб-униб,
Бўталоқлар нор бўлди.

Тўнғич ўғил Собир бўлса
Чўпонликни танлайди.
Қодир косиб — тагчармга
Сув пуркайди — намлайди.

Нодир савдогарликни
Маъқул кўрди, на чора?
Момо ўйлар, кенжасига
Омад кулсайди зора?

Гап-сўзлари қовушмай
Чолу кампир тортишар.
Уч тевага ошланмаган
Тери, жунлар ортишар.

Етов учун шай турар
Тоғасининг оти ҳам.
Оқ йўл тилаб Нодирбекка
Бобо берди фотиҳа.

¹ Кўкан — ҳайвонлар боғланадиган қил арқонли махсус ўрин.

Кенжа ўғлон ирим қилиб,
Бир оз тупроқ, туз олди.
Ёш савдогар шу аснода
Қишлоғидан узалди.

Иш юритди аслига зид,
Ҳа, тамоман тескари.
Бундайини ҳеч бир инсон
Кўрган эмас эс таниб.

Не орзуда юк ортилган
Ўша учта туяни
Алмаштирди уч байталга,
Ортиқ кўриб бияни.

Чақмоқ чатнаб туёғидан
Саман борар етовда.
Уларни-чи уч новвосга,
Гаров қилди ўтовда.

Бир кун тунаб Косонсойда,
Шаҳандга кириб борди.
Уч байтални учта қўйга,
Бор-барака деворди.

— Тангри ўзи қўлласин, — деб,
Чойхонада берди ош.
Уч совлиқни — уч эчкига,
Алмаштирди бошма-бош.

Қирғизқўрғон қишлоғида
Авжида тўй-маърака.
Уч эчкини — уч товуққа,
Қилишди бор-барака.

Қовоқфуруш чолни кўргач,
Нодир авраб бир зумда,
Алмаштириб уч қовоққа,
Солди уни хуржунга.

Савдогарлик юмушини,
Ўз наздида “қотириб”,
Йўлни бурди овул томон,
Отни чангга ботириб.

Кенжа ўғлон ишларидан,
Менгди момо ўкинар.
Жаҳли чиқиб акаларин,
Ўз ҳолича сўкинар.

Зуғум қилар Жўлон бобо
Сангиллаган қош-қовоқ:
— Мол ортилган уч туяга,
Наҳот учта ошқовоқ?!

Қачон сенга эс киради,
Қолдинг ахир улғайиб.
— Қовоқ сомса ҳазми таом, —
Сўзлар Нодир мунғайиб.

Бор бисоти — бир оз унни,
Онаси сутга қорди.
Сўнг қовоқнинг биттасини
Пичоқда шартта ёрди.
Шу пайт қаранг:
Кўш палладан дув тўкилиб,
Ғиж-ғиж тилло жаранглар,
Чол-кампирнинг эси чиқиб,
Супра узра аланглар...

* * *

Қиссадан ҳисса шулким,
Нажиб эртак сўнгида
Ниятинг холис бўлса,
Ишинг келар ўнгидан.

БУРГУТНИНГ ЎЛИМИ

(Овчи Мусахон бобо ҳикояси)

Овулдошим Мусо бобо
Зўр бургутчи, мерган эди.
Менга ушбу ҳикояни
Ўзи сўзлаб берган эди:
— Асли, бу иш содир бўлган,
Юксак Ўнғор тоғида,
Январ ойи, қор тиззадан
Айни чилла чоғида.
Сира қуруқ қайтмаганман,
Бўзбу билан Ўнғордан.
Овчи халқи ризқин топар,
Ўнта ғормас, жўн ғордан.
Чап кифтимда сор бургутим,
Қалқиб-қалқиб боради.
Лоф емасдир, сиртлонни ҳам
Бир ҳамлада олади.
Ўн ой уни обдон тоблаб,
Зерикмадим, дангал гап.
Қуённи-ку чап оёқда
Эзиб қўяр чангаллаб.
Ҳатто тоғлар соғинармиш,
Мерганларни, овчини.
Из қидириб топиб борар,
Содиқ итим — Лочиним.
Қўқийбелим довонидан
Изни чапга солдириб,

Таниш манзил Бешбодомда
Хуржун, отни қолдириб,
Ёлғизоёқ сўқмоқ билан
Ошиб ўтдим Осқадан.¹
Овнинг шарти: “Эҳтиёт бўл,
Шарпа қилмай бос қадам”.
Атроф оппоқ. Арчазорлар
Холи туман, ғубордан.
Гўёки қиш тоғ бошидан
Шакар сепиб юборган.
Каклик, чиллар тўдалашиб
Пастга учиб ўтарди.
Бургутимни силаб-сийпаб,
Тумоға²син кўтардим.
Шу пайт бирдан сайхонликда
Тулки кўзга кўринди.
Қарчиғайим қанот қоқди,
Қани, тезроқ ол энди.
Сермаб улкан қанотини
Сузар осмон тоқида.
Тулки эса борар беғам
Қатламтош пештоқида.
Итим бўлса бу ҳолатни,
Пайқамеди, сезмади.
Бургут ўзин овга чоғлаб,

¹ Осқа — қоя.

² Тумоға — бургутнинг бошига кийдирилган чарм ниқоб.

Пайт пойлади, тезлади.
Қизик, тулки ниманидир
Маҳкам ушлаб қўнқайиб,
Сор бургутдан узмай кўзин,
Ўтирарди чўнқайиб.
Бу нимаси, ўзимни ҳеч

Тиёлмадим кулгидан.
Ҳар қандайин айёрликни
Қутиш мумкин тулкидан.
Тарлон бургут уч айланиб,
Шўнғиб қолди зарб билан.
Човут солди ўлжасига,
Шиддат билан, ҳарб билан.
Тулки ёнлаб, ҳатлаб ўтди,
Қор тўзғиди янчилиб.
Бургут ўзин тўхтатолмай,
Қолди ерга санчилиб...
Бир оёғин бургут узра
Сал қўтариб муттаҳам
Пешоб қилди, шу қилиғи
Малол келди жуда ҳам.
Ҳийла-найранг голиб чиқди,
Бундоғи кам бўлгандир.
“Бопладимми” деган каби
Борар тулки муғомбир.
Қий-қиёлаб инграр бургут,
Итни қўйиб юбордим.
Жон-жаҳд билан ўпкам тўлиб,
Ортидан етиб бордим.
Пастга томон айёр тулки
Қочса-да қувмас Лочин.
Финшир қушнинг атрофида,
Йўқ дегандай иложим.
Кўрсам, кескир қиличдаин
Кекса арча танаси —
Баландлиги нақ тиззадан,
Яшин урган чамаси
Тулки уни ушлаб туриб,
Чўққайганда наф берган.
Бургут ўқдай отилганда,
Алдаб кетган, чап берган.
Сўнги марта бир талпиниб,

Қанотин қоқди шунқор.
Чўққиларга армон билан,
Суқ билан боқди шунқор.
Ўшанда мен, янглишмасам,
Етмишга чиққан эдим.
Мерганчилик, ов ҳақида
Кўп нақл уққан эдим.
Лекин бундай ҳодисани
Биринчи бор қўришим.
Ким ўйлабди бургутимнинг
Бу ҳолатда ўлишин.
Шу воқеа сабаб бўлиб,
Ташладим овни, ўғлим.
Аммо сенга ростин айтсам,
Тоғларга пайванд кўнглим.
1970.

СУВАРАКЛАР САРДОРИ

Тўқсон тўққиз ёшга чиқди,
Сувараклар сардори.
Чеваралар олқишлашиб,
Қилар бардор-бардори.
Уни табрик қилмоқ учун
Уруғ-чуруқ келишган.
Хизмат қилар неваралар,
Зир чопишган — елишган.
Гажак мўйлов, бари чаптаст,
Уст-бош қўнғир-чипори.
Сардорлари ўрин олгач,
Чорпоядан юқори,
Зурёдларин қуршовида,
Кўрганларин айтади.
Маконлари қаерларда
Бўлганлигин айтади.
Сўзлар ҳатто шажарасин,

Аждодларин кимлигин.
Шу маҳалда бир зумраша,
Бузиб давра жимлигин:
— Бобо, бизлар қайси юртдан
Келганмиз? — деб қизиқар.
— Бу саволинг ўринли, — дер
Ўтирганлар жим уқар.
— Эллигинчи йиллар эди,
Самарада турардик.
Ҳоли-қудрат кун кечириб,
Картошка еб юрардик.
Уй бекаси Настя хола,
Ҳамда Саша амаким,
Битта китоб топиб келди,
Берган экан аллаким...
Роса уч кун давом этди,
Китобхонлик касали.
Александр Неверовнинг
Сизга таниш асари.
Яъни “Тошкент — нон шаҳри” деб,
Даъват учун аталган.
Шунинг учун кўпнинг кўзи,
Тошкент томон қадалган.
Момонг билан ўша пайтни,
Эслаб ўйга толамиз.
Бирдан йўлга шайланишди,
Саша, Настя холамиз.
Дудлаб чўчқа гўштларини,
Халталарга жойлашиб,
Сўнг, поездга патта олиб,
Якшанбани пойлашиб,
Кузатишди қўни-қўшни,
Тўрт халтада самогон.
Бизлар учун паноҳ бўлди,
Лаш-луш солган жомадон.
Поезд деган сандиқ уйлар,

Анча талотўп экан.
“Нон шаҳри”ни кўзлаб чиққан,
Йўловчилар кўп экан.
Деразанинг тирқишидан,
Чор тарафга қараймиз.
Тер ҳидидан бижиб кетган
Бошмоқларни санаймиз.
Шундай қилиб, тўрт суткада
Етиб келдик Тошкентга.
Ҳар жиҳатдан қиёси йўқ,
Тўкин шаҳар — бош кентга.
Бу диёрда мева-чева,
Сероб экан, мўл экан.
Одамлари ишчан, абжир,
Сахий, очиққўл экан.
Бу томонга уруғимиз,
Келмаган эди асло.
Жаннатмакон юрт экан,
Кин, адоват мустасно.
Европада бизнинг қавми,
Атайдилар таракан.
Осиёда суварак дер,
Каминадан тарқаган.
Энг қадимий ҳашаротмиз,
Билмоқ бўлсанг, асли биз.
Термитларга қариндошмиз,
Етти пушти-наслимиз.
Ризқимизни териб еймиз,
Гоҳо баланд, пастдамиз.
Жой-пой танлаб ўтирмаймиз,
Доим жаҳонгаштамиз.
Дунё бўйлаб эмин-эркин
Чопқиллаймиз-кезамиз.
Қай гўшада яшамайлик,
Ўзни эркин сезамиз.
“Суваракни қиринглар” деб,

Талай ҳукм ўқилган.
Кўплаб олим дори излаб,
Сочи тушган, тўкилган.
Шундай қилиб аждодимиз,
Ўз зурёдин таратган.
— Олимлар биз ҳақимизда
Қандай китоб яратган?
— Шоир, рассом жонзотларнинг
Энг яқин, биродари
Маршак, Корней Чуковский,
Яна Жанни Родари.
Корней ота дostonлари
Ўзига хос мухтасар.
Султон Жаббор, М. Раҳмон ҳам
Бағишлаб ёзган асар.
Барчасидан мусаввирлар,
Кўнгли бўшроқ — ошнадир.
Уруғимиз, аймоғимиз,
Ширинликка ташнадир.
Рассомнинг мой бўёғига,
Тоза асал қўшарлар.
Шу сабабдан, сувараклар
Шўхлик қилиб, жўшарлар.
Туни билан эскизларнинг
Ранг-рўйини кемириб.
Давру даврон сураяпмиз,
Мўйлов буриб, семириб.
Таниш Себзор даҳасидан
Бир оз ўтгач, қуйида
Машҳур рассом Фуломовнинг
Устахона — уйида,
Ёки Рустам Зуфаровнинг
Хилват ишчи дўкони,
Ранг-бўёқни хуш кўрганнинг,
Ўзига хос макони.
Ана, тўрда ўтиришган

Меҳмонларга бир қаранг.
Карнавалга келгандайин,
Камзул, кўйлак турфаранг.
Сизга айтсам буёғини,
Урчидик — тараб кетдик.
Бир томони Термиз, Хива,
Бухорога қараб кетдик.
Тинч, хотиржам яшаяпмиз,
Доруломон замонда.
Қариндошлар минг, миллион,
Ўш, Андижон томонда.
Нафс кўйига кираверманг
Сабр қилинг, шошилманг.
Чумолилар еб кўрмаган
Нарсаларга осилманг.
Беғам, ирkit уй бекасин,
Мендан яхши биласиз.
Тонг отгунча ошхонада,
Маишатни қиласиз.
Қорин тўйгач, пештахтада,
Тураверманг сўппайиб.
Бизга қарши дори-дармон
Бораётир кўпайиб.
Ҳа, қаерда яшамайлик,
Омон бўлсин, бошинглар.
“Дихлофос”ни кўрган заҳот,
Жуфтақ уриб қочинглар.
“Хитойларнинг қалами”дан,
Юрган маъқул сал узоқ.
Бизни қириш илинжида
Кўярлар ҳар хил тузоқ.
Синовлардан ўтаётир,
Янги оғу — “Пих-пах” ҳам.
Шарт-шароит, вазиятга,
Бўлинглар мосланувчан.
Ошхонадан ташқарида,

Бўлмасин ҳеч ишингиз.
Термитларга тақлид қилманг,
Синиб қолар тишингиз.
Бошларингиз тошдан бўлсин,
Пешанангдан ўпайин.
Озиқ-овқат мўл жойларда
Ўзингиздан кўпайинг...
1994.

БЕШИК

(Саломатхонни хотирлаб)

Уч ойда ёзда қайта қурдик,
Бузиб эски томларни.
Янгиладик дарвоза-ю,
Ҳаттоки ишқомларни.

Қўш қаватли иморатнинг
Қандил, нақши бўлакча.
Гулхонани айлангириб
Тортдик шинам йўлакча.

Қуя еган кигиз, полос,
Ўрин олди панадан.
Қумғон, чироқ жойин топди
Хилват омборхонадан.

Боқарқанман пешайвонга,
Қунгурали эшикка
Кўзим тушди нок остида
Қолиб кетган бешикка.

Шу бешикда фарзандларим
Алла тинглаб ётганди.
Набиралар ором олиб,
Файзли тонглар отганди.

Лол қолардим рафиқамнинг
Садоқат, бардошига.
Ижарали уйга кўчсак,
Бешик унинг бошида.

Ўшал дамлар кўз ўнгимдан,
Ўтар тез-тез туш каби.
Ўғлим, қизим парвоз этди,
Кўкка учган қуш каби.

Фарзандларим ётган бешик,
Сигмай қолгач чорбоққа,
Оқ чойшабга ўраб уни,
Осиб қўйдим чордоққа.

БОШИМ УЗРА

(Тегирмончи Ғойиб ота Раҳимовни хотирлаб)

Тўрт овулнинг тақдирини
Кўш тегирмон ечар эди.
Сойгузарда навбат кутиб,
Шўх-шан ёшлик кечар эди.

Биров арпа, биров тариқ,
Макка солган линчасига.
Эрмак учун қўғирмоч бор,
Ўнгиб кетган нимчасида.

Дон-дунларни ғалвирлатиб,
Тозалаб тош, чорларини.
“Шамол, отанг ўлди!” дея
Сопиргани чорлар уни.

Ғойиб тоға тагдор сўзлаб,
Кулиб қўяр мийиғида.

Пиёз қўшган чевати нон
Ушатилгач қийиғига.

Бир бурдадан баҳам кўриб,
Ушоғини кўзга суртиб,
Ун солинган хуржунларни
Елкамизга қўяр уртиб.

Ичкарида қўш тегирмон,
Ором билмай ғувуллайди.
Тобга келган чанқовуздай
Бир маромда зувуллайди.

...Тегирмоннинг паррагидай
Чир айланди йиллар, ойлар.
Қурдик яхши орзу билан
Данғиллама қўш саройлар.

Битта эмас беш-олтита,
Тегирмонлар ишлаб турар.
Холис хизмат илинжида
“Пўлат отлар” кишнаб турар.

Юртдошларим оқибатли,
Ёппа борар ҳашарига.
Айримлари сал йўлиққан,
“Манмансираш” касалига.

Овулдошлар меҳри билан,
Ўсиб-ўниб кўқаргайман.
Қишлоғимнинг тупроғини
Бошим узра кўтаргайман.

ЎРНАК

(Олимжон ҳожи Жўраевни хотирлаб)

Инсон доим интилиб яшар
Киндик қони тўкилган жойга.
Шоир кунни санаб ўтирмас,
Ҳафталар-чи айланар ойга.

Элик йилким Сафед Булонни,
Олислардан излаб келаман.
Тупроғини кўзимга суртиб,
Тошларини Сизлаб келаман.

Менинг учун, азиз дўстларим,
Она қишлоқ, қутлуғ хилхонам.
Шу гўшага дафн этилган
Боболарим, отам ва онам.

Ўзгаларни билмадим, аммо,
Қишлоқ деса кўзларим ёнар.
Овулдошлар Сизни эсласам,
Соғинчларим қоғозга томар.

Бу оламнинг ишлари жумбоқ,
Фаниматдир учрашув дамлар.
Каптардайин учиб кетишар,
Фақат, фақат яхши одамлар.

Минг шукрим, азрўй-азалдан,
Яхшиларнинг ўчмагай ёди.
Тўғри гапни айтарди дангал,
Жўравой бобомнинг зурёди.

Маслаҳатгўй, суянчим бўлган,
Иссиқ-совуқ маъракамда ҳам.

Фарзандларнинг ишидан қувнаб,
Шодликларни қўрардик баҳам.

Бир кун аввал дардлашган эдик,
Ташвишларни бир четга қўйиб.
Қадрдоним Абдурахимнинг
Шийпонида суҳбатга тўйиб.

— Агтанг! Агтанг! — дейишдан ўзга,
Таскин борми? Инсон чорасиз.
Бошқаларни билмадим, аммо,
Менга ўрнак бўлиб қоласиз.

“КЕНЖА БОТИР” ТУГАМАЙ

Ёнимда қўш набирам,
Сафар тортдик қишлоққа.
Қўйиб берсанг, шай улар
Қанот ростлаб учмоққа.
Овулимиз шартига,
Иккови ҳам кўниккан.
Ҳеч тушгиси келмайди
Олмурутдан, ўриқдан.
Анҳор босар уларнинг
Файратини, шаштини.
Балиқ тутиб, тобланиб,
Сурар ёзнинг гаштини.
Ўтирардим шийпонда
Қалам йўниб, хат тузаб.
Тушов бўлди чумчуққа
Беҳзод қўйган пат тузоқ.
Қатнашади кун ора,
Каратэга, боксга.
Сабаби ҳозир таътил,
Вақт йўқ китоб ўқишга.
Отамдан қолган уйни.

Қайта қурдик — янгидан.
Барчамиз банд, иш тифиз,
Усталар ҳам гангиган.
Тоҳир қимиз олгани,
Сойгузарга югурар.
Беҳзод қумғон қайнатиб,
Чой ташишга улгурар.
Дўстлар, ҳашар аслида,
Миллатга хос бир зийнат.
Оқибат-чи, рости гап,
Қишлоққа хос фазилат.
Сени қўллаб-қувватлаб,
Кўмаклашар — кўплашар.
Ҳеч бўлмаса, бир коса
Қатиқ билан йўқлашар.
Шу аснода овулга
Файзли оқшом чўкади.
Айри миниб Ўнғорга
Ой зиёсин тўкади.
Иккови ҳам шийпонда,
Дам олишни истайди.
— Бобо энди эртақдан
Айтасиз, — деб қистайди.
“Уртўқмоқ”дан Тоҳирнинг
Эҳтироси ортади.
Аста туртар, қарасам
Беҳзод хуррак тортади.
Қўш набирам ёнимда,
Бир оз чарчаб, толибман.
“Кенжа ботир” тугамай,
Ўзим ухлаб қолибман...

2004.

НАБИРАЛАРИМГА

Сизларга айтар сўзим,
Тоҳир, Беҳзод, Жаҳонгир,
Қутлуғ йўлда қувончингиз,
Тенгсиз, оламжаҳондир.
Ҳавасимнинг поёни йўқ,
Бастингга, уст-бошингга.
Тангрим ўзи тўзим берсин,
Сабрингга, бардошингга.
Ҳар нарсанинг маром, ўрни,
Мақоми бор, вақти бор.
Дўст танлашда эҳтиёт бўл,
Ботирали, Бахтиёр.
Номардларнинг изин ўпиб,
Ялтоқланиб бўзлама.
Виждонингни гаров қўйиб,
Асло ёлғон сўзлама.
Мушкул йўлда қўлласин,
Қутлуғ руҳлар, имконлар.
Буюк Ҳабиб Абдуллаев,
Улуғ Иззат Султонлар.
Турмуш тарзи етмиш рангда,
Товланади фаройиб.
Менга ибрат Одил ака¹

¹ Одил ака — атоқли ёзувчи Одил Ёқубов.

Иброҳим Ҳамрабоев.
Ҳозир сени ота-онанг,
Суяб, тутиб турибди.
Ҳали қанча имтиҳонлар
Йўлда кутиб турибди.
Орзуларинг қадамингдек,
Тетапоя-чалажон.
Эътиқодли, субутли бўл,

Ботирали, болажон.
Турмуш заҳми туфайли,
Сочим эрта оқарган.
Кимга мақтов, кимгадир,
Ёлгон мойдай ёқаркан.
Ланж-у, эзма чурикларни,
Тоқатим йўқ кўргани.
Битта айбим, тўғри сўзман,
Дангалчиман бўлгани.
Беҳзод, Тоҳир, Жаҳонгирбек,
Бахтиёржон, Ботиржон.
Она юртни, насабингни,
Чиқармагин хотирдан.
Тупроғини гавҳарга ҳам.
Бермасман гапнинг рости.
Киндик қонинг томган ерни,
Қилмагин оёқости.

БОТИРАЛИНИНГ САВОЛЛАРИ

Гапга чечан набирам Ботирали,
Аҳён-аҳён бошимни қотиради.
Саволлари ажабтовур, турфа ранг:
— Бобо, — дейди — майналарга бир қаранг!
Тўрғай нега кўкда қанот қоқмайди?
Қумриларга новвот берса боқмайди...
Нега қирни хуш кўради чақчиғай?
— Шўх болалар қувлашган-да тош олиб,
Шунинг учун тоққа қочган бош олиб...
— Шаҳарликлар булбул созин уққанми?
У ерда ҳам уя солиб, туққанми?
— Битта булбул чидаб йўғу борига,
Қувончларин қўшиб гижжак зорига,
Макон тутиб қўниб олган, кўниккан,
Камолиддин Раҳимовнинг ториға.

ТУЛПОРКЎЛДА

Ой чиқди-ю Тулпоркўлда,
Юз-кўзини чайқади.
Эпкилар кулча ясар,
Тилло баркаш қалқади.
Ҳарирдайин товланади,
Ойдан тушган ҳар қатим.
Тонга қадар сарпо тикди,
Арқоқлари зар қатим.
Кўркамликда ўхшаши йўқ,
Шу жиҳатдан фарқ қилар.
Кўкда туриб оламни у,
Қутлуғ нурга фарқ қилар.
Туннинг содиқ посбонини
Тангритоғ ҳам алқади.
Оймоманинг дам олишин
Чўлпон юлдуз пайқади.
...Кўёш тоғдан мўралади,
Оламнинг очиб кўркин.
Бошимиздан қут-барака,
Сочади, ана кўргин.

ТЕНГИ ЙЎҚ

Уст-боши ола-чипор
Камзулининг енги йўқ.
Муттаҳамлик, ўжарликда
Қушлар ичра тенги йўқ,
Олти нафар олақанот,
Мажлис қураб гужумда.
Навбат Туман бобомларнинг
Бодомига — ҳужумга.
Чағ-чуғини эшитганнинг,
Эсхонаси оғади.
Бодомлари ғалвираг-у¹,

Бўлгани йўқ қоғати².
Буни кўргач ҳақкаларнинг
Жаҳли чиқди, гашланди.
Ўн тўрттаси бирданига
Ўғриларга ташланди.
Тегиб олақанотларни,
Чўқиб сўлу соғидан.
Битга қўймай қувиб чиқди,
Туман бобом боғидан.

¹ Ғалвирак — пўчоғи юмшоқ, чақишга қулай.

² Қоғати — пўсти, қобиғи арчилмаган.

ЯНА БИР СЎЗ

Эгамберди ёз пайтида
Таътилга чиққан чоғда.
Бобосидан кўп сўзларни
Уқиб олди қишлоқда.
Биялари туққан экан,
Пешанаси оқ тойчоқ.
Онасининг атрофида
Ирғишлаб ўйнар ҳар чоқ.
У бир ёшга тўлган кунда,
Кенжа қулун бўларкан.
Сўнг, Ёпоғи деган номга
Кўникаркан-кўнаркан.
Кейин Қамишқулоқ бўлар
Тулпор, Дулдур аталар.
Асовларин мингич қилар,
Чавандозлар, оталар.
Қашқа, Тўриқ ва Қорагир,
Ранг, тусини англатар.
От депсиниб кишнар экан,
Бўлса бирор хавф-хатар.
Бобомларнинг суҳбатлари

Дил губорин ёзади.
Яна битта сўз ўргандим,
Омоч тиши — позадир.

ЗАВҚ

Чархоб¹нинг соясида,
Салқинлаб ётганмисиз?
Бошоқни ёстиқ қилиб,
Хаёлга ботганмисиз?

Табиат кунга мослаб
Усти-бошни кенг тикар.
Авжи ўрим, ҳаво дим,
Чигиртка ҳам энтикар.

Чўққиларнинг қўйнида,
Ҳордиқ олар булутлар.
Писиб ётар инида
Зағизғон, Гуловутлар².

Анғиздаги бедовлар,
Сўнадан безиллашар.
Чумолилар тинмайди
Авжида қизғин ҳашар.

Тўрғай кўкда муаллақ,
Олқишлаб, қўшиқ айтар.
Қанотларин қоқмасдан
Куёшни тўсиб айтар.

Бундай завқ шоир учун —
Топилар қачон? Қайда?
Хирмондан садо келар,
— Хўп майда-ю, хўп майда!..

¹ Чархоб — гарам.

² Гуловут — кўкқарға.

ҚИШНИНГ СЕПИ

Бебош шамол ишқириб,
Бўғотларга бош урди.
Кузнинг чала ишларин,
Қишнинг сепи яширди.
Изғиринда қор тўзғиб
Адирлар гуртки¹ бўлди.
Силлиқтошда сирғаниш,
Баҳона-гуртки бўлди.
Уста Аъзам тоғамлар,
Тулпорларни тақалар.
Кўпкарига ошиқар,
Ҳатто бола-чақалар.
Отни қичар чавандоз,
Қапчиғайни ёқалаб.
Қор упадек қуп-қуруқ,
Қулоғингни чимчилар.
Силар отнинг сағрисин,
Улоқчилар, синчилар.
Тунги аёз чоғида
Қорлар қотди — тўнглади.
Дилшод хитой чанасин
Кавшарлатди — ўнглади.
Бугундан яна гавжум,
Яроқтепа, Дўнгтепа.
Болаларга эрта-кеч,
Сирғанишга ўнг тепа.
Ойнакда аксин топган
Қишнинг ҳукми-фармони.
Абдуқаҳҳор мерганнинг
Тоғда қолган армони...
Кутилмаган паллада,
Чил-чил синди хаёли.
— Қўйларга ем беринг, — дер
Зулфияхон аёли...

¹ Гуртки — қор уюмлари.

КЎЗ ТЕГМАСИН

*(Хоразмлик машхур қўғирчоқ
устаси Мансуржон Қурёзовга)*

Она юртнинг асотирларин
Кўргазмадан оласиз таниб.
Қадим Урганч. Кўҳна Фарғона,
Аксин топган беқиёс — ёниқ.
Мансур Қурёз касбга меҳрини
Юлдузлардек сочиб ташлаган:
Беқасам тўн кийган боболар
Меҳмоннавоз — кўнгли яшнаган.
Атлас кўйлак кийган қизчалар,
Гул дасталар ўктам ва шоён.
Шинам залда, турфа рангларда,
Ўзбекистон бўлар намоён.
Кўз тегмасин, Сиздай ўғлоннинг
Иқтидори, ғайрат, шаҳдига.
Фабриканинг аҳволи тайин
Улар чаққон фақат нақдига...
Болажонлик — буюк фазилат,
Тарк этмасин қаён бормайлик.
Ўзгаларнинг қўлида, дўстим,
Биз қўғирчоқ бўлиб қолмайлик...

МЕН ЎША ЛАТИФБОЙМАН

Мен, ўша Латифбойман,
Битта ишни дўндирдим.
Олтита ўргимчакни
Тўр тўқишга кўндирдим.
Учтаси ўриш эшар,
Қолганлари арқоғин.
Бериб турдим пашшадан
Ёзиб хумор, чарчоғин.

Иш тугади беш кунда,
Тўрмисан тўр бўлибди.
Ҳатто Ойга ёпгудай
Ғаройиб, зўр бўлибди.
Энг машхур балиқчилар
Ҳавас қилди ўлгудай.
Ҳимарса Асқар тоққа,
Оппоқ салла бўлгудай.
Роса юз минг чумоли,
Иш бошлади эргалаб.
Қоплон кўлга етказди,
Ўша тўрни елкалаб.
Уни синаш машқини
Якшанбада ўтказдик.
Итбалиқ, Маринкани,
Маромига етказдик.
Бардош берди иплари,
Осетрага, сазанга.
Тушиб турди бирма-бир,
Ёғ доғланган қозонга.
Бизни қутлаб келишди,
Чағалайлар қўшини.
Яширолмай қувончин
Сувга урар тўшини.
Икки кун ҳордиқ олиб,
Тўрни яна ташлаймиз.
Бу сафар акулани,
Китни овлай бошлаймиз.
Афсус, ов юришмади,
Ростини айтсам Сангга.
Бандаргоҳда тўполон,
Эсиз меҳнат, аттанга!..
Каламушлар кечаси
Тўрларни кемирибди.
Ёлғон эмас, ҳар бири
Чўчқадай семирибди...

ОВ ГАШТИ

Қирқ ёлғондан бир ёлғон,
Қадимдан мерос қолган.
Елкамда сафар халтам,
Ёнимда сергак тозим.
Овда не кўрган бўлсам
Сизга айтмоғим лозим.
Чўл бағрида биқирлаб
Булоқлар қайнаб ётар.
Битта сичқон қоплонни
Мижиғлаб чайнаб ётар.
Дўстлар, буни ростмана
Зўр ов деса бўлади.
Сиртлон билан Қашқирнинг
Оқиб кетди сўлаги.
Фингшиб чиябўрилар
Чор тарафда айланар.
Ўлимтик қуш чарх уриб,
Ўлжа сари шайланар.
Ит безовта бу ҳолдан,
— Сабр қил, — деб озига,
Суяк олиб қопчиқдан,
Ташлаб бердим тозига.
Хаёллар — учқур тулпор,
Сиз қандай кишанлайсиз?
Латифбойнинг лофларига
Гоҳида ишонмайсиз.

ЮГАН СОЛИБ, ЭГАР УРИБ

Кулоқ солинг Латифбойнинг
Яна битта эртагига.
Юган солиб, эгар уриб,
Чигиртканинг эркагига,
Қамишлардан найза ясаб,

Отқулоқдан қалқон қилиб,
Хуржунига тўқоч солиб,
Тутмайиздан толқон қилиб,
Ёй камалак елкасида,
Ёнбошида гулдор садоқ,
Узангини ниқтаб борар,
Латифбойнинг феъли чатоқ.
Чигиртка ҳам ўқтин-ўқтин
Асовланиб лўкиллайди.
Уни кўриб юмронларнинг
Юраклари пўкиллайди.
Майда-чуйда даррандани
Эътиборга илгани йўқ,
Маймоқ қуён, каламушни
Назар-писанд қилгани йўқ.
Бу гал Латиф бораётир
Қизил Унгур зовига,
Хайри хола чақиртирган,
Уни тулки овига.
Кампиршонинг товугин еб,
Суягини кемирганмиш,
Агар миш-миш рост бўлса,
Бегемотдай семирганмиш.
Чигирткани роса емлаб,
Кейин толга боғлаб қўйди.
Тулкиларнинг инларини
Дурбин билан чоғлаб қўйди.
Сездирмайин ғорга кириб,
Мўлжал олиб анча ётди.
Пешин чоғи бегемотдай
Бир тулкини шартта отди.
Ёй-камоннинг зарбидан у
Жон ҳалфида бақирганда,
Итдай улиб, ёрдам сўраб
Дўстларини чақирганда,
Жилғадаги қарағайлар

Акс-садога синиб тушди,
Олмагонлар шошиб қолиб,
Бир-бирини миниб тушди.
Сўқмоқ йўлдан чопганича
Ўлжасига етиб, алҳол,
Типирчилаб турган маҳал
Бўғизлади уни дарҳол.
Семирибди ҳаддан ортиқ,
Қуйруғи ҳам икки қулоч.
Тўрт паҳлавон тери шилар,
Сабаби, йўқ ўзга илож.
Қолган-қутган ҳангомани
Кўнчилардан эшит, дўстим:
— Ўша тулки мўйнасидан
Тикиб бердик ўнта пўстин.
Латифбойдай зўр мерганга
Арзир эди ҳисоб берсак.
Икки қулоч қуйруғидан
Тайёрладик қирқта телпак.
Қузгун кўкдан човут солиб,
Тулки гўштин улоқ қилди.
Арслон билан йўлбарс эса
Бир-бирини чуноқ қилди.
Мерган тулки калласини
Хуржунига солиб келди.
— Мени эслаб юарсиз, — деб,
Икки қўллаб олиб келди.
Хайри хола нарвон қўйиб
Товуқ катак ёнбошига,
Ирим қилиб каллани у
Осиб қўйди том бошига...

БАРЧАСИ ЁДИМДА

Барчаси ёдимда, эсимда,
Ҳали туғилмаган кезимда,

Бобомнинг йилқисин боқардим,
Харсангтошга қозиқ қоқардим.
Барчаси ёдимда, эсимда,
Ҳали туғилмаган кезимда,
Келардим отларни қайтариб
Қарасам, йўқ тўриқ байталим.
Уни боғдан, тоғдан қидирдим,
Яёв ҳаммаёқдан қидирдим,
У пайтларда ой ҳам ётмасди,
Қуёш эса сира ботмасди.
Булут бўлмаса ҳам дўл ёғарди;
Момом қисир эчкини соғарди.
Фойда борми гапни чўзгандан,
Байталимни топдим Ўзгандан.
Ойна кўлнинг шундоқ ёнида,
Жуман улоқчининг томида,
Қулунлаб ётибди, қаранглар,
Тойчоқ мени таниб, аланглар.
Ҳаракатни бошладим шомдан.
Олиб тушгач, уларни томдан,
Отни миниб, қулунни ортсам,
Чўх, деб унга қамчинни тортсам,
Туrolмади байтал бечора,
Юролмади байтал бечора.
Сўнгра, тойга отни ўнгариб,
Эгарини боғлаб-тўнкариб —
Қамчи урсам, қаноти бордай,
Қулун чопиб кетди шунқордай.

БЕШТА САНОЧ

Лоф гапларга Латифбойнинг
Суяги йўқ,
Сал мақтанчоқ, оғзини-ку,
Жияги йўқ.
Ёшлигидан ўта абжир,

Чаққон эди,
Бўрдоқига бешта чивин
Боққан эди.
Чархлаттириб болта, пичоқ,
Асбобларни,
Ишга солди гузардаги
Қассобларни.
Бир чивинни айиргунча
Жўрасидан,
Тушов солиб чиқаргунча
Кўрасидан,
Икки қассоб тушиб кетди
Қора терга,
Эплаб-сеплаб ётқизишиб,
Уни ерга,
Шоди қассоб, таваккал, деб,
Тортди пичоқ,
Терисидан бешта саноч¹
Тикди шу чоқ.
Мен уларни чўпонларга
Совға қилдим.
Кўплар бунга ишонмасди,
Тавба қилдим.
— Ёғларини бераётсак
Совунгарга,
Гўшларини олиб қочди
Бир тўп қарға.

¹ Саноч — қимиз қуйиладиган идиш. Эчки ва қўйнинг ошланган терисидан тайёрланади.

ПОЙГА ЗАВҚИ

Пойга завқин сургани,
Тақалатдим Бургани.
Кўникмаган сиёғи,
Бир оз оқсар туёғи.

Оқ қанд бериб овутдим,
Терларини совутдим.
Яхши боқдим, тинмадим,
Беҳудага минмадим.
Унга ўтган шанбадан,
Арпа солиб дамба-дам,
Парваришни дўндирдим,
Йўрғалашга кўндирдим.
Демак, тайёр пойгага,
Соврин қолар фойдага.
Силаб-силаб эркалаб,
Миниб чиқдим эрталаб.
Ҳайъат қуръа ташлади,
Пойгани ҳам бошлади.
Ўн газ ерга бир ҳатлаб,
Туёғидан ўт чатнаб,
Ўнта кулук — тулпорни,
Унга минган шунқорни,
Толиқтириб, толдириб,
Бошлаб ортда қолдириб,
Етдик марра-финишга,
Арзир кўз-кўз қилишга.
Шундай қилиб, Сичқонбой,
Сурди овнинг гаштини.
Мен эса, маза қилдим
Кезиб овул даштини.

ГУРГУЛДАЙ

Майна каби бир қуш бор,
Асли номи Гургулдай.
Фаросатли, жонсарак,
Овозлари булбулдай.

Шўх, шарқироқ сойларнинг,
Сувтол ўсган пойига,

Уя солар, шамолда,
Тебранар ўз жойида.

Шаршара оҳангида,
Бола очар, туш кўрар.
Балиқни, чигирткани
Нонуштага хуш кўрар.

Илонларга чап бериб,
Шўнғийди сув остига.
Файрати сифмас унинг,
Жажжи қадди-бастига.

Жайрага алла айтиб,
Оҳуларни уйғотар.
Саркашликда тенги йўқ,
Ой ҳам хотиржам ботар.

Тиними йўқ шу қушча,
Тадбиркор чиқиб қолди.
Ҳозир жуда урф бўлган,
Телефон топиб олди.

Бу хушхабар ҳақида
Жар солди Олаҳакка.
Фулғулдайнинг макони,
Қушларга бўлди пакка.

Зарғалдоқ, Фурғулдайни,
Табриклаб, кўнглин хушлар.
Кўриб қўл телефонни,
Майналар ёқа ушлар.

Кўрибсизки, айна пайт,
Тоғлик турфа қушларни
Телефонда битирар,
Шаҳарга хос ишларни.

Байрам билан қутлайди,
Қарқуноқ холасини.
Читтак тергар ўқишга
Ўтмаган боласини.

Раҳмат айтар қўшнилари,
Бундай савоб юмушга.
Телефон ҳақи учун,
Ниначи-ю, кумурсқа.

Хаёллар мўъжизага,
Айланган шу чоғларда
Бозор тарзи оқибат
Етди ҳатто тоғларга...

ФЕРМЕР

Ёлғон эмас, лоф эмас,
Бу шунчаки гап эмас.
Осон тутманг Жайрага,
Кулги бўлмас Майнага.
У ёввойи Тўнғизни
(Сиз ўйламанг Қўнғизни)
Тўқайда уч кун пойлаб,
Нўхталаб, уни бойлаб
Беш-олти кун совутди.
Карам бериб овутди.
Елкасига қўм¹ ургач,
Ва устига чўм² ургач,
Рўйи-рост бўлди хачир,
Кўрганнинг кўнгли ачир.
Тижорат — ўтин ташир,
Мўлжалдан кўпин ташир.
Буюртма бўлиб қолса,
Пичан-у, чўпин ташир.
Имкон ва шартга лойиқ,

Жайра ҳам кетди бойиб.
Ўз ишини пухталаб,
Уч тўнғизни нўхталаб
Тўртта қилди — жуфтлади
Кафтига шарт туфлади...
Таваккал — олчи-пукка,
Мақсадга боқиб тикка
Асос солди тоғда у,
Қўлбола хўжаликка —
Бундайин чоғда ахир,
Кўпчилик доғда ахир.

^{1,2} Қўм, Чўм — эгар нусха афзаллар.

Юролмайти техника.
Оралаб тоғда ахир.
Фермер банд иши билан,
Кузги ташвиши билан.
Тўнғизлар ер ҳайдашар,
Қўш омон — тиши билан.
Омад келди ўнгидан,
Қийналмади гўнгидан
Лавлаги экиб қўйди,
Картошканинг сўнгидан.
Қўрасини созлади,
Атрофин лўмбозлади.
Тўнғизларни қадрлаб,
Ем бериб, эъозлади.
Иш бир оз юришганда,
Қарға бўлди кушанда...
Чумчуқ икки орада,
Гап ташиди ўшанда.
Пашша тушди ошига,
Келиб Жайра қошига
Тулки бош солиқчилар,
Тегаётир ғашига...

ЯЙЛОВДА

1

Милтиқларни шай қилиб,
Тунадик Учқайинда.
Кейин тоққа йўл олдик,
Демак, ов ҳам тайинда.

Отилмаган какликни,
Патладик-эй, патладик.
Фалвирда сув олгани
Қуруқсойга қатнадик.

Кейин каклик гўштини,
Солдик тешик қозонга.
Човлига шўрва қуйиб,
Ичиб олдик азонда.

Апил-тапил эгарлаб,
Минилмаган тойларни,
Кунтегмасда кўрдик биз
Томчи деган жойларни.

Дўстим, тоғлар аслида,
Бутунлай бошқа олам.
Чўпон бобом эркалар:
— Қимрондан ичгин, болам.

2

Отлари йўқ яйловда,
Кўпкарилар чопилди.
Чалинмаган карнайнинг,
Овозлари топилди.

Кўкда момогулдурак,
Арслондайин бўкирди.
Чақмоқ чақиб юлдузлар
Ёнғоқдайин тўкилди.

Жала қуйди, сел оқди,
Тўнғизбулоқ кўпириб.
Бизлар қайтдик шаҳарга
Булутларга ўтириб...

КАЛХАТНИ ҲАМ

Латифбойнинг жуда ўжар
Беданаси бор эди.
Минг афсуски, тўрқовоғи,
Қушча учун тор эди.
Тагли-тугли, насаб-насли,
Асли савзивор эди.
Бир зарб билан тўрқовоқни,
Ипин узди қаранглар.
Баҳром тоға беданага
Боқар ҳайрон аланглаб.
Толга қўниб, — бит-билиқ — деб
Сайрашни эшиб қўйди.
Чигиртка-ю, чумчуқларнинг
Қулоғин тешиб қўйди.
Кўриб қолди сўридаги
Каттакон мислаганни.
Жез тумшуқдан, панжалардан,
Табиат қисмаганди.
Мева тўла идишни у
Тепарди, аҳвол тайин.
Эрмак учун мислаганни,
Чўқиди ғалвирдайин.
Латифбойнинг беданасин,
Ўзига хос одими

Вақти келиб калхатни ҳам
Берса керак додини.

КАПАЛАК ТУҒИЛГАНДА

Даврадошлар Латифбойнинг,
Лофларин хушлаб турар.
Қизлар эса ҳаяжонда,
Ёқасин ушлаб турар.

— Чигирткалар туғилганда,
Суюнчи олган ҳакка.
Бирдан кўкнинг қорни оғриб,
Гулдираб чақмоқ чаққан.

— Балолардан асрасин, — деб
Тимсоҳ сувга бош урган.
Каркидонлар қирга қочиб,
Фил хартумин яширган.

Латифбойдан сўраб қолди,
Сарвар билан Ирода:
— Капалак туғилганда
Нима бўлган, биродар?

— Ўша кунни Ой ҳам кулиб,
Юлдузлар чарақлаган.
Бойчечак қарсак чалиб,
Офтоб-чи ярақлаган.

ҲУШТАК ЧАЛИБ ТУРАСИЗ

Ҳайвон зоти турфа феъл,
Одати, йўриғи бор,
Табиатдай ранг-баранг,
Чипори, тўриғи бор.

От минганда азалдан
Тизгин силтаб “чўҳ” дерлар.
Кўкка қараб сапчиса,
Учқур экан “ўҳ” дерлар.
Хуржун ортгач, эшакка
“Хих”лаб йўлга соласиз.
Қашшанг-у — тихир бўлса,
Халачўпни оласиз...
Туя зотин аслида,
Чўктирасиз “чих-чих”лаб.
Кейин қанор, қопларни,
Танғийсиз унга юклаб.
Ҳайвонларнинг ичида
Қўтос бир оз жағалроқ.
Узангини ниқтагач,
“Иҳ-иҳ” дейсиз дағалроқ.
Чўққи соқол эчкини,
Қўриқлаймиз “чек-чек” деб.
Қўй-қўзини чорлаймиз,
Печак тутиб, “меҳ-меҳ” деб.
Мушук ошса ҳаддидан,
Ҳайдаймиз уни “пишт” лаб.
Товуқларни “ту-ту”лаб,
Экин титса “кишт-кишт”лаб.
Бузоқча бир маромда,
Ялқовланиб “мўў”райди.
Она говмиш “бў-бў”лаб,
Ҳол-аҳволин сўрайди.
Қўмсаб қолса ойисин,
Қўзи нозик “баа”лайди.
Қуйруғини силкитиб,
Улоқ шўхчан “ма”райди.
Уюр боши айғирлар,
Ўзлигини англлатиб.
Кишнар “аҳанг-аҳанг”лаб,
Тоғларни жарангллатиб.

Тулпор тилин билмоқлик
Синчи¹лардан қолганда.
Ҳуштак чалгин отингни,
Суғоргани борганда...
Бургут “чийқут-чиҳо”лаб,
Йўриғинга кўнади.
Каптарни “беҳ-беҳ”ласанг
Кифтинг узра кўнади,
Томорқада бир курка,
Кибор-ла лапанглайди.
Унинг “ғул-ғул” деганин,
Макиёни англайди.
Овчи ёйгач жели²ни,
Эринмайди, шошмайди.
Чуркирақда мастакка
Тақлид қила бошлайди.
“Бит-билиқ” оҳангидан,
Дала-даштлар яшнайдди.
Ноғорасоз лайлакдан,
Какликлар қолишмайди.
“Как-ри-ка-как” кўшиғин
Булбулга алишмайди.
Биласизми аслида
Жонзотда ҳикмат катта.
Имкон бўлса, уларнинг —
Феълин билинг албатта.

¹ Синчи — отларнинг феъл-атворини билгувчи.

² Жели — бедана ушлайдиган тўр.

БЕКМУРОДНИНГ ТАРЛОНИ

Қамбар ота таклиф этди,
Саночсойга.
Кўркам яйлов — Бешкўлдайин
Ажиб жойга.

Бекмуроднинг Тарлон ити,
Экан синчи.
Бизни таниб, кутиб олди,
Энг биринчи.
Қамбар ота унга шодмон
Қарар эди.
Эркаланиб ит маҳсини
Ялар эди.
Ота уни ёшлигидан
Боқиб олган.
Шу боисдан вафодор-да,
Ёқиб қолган.
Аста-секин кўниб борган,
Чорва отга.
Катта бўлгач, совға қилган
Бекмуродга.
Мол юрмаса думларидан
Қўяр тортиб.
Чопоғонлик бурчи ундан,
Қолмас ортиб.
Сигирларни ёлғиз ўзи,
Қўриқларкан,
Қўрагача ҳайдаб бориб,
Тўлиқларкан.
Худди шундай кўмаклашиб,
Ишлар Тарлон.
Ким ҳаддидан ошар бўлса,
Тишлар Тарлон.
Юзга яқин бузоқ молни,
Сергак ҳар дам.
Кеча-кундуз кўриқлайди.
Қашқирлардан...

ТОҒНИНГ ТОҒДЕК ТАШВИШЛАРИ

(Китобхон оғам Қамбарали Жакпаровга бағишлайман)

Тоғ билан сув бўлмаганда,
Не кечарди ҳолимиз?!
Балки тупроқ ялармиди,
Қўйларимиз, молимиз?!
Онажоним — табиатни,
Чевар Тангрим яратиб,
Бир-бирига боғлиқ қилиб,
Ўз ҳукмига қаратиб,
Таъкидлади: — Чиқа кўрма,
Мутаносиб қоидадан.
Кўзингга сурт, эҳтиёт қил,
Инсоф билан фойдалан.
Дўппидайин Сафед Булон.
Юртимнинг бир парчаси
Томчида кун ярқ этгандай
Элга аён барчаси.
Минг йилдирким боболарим,
Яйлов сари қатнаган.
Бедовларнинг туёғидан
Тўзон, олов чатнаган.
Тўйбулоқ¹да, Сарбағиш²да,
Кузен³да, Куйкуё⁴да,
Йўрғалатма⁵, Чағирвой⁶да
Пода боққан пиёда.
Ҳозирда ҳам ўн беш ўғлон
Фидо айлаб ўзини,
Қишлоғимнинг чорвасидан
Топар ризқи-рўзини.
Солижоннинг турмуш тарзи,
Тоғлар билан бойланган.
Зокир, Одил, Алишернинг

1,2,3,4,5,6,7,8 — Яйловларнинг номлари

Тақдирига айланган.
Баҳор, ёзни Қора дўнг⁷да
Гоҳ Томчи⁸да қаршилар.
Муродилло, Убайдулло,
Қатордаги нор шулар.
Тоғнинг тоғдек ташвиши бор,
Сизга айтсам буёғин.
Баъзан оҳу, жайронларнинг
Дош беролмас туёғи.
Қирлик, жарлик арчазорда,
Толиқар ҳатто отлар.
Йўл топмай гангиб қолар,
Биз каби етти ётлар.
Бир товон йўл, ости ўпқон,
Уловлар тошинқарар.
Гоҳо овчи тайғонлар ҳам
Мудрашар, босинқарар.
Ҳабибулло минган “Виллис”,
Манзил сари тирмашар.
Овчи укам Абдуқаҳҳор,
Улор⁹ билан тиллашар.
Тоғнинг тоғдек ташвишларин,
Йўқдир чеки-чегаси.
Бу сир эмас, турфа хилдир,
Қўй ва молнинг эгаси.
Орасида комили кўп,
Оқил, содда, тўпори.
Тирриғи бор, айримлари
Қўполларнинг қўполи.
Кутилмаган ҳодисалар,
Чиқар оёқ остидан.
Бўри қўққис ҳужум қилар,
Совлиқ, бузоқ қасдида.

⁹ Улор, Ҳилол — фаройиб қушларнинг бири.

Эртактарда айтилгандай,
Юлдуз санаб ётилмас.
Тонгни бедор кутар чўпон,
Ортиқча вақт топилмас.
Йилқичилар меҳмон қилиб,
Қимиздан хўп запледи.
Даврага жон бағишлади
Овчи Зокир гаплари.
— Кучимизга-куч қўшади,
Тоғни билган, тушунган.
Шароитдан хабари йўқ,
Айиради ҳушингдан.
Мамасоли акамизнинг,
Моли жардан қулади.
Бозор нарҳда ўша жонвор,
Тўрт юз доллар туради.
Сиз чўпоннинг аҳволини
Бир муддат ҳис қилсангиз,
Улгурмадик бўғизлашга,
Буёғини билсангиз...
Мамасоли акам асли,
Дўлвори инсон эди.
— Бу Оллоҳнинг буйруғи,
Ташвиш қилманглар, — деди.
Аёлларнинг иши қизир,
Кун сайин оқшом пайти.
Соғин қўйлар, сигирлар,
Қўтонга келар қайтиб.
Салти-сувой буқа, новвос,
Тоғ бағрида тунайди.
— Фалокатдан асрасин, — деб
Чўпон ният тилайди.
Чорвани ўз эгасига,
Соғ, тўкис қилсак тортиқ.
Бизлар учун шу мавсумда.
Байрам йўқ бундан ортиқ.

Бир дўстимнинг молларини,
Боқар экан Ботиржон.
Сўзлаб берди, дилда борин
Кўшиб, чатмай хотиржам.
— Юзта молнинг юз ташвиши,
Эртаю кеч бошимда.
Ўз вақтида ҳақин бермас,
Ҳаловат йўқ ошимда.
Ўта қирриқ, бир новвосни,
Оларканман гаровга.
Шундан кейин, ўз-ўзидан,
Пул топилар дарровда.
Шу устознинг бу одати,
Такрорланар йил сайин.
Эски усул қўлланади,
Ўзга чора йўқ, тайин...
Менга қолса фермерларнинг
Иши келсин ўнгидан.
Даромад ҳам топаверсин
Ҳатто молнинг гўнгидан.
Тоғнинг тоғдек ташвиши бор,
Дил тубини емирган.
Чўпонларнинг бардошлари
Ясалмаган темирдан.
Сиз ўйларсиз, улар тоғда,
Қимрон ичиб семирган.
Кўйчивоннинг таёғидан
Молнинг семиз, ориғи.
Бирор ҳайвон йўқолсами,
Тўзиб кетар чориғи.
Тоғнинг тоғдек ташвиши бор.
Қарсак икки тарафдан.
Қир, адирга зийнат асли,
Шўра, какра, алафлар.
Яйлов кўкка муштоқ боқар,
Ёмғир тилаб булутдан.

Кимлар тотмас насибасин,
Сариёғдан, қурутдан.
Чўпон-чўлиқ маконини,
Кўз нуридай сақлагай.
Бироқ айрим каслар иши
Кўпчиликка ёқмагай.
Юракларинг зирқирайди,
Кўриб тоғнинг жуссасин.
Ўтин қилар довулға¹син,
Арча, ҳасса-муссасин²
Айбин айтсанг, тан олмайди,
Сўзлаб тангри номидан.
Инсофни-қу еб битирган,
Ортиқча имконидан.
Кўш қаватли уйлар учун
Тоғу тошни қўпориб.
Тек қўйсангиз отгиси бор,
Замбаракка тўп олиб.
Табиатни топтаб, хўрлаб,
Гуноҳларга ботиб биз.
Кўзга суртиб, тавоф қилмай,
Уни ғажиб ётибмиз...
Тоғнинг тоғдек ташвишига,
Малҳам бўлган киши йўқ.
Онажоним — табиатнинг
Мадори йўқ, ҳуши йўқ.

* * *

Отағози бобомларнинг
Рухларига юкуниб,
Сажда қилгум тоғларга,
Етмиш етти букилиб.

^{1,2} — Дов-дарахтларнинг номи.

ЯССАВИЙ ЗУРРИЁТЛАРИ

Туркистон деб аталмиш,
Қадим юртнинг фарзанди,
Билгин етти отангни,
Сен кимнинг асал-қанди?..

Бу шаҳарни ардоқлаган,
Амир Темур Жаҳонгир.
Тарихи ҳам, таърифи ҳам
Дўстим, олам, жаҳондир.

Хўжа Аҳмад ҳазратни
Буюк Темур пир тутган.
Турк қавмининг қадрини
У доимо бир тутган.

Кўҳна Турон заминнинг
Дилгир, шўхчан боласи.
Сенга дастур Яссавийнинг
Дилдан чиққан ноласи.

Қадим қозоқ тарихи,
Аблайхондан бошланар.
Варақласанг қатларин,
Гоҳо кўзинг ёшланар.

Абулхайр, Улуғбеклар,
Бўлишган қуда-анда.
Ўтмишинг ёдга тушса,
Ифтихор жўшар танда.

Аллома Югнакийнинг
Руҳлари парвонадир.
Гавҳарбегим ибрат асли,
Робияхон онадир.

Аҳли илм диёри,
Шон-шуҳратга эли бой.
Муса жиров, шоир Эргаш,
Адиб Саттор — Ерибой.

Кўҳна замин, турк қавмин
Фаҳри дея аталур.
Иқон эса Миртемирдай
Улуғ зотнинг Ватани.

Не табаррук инсонлар,
Сенга қанот бўлишар.
Шуҳрат, қадринг, шавкатинг
Достон, баёт бўлишар.

Икки элнинг эрка ўғли,
Одиб Ёқуб, Носир Фозил.
Қутлуғ ёшга чиқарди,
Анорбоев бўлса ҳозир.

Устоз акам Сиёевнинг
Ўзига хос имзоси бор
Зурётларнинг сафларида
Мирпўлатдек Мирзоси бор

Муҳаммаджон Ҳайруллаев
Дилбар адиб, менга оға,
Отаули Раҳимжоннинг,
«Тилсим»ига жон садаға.

Осмонга отса арзир,
Туркистонлик бўркини.
Тавсифлашга сўзим етмас,
Бу ўлканинг кўркини.

“Ҳикматлар” ким Яссавийнинг
Ёниб ёзган оҳидир.
Туркистоним — турк қавмининг
Қутлуғ саждагоҳидир.

Бу юрт асли Осиёга
Меҳвар учун яралган.
Шу макондан туркийлар
Жаҳон бўйлаб таралган.

Қондош халқмиз, тилагим
Қўнглинг баҳор, ёз бўлсин.
Хўжа Аҳмад зурётига
Гуллар поёндоз бўлсин.

Туркистоним, шу бағишлов,
Жўнроқ шеъринг баёндин.
Сенинг ёшинг, бир Тангриму
Яссавийга аёндин...

ҚИСМАТ

(Баллада)

Минг тўққиз юз тўқсон бирнинг
Авжи Наврўз чоғида,
Гўзал Қрим диёрининг
Тўнғизтоғ қучоғида,
Гурунглашдик уч оғайни,
Туркман¹, ўзбек, армани.
Бунда ҳордиқ чиқарганнинг
Қолмас сира армони.
Ҳар кун оқшом чой баҳона
Дилдан гурунг қурамиз.
Ва хаёлан Ўш, Қорабоғ
Копетдоғда юрамиз.
Кажрафторнинг ишларига

Учов уч хил боқамиз.
Жумбоқларни ўзимизча
Имкон қадар чақамиз.
Охир суҳбат йўналишин
Шамойили ўзгарди.
Алғов-далғов замона
Бор ҳар кимнинг ўз дарди.
Ҳасратлашдик, дардлашдик хўп
Ахир нима дейин мен.
Икковига “Темурнома”
Совға қилдим кейин мен.
Шоир Юрий Саакян² ҳам
Солномани варақлаб,
Сарқарданинг жанг-жадалин
Қўшиб-чатиб, сал оқлаб,
Фаройиб бир воқеани,
Сўзлаб берди даврада.

¹ Оғагелди Алланазаров — туркман шоири.

² Юрий Саакян — арман шоири.

Ўзига хос усул билан
Астар бичди аврага.
Амир Темур лашкар тортиб,
Табриз сари ўтганда.
Ҳаястонни енгиб охир
Арпалига етганда.
Ризқин излаб кенг даладан
Чолу кампир юкуниб,
Сарак терар тўрвасига
Етмиш икки букилиб.
Қўш набира бошоқларни,
Тўқмоқ билан янчади.
Қўшин билан ишлари йўқ
Ким ҳориб, ким чарчади,
Отдан тушиб олампаҳоқ

Бормиш улар қошига.
Саломлашди сабр тилаб,
Чол-кампир бардошига.
Мезбон эса саркардани
Сийлади кўмоч билан.
Соқчиларни бир хўпладан,
Атала-умоч билан.
— Олампаноҳ, — дейди, — бобо
Ҳасратидан чанг чиқиб, —
Зўрға етдик дон ўримга
Ўтган қишдан танг чиқиб.
Бу кунларга йўлиқмасин
Ҳеч бир инсон зоти ҳам.
Дастурхонга дуо ўқиб,
Амир тортгач фотиҳа.
Фармон берди йигитларга,
Чолга ёрдам беришга,
Сомон тўплаб, похол йиғиб,
Бир кун бошоқ теришга.
Сарак терар саркарданинг
Сон-саноқсиз жангчиси.
Хашагини чархоб қилиб,
Дон-дунларин янчишиб.
Қоплаб арпа, буғдойларни
Ҳовлисига уйдилар.
Қолган қисмин кулбасининг
Мўрконида куйдилар.
Ҳашарчилар ҳордиқ олиб
Туриб тонг-ла саҳарда,
Отни миниб йўлга тушди,
Табриз сари сафарга.
Фалак чархи айланиб денг,
Ойлар, йиллар ўтибди.
Арарат-у, Арпалини
От дупури тутибди.
Темур чолни йўқлатибди

Ҳол-аҳволин билгани.
Ўтган галги кўмочидан
Татиб, суҳбат қилгани.
Қўш чопар йўрғалатди
Овул сари отини.
Йўлатмади чорбоғига
Чолнинг очкўз хотини.
Улар шу пайт ёдга солди,
Бошоқ терган жойларни.
Қўмоч билан аталани,
Хулво қўшган чойларни...
Чопарларни қарғай-қарғай
Етмиш ёшли “нозанин”,
Кириб кетди ҳовлисига,
Тамбалаб дарвозани,
Қолдимикан эҳ, ажабо
Чол кўзин шира боғлаб.
Таваккал, — деб ҳукмдорнинг
Ўзи борди сўроқлаб.
Чолнинг бурни осмон қадар,
Нимадандир домангир.
Ўдағайлаб чиқиб келди,
Қўш набира давангир.
Амир Темур ғазаб отин,
Босолмади ҳовурин
Кулин кўкка совуртирди,
Очкўз чолнинг овулин...

* * *

Саакяннинг сўзларидан
Сехрланиб, сирланиб,
Раҳмат айтдик бизлар унга
Лол қолиб, таъсирланиб.

* * *

Тўнғизтоғ ҳам ҳикоятдан
Тош қотиб қолди роса.
Бу ёғига энди Сизлар
Чиқаргайсиз хулоса...

НАФАРМОН СУТ ҲАНГОМАСИ

(Рассом Толибжон Қаноатовга бағишлайман)

Бундан ўн тўрт йил аввал,
Бўстонликда авжи ёз.
Табиатни олқишлаб,
Қушлар айтар сарафроз.
Носир, Руслан, Убайдулло,
Толиб ака бош бўлиб.
Хизмат билан келишган,
Ҳамкор-у, сирдош бўлиб,
Болалар оромгоҳин,
Мавсумга созлаш керак.
Тўртта рассом тўрт ёқдан,
Уни жиҳозлаш керак.
Мой бўёғу — ранг билан,
Боғлиқ бизнинг ҳангома.
Қилқаламлар ишга шай,
Ва кийилди коржомма.
Тўрт челакка бўёқлар
Қориштириб чийланди.
Бўлтаклари эзғиланиб,
Қилчўткада ийланди.
Бир пақирда сариқ ранг,
Бирида кўк товланар.
Қизил бўёқ мисоли,
Қуёшдай оловланар.
Шу аснода рассомлар,
Ўз гамини ейишиб,
Челакдаги бўёқлар,

Бир оз тинсин дейишиб,
Думбул кўмиб қуврайнинг,
Лахча чўғли қўрига,
Тамадди қилмоқ учун,
Тўпландилар сўрига.
Суҳбат ҳам қизиб кетди,
Чой баҳона ўтириб.
Гурунглашар касбдошлар,
Гап қумғондай кўпириб.
Авжи чошгоҳ, Бўстонлиқ,
Нур қўйнида ярақлар.
Сайҳонликдан сас келди,
Недир бирдан тарақлаб.
Толиб ака ўгирилиб,
Сой тарафга қараса,
Бебош сигирнинг иши,
Зап ўзига яраша.
— Хўш! Хўш! — дея улфатлар
Етди унинг қошига.
Қизил рангли челақни
Мол кийганди бошига.
Рассомлар-чи лол, ҳайрон,
Қиёсга сиғмас таққос.
Пақирдаги бўёқни,
Ичиб қўйибди паққос.
Абдурасул чўпоннинг
Нафси ёмон молини
Меҳмонлар ҳайдар, аммо...
Ҳис қилинг аҳволини...
“Ҳали иш бошланмасдан,
Бир кор-ҳол бўлиб қолса.
Эски таниш чўпоннинг
Сигири ўлиб қолса”...
Ана шу ўй, васваса,
Ташвишга солиб қўйди,
Шаҳарлик меҳмонларнинг

Оромин олиб кўйди.
Шундай қилиб азизлар,
Шукуҳли тонг ҳам отди.
Саҳархез майна, булбул,
Меҳмонларни уйғотди.
Толиб ака андармон,
Юраги ғаш, бош гаранг.
Шу пайт чўпон: — Уста, — дер.
— Мана бу сутга қаранг.
Мунозара бошланди,
Шундоқ кўшни йўлакда.
Худди олма гулидай,
Нафармон сут челақда.
Ажабланманг сира ҳам
Идроки зўр ўқувчим.
Бу воқеа сирини,
Сизга айтмоқлик бурчим.

* * *

Асал кўшиб тайёрлар,
Нодир бўёқ — рангларни,
Рассомликдан беҳабар,
Одам буни англарми?..

УСТОЗЛАРГА

Суҳбат кетса аҳли қалам,
Шеърга доир
Кўз ўнгимдан ўтар дойим
Учта шоир

Шеърятда уч устознинг
Ўз ўрни бор.
Қудрат Ҳикмат, Султон Жўра,
Зафар Диёр.

Шубҳа қилсанг китобхондан
Ўзинг сўра:
— Зафар Диёр, Қудрат Ҳикмат
Султон Жўра.

Шеър, эртаги, дostonлари
Билмас сарҳад.
Султон Жўра, Зафар Диёр,
Қудрат Ҳикмат.

Уч устознинг ёзганлари,
Болга татир.
Бири Султон, бири Зафар,
Қудратлидир.

ЎҒЛИМ МУРОДЖОНГА ТИЛАГИМ

Эр йигитнинг қалби ҳар дам —
Чўғли бўлсин.
Пок ниятли, комил инсон,
Тўғри бўлсин.
Эътиқодли, умри узун —
Ризқи фузун
Ҳар банданинг диёнатли,
Ўғли бўлсин...

ҚАРОҒИМ ЎШ

Қайда юрмай, қаён турмай,
Нигоҳим узра пайдосан.
Барокўҳсан, дилбар, шўҳсан,
Хазин Оқбура дарёсан —
Қароғим Ўш, чароғим Ўш!
Чарос қори, Қамбарнисо,
Самарбону, Ҳувайдосан.
Шоир Маҳжур каби содиқ

Бир умр ошиқу шайдосан.
Бобур Мирзо тавоф қилган,
Фаройиб, қутлуғ маъвосан —
Қароғим Ўш, чароғим Ўш!
Миллатимнинг гурур, фахри
Якто Ҳабиб Абдулосан.
Сен — Иброҳим Ҳамробоев,
Ўзинг Иззатли Султонсан.
Таърифнингни ёзар бўлсам,
Қайнаган чашма, вулқонсан!
Қароғим Ўш, чароғим Ўш!
Мен бағрингда камол топдим,
Арзир меҳринг учун ёнсам.
Сен — Шавкатнинг ҳасрат, дарди,
Юракдан чиққан оҳсан.
Икки элнинг онахони —
Қурмонжонсан — Додхоҳсан.
Қароғим Ўш, чароғим Ўш!

ҚУШЛАР ТАБРИГИ

*(Шоир Анвар Обиджоннинг 60 ёшга тўлиши
муносабати билан)*

Қувнаб булбул илҳомидан,
Асал тотиб гул жомидан,
Аввал қаламга тушмаган
Паррандаларнинг номидан,
Довот қилиб Оққуш патин
Ёздик атай қутлов хатин.
...Қондиргани ташналарни,
Обод қилдик чашмаларни.
Зарғалдоғлар сайраб кетди.
Гўё олам яйраб кетди.
Улор Сочни имлар эди,
Ихлос қўйиб тинлар эди.

Шу зайлда тўплаб барин
Ўқир “Булбул чўпчаклари”н.
Ажиб эртак, тиниб қолдик,
Кўп сирларни билиб олдик.
Булоқбўйи манзил — пакка
Беданага, Синчалакка
“Ботирвойнинг кундалиги”н
Ифодали ўқир якка.
Кушлар асли кўп уйлиқдир,
— Биз ҳам бир оз чўқийлик, — дер
“Мешполвоннинг жангномаси”н
“Аламазон ҳангомаси”н
Анча қалтис чоғларда ҳам
Етган овул, тоғларга ҳам
Яширмоқнинг ҳожати йўқ.
Ибрат бўлган зоғларга ҳам
Життирлали¹ сергап Жўр²га,
Дер, — “Салом хат” жуда зўр-да!
Бир-биридан турфа, ҳар хил,
Фалсафа қурч, тагдор, сархил.
Кувнаб “Булбул чўпчаги”дан
Маъно уқиб кўп тагидан.
Қумрилар лол, ҳайрон қолди
Чиқиб шувоқ, чўп тагидан.
Чил, Қирғовул, Тўвдоқ, Читтак.
Тинглар ҳадик олмай қиттак.
Гуловут³ билан Ғурғулдай⁴,
Эртакни уқиб Булбулдан
Жар солар тоғу тошларга,
Инсоф тилаб ёшларга.
Чағалай каби кўнимсиз
Қайрилма қалам қошларга
Анвар бобо!
Биз томонда китобхонлик,
Ана шундай ўтар жонлик
Чақмоқ чақсин товонингиз,

“Шкафчангиз” — жавонингиз.
Китобларга тўлаверсин,
Ҳурматингиз биз яшаган
Тоғдек юксак бўлаверсин.
Ўн ўгил-қиз ўрни бошқа,
Кўпайишсин бошма-бошга,
Набиралар хўп ажойиб,
Ким қаламдан кетган бойиб?..
Турфа қушлар табригини
Ёзиб олган Адашбоев.

^{1,2} Житирлали — Жўр — тоғ қушлари

^{3,4} Гуловут, Гурғулдай — тоғ қушлари

ИБРАТ

*(Биринчи халқаро шарҳловчи, овулдош оғам
Жумабой Мўминовга)*

Қаҳатчилик эди у кезде,
Кўноқ гўжа, тариқ нон ердик.
Зоғоранинг қадри ўтганда
Тегирмончи бўламан дердик...

Тахчил эди “ойнаи жаҳон”,
Бир овулга битта етарди.
Гузардаги шинам чойхона,
Жуда гавжум бўлиб кетарди.

Қалдирғочдек тизилиб олиб,
Мультфилмлар кўриб тинардик.
“Оламда нима гап” бўлган чоғ,
Мўминовга тақлид қилардик.

Дарс сўнггида Ҳамдамов домла,
Уқтирарди, — укалар, демак.

Ўз йўлингни топмоқчи бўлсанг,
Жумабойдай ўқишинг керак.

Муаллимнинг юрак сўзлари,
Йўлимизни нурдек ёритган.
Ҳалол меҳнат, холис ниятлар.
Муъжизадай, йўқни бор этган.

Сўнг, мурувват нелигин асли,
Устоз Миртемирда кўргандим.
Шогирдга меҳрни, жўралар,
Мен Қудрат Ҳикматдан ўргандим.

Ибрат бўлгач, шундай оғалар,
Шукрона айтмоққа қодирман.
Фарзандларим инсофли, оқил,
Эл қатори яшаётирман.

ТАНДИРЧИ

(Устоз Турдали Жалиловни хотирлаб)

Ўсмирлик, ёзги таътил ёдга тушар,
Гап кетса, Ҳазратишоҳ борасида.
Бу гўша, қутлуғ макон ўрин олган,
Бўзбу билан Ўнғор тоғ орасидан.

Саратон, сувхон ўрик авжи пишган,
Қимизак олмадан кўзинг яшнайти.
Соз тупроқ лойини Абжалил бобо,
Ҳамирдай қоради, эшиб ташлайди.

Қўйнинг тивитларин Турдали акам,
Сомондай сепеди — хамиртуришга.
Бобонинг қўлида ўйнар тахтакач,
Тандирни айланиб, кирар хурушга.

Пешинни ўқигач, Абжалил бобо,
Лўвак лойни ўтказади кўрикдан.
Бу орада кўзин қилиб шамғалат,
Маза қилиб еймиз сувхон ўрикдан.

Эшакка кўм ургач, буёғи тайин,
Четан аравада тупроқ ташилар.
Сўнг, бизга бош бўлиб Турдали акам,
Шаршарага чўмилгани шошилар.

Комил инсон, дилбар муаллим оғам,
Ўрганган ҳунарин ташвишин ерди,
— Отамнинг касбини унутсам, укам,
Қорним насибага тўймайди, — дерди...

САФАР БИЛАН...

Олтмишинчи йилнинг авжи кузагида,
Дўрмон деган қароргоҳнинг ўзагида.
Пойга қўйдик, зоти чопқир ўзади-да,
Ҳар қандайин чориқлар ҳам тўзадида?
Мушкул йўлда ҳамроҳ бўлгач Сафар¹ билан.

Писанд қилмай ўтдик довон, қияларни,
Ел учирди қамғоқларни, чияларни,
Четга суриб қирчанғини, бияларни,
Чавандозлар кўпкарида уяларми?!.
Тўсиқлардан дадил ўтдик, зафар билан.

Етимликнинг изтиробин, доғин тотдик,
Ўксимадик, талабалик чоғин тотдик.
Сўз оламин кеза-кеза тоғин тотдик,
Дилтанг кезда анча-мунча чоғир тортдик,
Бу оламга боқдик очиқ назар билан.

Зафар, Диёр, Қудрат Ҳикмат² байроқ бўлди.
Машқларимиз тасвир, рангга бойроқ бўлди.
Ҳаёт тарзи гоҳ сокин, гоҳ қайноқ бўлди.
Давр — қалам чархлагувчи қайроқ бўлди,
Қудуқ қаздик зер билан забар билан.

Қинғир йўлдан, адоватдан олис турдик,
Тарафкашга қўшилмадик, холис турдик,
Мужмал гапни дангал сўзга алиштирдик,
Шеърни янги ташбеҳ билан қориштирдик,
Дўст тутиниб кам бўлмадим Сафар билан.

¹ Болалар ёзувчиси Сафар Барноев назарда тутилмоқда.

² Атоқли болалар шоирлари.

КЎПНИ КЎРДИК

(Шоир Сафар Барноевга жавоб)

Олтмишга чиққунча кўп ишни кўрдик, биродар,
Ўттиз баҳор, ўттиз қишни кўрдик баробар.
Бу фалакнинг чархидир, тегирмон навбат билан
“Ёз-ёз”ни, “Боз-боз”ни қанча “миш-миш”ни
кўрдик, додар.

“Оқ йўлни олиб” тинчиб кетди қанча қаламкаш,
Айб кимда, боқмаса илҳом париси қаламқош?
Гар шеъри босилмаса дўсти нодон биздан аламқаш,
На у ёқда, на бу ёқда бор сарсон-саросар.

Кўрдик садоқатда тенгсиз Зулфия опани,
Улуғ Миртемирни, Ғафур акадай чапани
Бемор чоғда ҳам тинч қўймадик Асқад акани,
Бу каби ков-ковларга ҳатто фил қилмас бовар.

Бир акам олтмиш китоб чиқарди аён сенга,
Мазмунини ўлчасанг, холи хароб аттанга,
Қудрат Ҳикмат шеърларининг олдида у бир танга,
Улар ноширни қисир қилиб, ҳомийни соғар.

Наҳот фарқлай олмасак атласдан оддий бўзни,
Қадрига қачон етамиз диёнат деган сўзни?
Иблис ва шайтонлардан эҳтиёт қилгин ўзни
Башарти чоғар бўзласа кўнгил бўшдир, биродар...

РАВИЛ АЛБЕКОВНИНГ ХАЗИНАСИ

Қирқ йиллик фото — тасма
Бор бойлиги — топингани.
Уч хонали уйдан бошқа,
Йўқдир унинг оширгани.

Ленталарда аксин топган,
Ўзбекистон солномаси.
Бунга далил “Тонг юлдузи”,
“Гулхан”, “Фунча” ойномаси.

Турфа, гўзал тасвирларга
Тенг келмагай дур, марварид.
Имкони йўқ, шу сабабдан,
Олтин, кумуш қилмас харид.

Боқар бизга эҳтирос-ла,
Бургут келбат устоз Ойбек.
Фафур Фулом ва Миртемир,
Ҳам Зулфия опам ойдек.

Муҳрланган Асқад Мухтор,
Шайзода, Қаҳҳор яшар.
Ана, Қуддус Муҳаммадий,
Қудрат Ҳикмат суҳбатлашар.

Бу тенги йўқ хазинадан.
Ўрин олган буюк зотлар.
Зар, забаржад сақлагандай,
Равил Албек эҳтиётлар.

Сўнгги пайтда бир хавотир
Унга тинчлик бермаётир.
Хазинага энг муносиб
Дарё дилни излаётир.

ЗУМРАША

Ултарманинг беданасин
Ўта хушкор сайраши бор,
— Бит-билдиқ, — деб жўр бўлар
Унаг қўшним мулла Сардор.

Миттигина жониворнинг
Ва-вағлашин қаранг энди.
Шу қушчанинг нағмасидан
Хаёл чил-чил — таранг энди.

Хапдоридан каппа отиб,
Чойдан ютгач гўлтиллаиб.
Беданадан хабар олгин,
Ҳой, қайдасан, Абдулатиф?

— Лаббай бобо!
— Янгилаб қўй
Қушнинг сувдон, хўрагини,
Аканга айт, қўйга қараб,
Терсин кана — жўлагини.

Топшириқни уддалайди
Набираси қойиллатиб.
Бобо хушнуд дуо қилар;
— Балли, ўғлим, Абдулатиф.

Шўх бўлса ҳам яхши ўқир,
Ҳар соҳада билгир чиқди.
Кўз тегмасин зумрашага,
Анча зийрак, дилгир чиқди.

Кенжатоғни синаш учун
Савол берар қалаштириб.
Жавоблари қисқа, лўнда,
Чучук тилга яраштириб.

— Пеле, Яшин, Марадонна,
Футболчилар сараси-да.
Ва Миржалол Қосимов бор,
Ана шулар орасида.

— Елкаси ер искамаган
Айт-чи, болам, қайси полвон?
— Амир Темур совриндори,
Эралидир марду-майдон.

— Жаҳон аҳлин лол қолдирган
Яна қайси чемпион бор?
— Уми, Акбар Қурбоновдир,
Ота ўғли, довқалб сардор.

— Балли, полвон, шахматдан-чи?
Сўрар бобо чойга қониб.
— Шахматданми, ҳозир бизда,
Машҳур Рустам Қосимжонов.

— Қойил, ўғлим, бугун жуда
Кўнглим тоғдек кўтарилди.
Энг охирги саволимга
Дангал жавоб айтгин энди.

Беҳудага санқиб юрмай
Китобга ҳам қўйдинг ихлос,
Бурро-бурро сўзлаб, ўғлим,
Мени хурсанд қилдинг хўроз.

Болаликдан ёд олгансан
Шеърларини севиб жондан:
Ҳабиб Раҳмат, Кавсарбону,
Ҳамда Анвар Обиджондан.

Ўзига хос Дилшод Ражаб,
Фикри тиниқ, яхши ёзар.
Сенга дастхат ёзиб берган,
А.Акбаров, Рустам Назар.

Ҳа, шулардан қай бири зўр,
Тўғри жавоб айтгин бироқ?
— Бобо, буни китобхонлар,
Билар мендан яхшироқ.

Бобо кулиб дейди: — Бўтам,
Олим бўлар сиёғидан.
Эркалатиб набирасин,
Чўзиб қўйди қулоғидан...

БЕШТА АРРА

Рақамларнинг ёрдамида тўртта амал,
Дафтарингда ёзилгандай КАРРА бўлар.
Тегирмонда дон-дунларни тортиб кўрсанг,
Маидаланиб ун бўлар, ЗАРРА бўлар.
Ким ўзарга пойга қўйсак манзил сўнги,
Чавандозни аниқловчи МАРРА бўлар.
Сабзавотнинг номлари ҳам турфа хилдир,
Бодирингни жайдариси ТАРРА бўлар.

Талай сўзнинг маъносини англаб етдинг,
Миршаб тутган таёқ эса ДАРРА бўлар.
Бу сўзлардан бош ҳарфини олиб қўйсақ,
Дурадгорга бирмас, бешта АРРА бўлар.

ЧУМЧУҚЛАРГА УЯДИР

Ашраф ака АНОР сўйди,
Анормисан-анор дейсиз.
Ҳар донаси гавҳар мисол
Ялт-юлт этар ФАНОР дейсиз.
“Ф”ни “Қ”га алмаштирсак,
Пахта тўла ҚАНОР бўлди.
“Н” ўрнига “Б”ни қўйсақ,
Йўқ нарсдан БОР бўлди.
“Н” ҳарфини қўшган эдик,
Қўш ўрқачли НОР бўлди.
Болакайлар, билиб қўйинг, —
Нор деган ТУЯдир.
“Т” ҳарфини қисқартирсак,
Чумчуқларга УЯдир.

ФАРҚИ БИТГА ҲАРФДА

БОЛ деганда тамшангайсиз чорасиз,
Битга ҳарфдан камайтириб борасиз.
“Ол” сўзини эшитганда мезбондан,
Сўнг асалдан нонга суртиб оласиз.
“О” ҳарфини алмаштирсак “Ё” билан,
Тулпор — тойга у елпиғич “ЁЛ” бўлар.
“Ч”ни қўшсак тўқсон ёшлик “ЧОЛ” бўлар.
Алмаштирсак агар “Д”га тўсатдан,
Тўқсон ёшлик бобом қадди “ДОЛ” бўлар.
Тўғри келса, “Х” ҳарфини қўллашга,
Холиданинг ёноғида “ХОЛ” бўлар.

* * *

Жуда бойдир тилларимиз, сўзимиз,
Энди давом этдирамиз ўзимиз.
БУЛОҚ доим тупроқни энчилаган.
УЛОҚ эса шўх жонивор, тинчимаган.
ОҚ аслида ризқ-рўзимиз ун ва сутдир.
Ёки момиқ пахтадир, — уст-бош қутдир.

* * *

Зийрак, зукко болажонлар,
Ўйлаб кўринг-чи бир оз.
Навбатдаги саккиз жумбоқ,
Сизлар учун қулай, мос.
“ҚАЙИҚ”, “ҚАЛҚОН”, “ҲАККА”, “ЛОЛА”,
“ТЎРА”, “АНОР”, “АРИ”, “ЧАНА”.
Битта ҳарфни алмаштириб,
Ўзга бир сўз топинг яна...

НЕЧТА ШАЛПАНГ ҚУЛОҒИ?!

Умаржоннинг тўрт кўзиси,
Улоқлари бор эди.
Ва уларнинг ўн саккизта
Қулоқлари бор эди.
Чорвасининг сон-саноғи,
Чиқиб қолиб ёдидан.
Ўйинқароқ Умаржон
Сўраб юрар Шодидан.
Қани ўйланг, ҳар бирининг
Тўрттадан-ку туёғи.
Демак, унда улоқларнинг
Нечта шалпанг қулоғи?..

МАЙМУННИНГ ШУКРОНАСИ

Еру кўкка ишонмасдан,
Кўзининг оқ-қорасини.
Она маймун ювинтирар,
Шум кенжатой боласини.
Совун суркаб,
Сувдан пуркаб,
Эркалатиб силаб-сийпаб,
Дилда борин аён этди.
Елкасини ишқар экан,
Мақсадини баён этди;
— Минг бир қуллуқ, қуёш нурин,
Оламга тенг таратганга.
Минг бор шукр, бизни эса,
Маймун қилиб яратганга.
— Шукронангиз нима ахир?
Сўроқлайди бола фақир.
— Типратикон бўлсанг агар,
Бўтам, нима қилар эдим
Игна босган елкангни мен,
Қандай ювиб, силар эдим...
2004.

ОЛАҚАНОТНИНГ ПОЛАПОНЛАРИГА НАСИҲАТЛАРИ

1

Насибанг боғу роғда,
Азизим, палапоним.
Лочинлар ҳам лол қолсин,
Жонингга пайванд жоним.

Бургутлардай ёвқур бўл!
Барча гап аҳилликда.

Пайтин топиб, бехосдан,
Ўлжангга ташлан тикка!

Қораялоқ, Қарқуноқ,
Қарға билан Ҳаккалар —
Улар ўғри, инидан,
Қувиб чиқинг яккалаб.

Ўжарлик, муттаҳамлик,
Фақат бизга ярашар.
Буни айни замонда,
Ботирлик деб санашар.

Мевазор боғни кўриб,
Кўзинглар тўрт бўлади.
Олмурутни чўқиманг,
Бандлари мўрт бўлади.

2

Татиб кўринг майлига,
Меванинг ҳар хилини.
Танлаб энглар илтимос,
Энг ширин, сархилини.

Чилги билан узумни,
Шингилида қолдирманг.
Гилос, хурмо, нокларни,
Чумчуқларга олдирманг.

Олғирларнинг ҳамиша,
Олчи турар ошиғи.
Бўлманг асло қушларнинг,
Сиз ялама қошиғи.

Олақанот дейдилар,
Ота-бобонг отини.

Ўтирмагин, болажон,
Мусичадай тортиниб...

ЎҚИТУВЧИМ

“Алифбе”дан ўрин олган,
Бир кам ўттиз ҳарфларни,
“Алла”, “Анор”, “Баҳор”, “Байроқ” —
Каби оддий гапларни
— Ўргатган ким?
— Ўқитувчим.

Содда, зийрак, бир оз шўхмиз,
Қизиқувчан, серталаб.
“Ло-ла”, “Ош-о-л” сўзларини,
Тоқат билан эркалаб
— Ёздирган ким?
— Ўқитувчим.

Ҳарф танитиб, бурро қилган,
Анварни, Санобарни.
— Ким ўргатган карраларни,
Тўрт амал, баробарни?
Айт-чи, Азим!
— Ўқитувчим.

Китобни шар, ўқир Ҳулкар,
Рости гап ишонмадик.
Биз “Алифбе” байрамини
Жуда зўр нишонладик.
— Устозинг ким?
— Ўқитувчим.

Доим шаймиз: — Лаббай, — деб
Устозлар хитобига.
Болажонлар навбат келди,

Энди “Ўқиш китоби”га.
— Ўргатар ким?
— Ўқитувчим.

КЎПКАРИ

(Улуғбек Абдусаломовга)

Кўпкарига мосланган чоғи,
Арслонбобнинг машҳур Чорбоғи.
Томошабин учун қулай, зўр,
Қир ва адир, япасқи тоғи.

Сўқмоқ йўлдан шошиб келмоқда,
Қари-қартанг, ёшу яланглар.
Бир яшарлик серка ташланди.
Майдон ичра ана қаранглар.

Авжга минар сур-хо, сур-холар,
Қиличдаин уйнар қамчилар.
Тулпорларнинг яғринларидан
Шаррос-шаррос терлар томчилар.

Кўпкарида ғаройиб тартиб,
Кимки фирром билиниб қолар.
Эгар оғиб, гоҳ оёғидан,
Узангига илиниб қолар.

Қора байир учар қуюндай,
Эргаш полвон борар тақимлаб.
Отни қучар, давра айланиб,
Манзил сари келгач яқинлаб.

Ҳакам холис, синчилар зукко,
Бедов эса сапчийди кишнаб.

Улоқни у қўш қўллаб ташлар,
Чунки, олган қамчинни тишлаб.

Қувнар тутга минган болалар,
Қўпкарининг хўп завқи борда.
Улгурмайин қарсак чалишга
Гуппа-гуппа йиқилар қорга.

ШУНҚОР БЎЛСА

Қамбар бобо чавкар отин,
Емлаб қараб,
Ёлин тараб,
Чўмилтириб,
Тушунтирар Ўшдан келган
Ҳошимжонга,
Қосимжонга:
— Бу қуюшқон, унга афзал
Ўмулдуруқ.
— Буниси-чи, белбоғ эмас,
— Босма айил,
Яша, қойил!
Кумуш юган, сувлуққа мос
Бирлашади.
Тизгин эса бедов билан
Сирлашади.
Бу узанги-поғонали
Пиллапоя.
Отга минсанг, ўта қулай
Зинапоя.
Гидам — ёпқич, тахти — равон,
Эгар дерлар.
Фирқўкдаин тулпор бўлса,
Шунқор бўлса,
Чавандознинг боши кўкка
Тегар дерлар.

...Қамбар бобо ўз суҳбатин
Тиндириб.
Набиралар билмаганин,
Билдириб.
Икковини чавкарига
Миндириб.
Қарчиғайга қамчи урди,
Елдириб...

КАМАЛАК

Чодир тикиб улгурмасдан,
Жала қуйди гўё қасддан.
Югурдик-эй, югурдик.
Ташлаб ирғай таёқни,
Қўлга олиб оёқни,
Форга зўрға улгурдик.
Лола ёмғир рақсида,
Зоир тоғам маҳсида,
Кавушини унутган.
Кўтарганча кифтида,
Синчалак гор шифтида
Товушини унутган.
Фордан пастга бир қара,
Ҳар жилғадан шаршара,
Сойга қараб юқунар.
Қийғир учса гоҳи дам,
Хандон писта шохидан,
Марваридлар тўкилар.
Тинди олашовутлар,
Турмакланиб булутлар.
Ўрин олди тахмондан.
Носир айтар, — Асли бу,
Қўзилатиш фасли бу,
Омон ўтсин сақмондан¹
Олам бирдан ёришиб,

Ғор ҳам нурга қоришиб,
Қуёш зар сочиб турар.
Фасллар эркасида,
Осмоннинг елкасида,
Турфа ранг сочиқ турар.

¹ Сақмон — қўзилатиш даври яхши ўтишига ишора.

ЎЛАНБУЛОҚ

*“Ўланбулоқ, ўланингни
Суяр бўлдим.
Кавсар сувдан саночимга
Қуяр бўлдим...”*
Қирғиз халқ кўшиғидан.

Собит айтар: — Етиб келдик.
Дўстлар, Ўланбулоққа.
Сергак тортиб, аланглаймиз.
Қараб уёқ-буёққа.
Ўнта булоқ, ўнта чашма
Шиқирлаб қўшиқ айтар.
Ҳасратини, дардларини,
Биқирлаб, жўшиб айтар.
Уни англаб, етолмайди
Бу ердан ўтган барча.
Ўз-ўзидан олов чиқиб,
Ёнарди кекса арча.
Кийикўтнинг ифорига,
Тўлиб-тошган қучоғи.
Мен-чи, Ўланбулоқ билан
Суҳбатлашдим тонг чоғи.
— Қониб ичгин ва лекин,
Ифлос қилма, булғама.
— Қайнаб тургин ҳамиша,

Сўниб қолма, қурғама.
Покизалик, беғуборлик
Фақат сенга ярашган.
Ой чўмилиб қўйнингда,
Юлдуз аксин талашган.
Азим тоғлар кўриқчидир,
Киприкдайин йўланган.
Ёмон кўздан тангрим асраб,
Айро тушма ўландан...

КЎРГАЗМАДА

Болалар ижодига,
Аталган кўргазмани
Томоша қилдик бориб,
Мен, Ботир, Абдугани.

...Кеч куз. Боғда болалар,
Олма терар этаклаб.
Наргиз қайтар боғчадан
Укасини этаклаб.

Бир суратда турналар,
Ғозлар учиб боришар.
Қалдирғочлар қанотин
Созлаб учиб боришар.

Навбатдаги тасвирда,
Мушук пойлар ўлжасин.
Она товуқ лочиндан,
Кўриқлайди жўжасин.

Баланд тоғлар, чўққилар.
Кўёшни, ойни ўпган.
Бу ердаги асарлар.
Боладай қувноқ, ўктам.

Бир қора палатнода,
Тишлар турар оқариб.
Тепасида тўртта кўз.
Олазарақ боқади?!.

Тушунмай қайта боқсак,
Шарҳлади уни Ботир:
— Икки негр кечаси,
Кўмир ўғирлаётир...
2004.

ТОЛДИБУЛОҚ
(*Қурбон Сатторга*)

Тўрғай ётар тухум босиб,
Шувоқ билан сирлашиб.
Қора қўнғиз соққа ўйнаб,
Дўнгга туртар тирмашиб.

Юмронқозиқ серҳадик,
Иш битирар югуриб.
Суғур арча остида,
Турар тасбеҳ ўгириб.

Чигирткалар қамишдан.
Най ясайди — кертади.
Кўкандаги бияга,
Сўна дутор чертади.

Тинмас Толдибулоқ ҳам,
Майнанинг завқи жўшган.
Норхол момо ертандирда,
Пиширар сингги пўшқал¹...

¹ Пўшқал — Арслонбобликларнинг таоми.

ОЛТИН БОШИ ТОШДАН БЎЛСИН
(Устоз Носир оғага)

Улкан адиб,
Носир Фозил
Саксон ёшга,
Чиқди ҳозир.
Қувноқ инсон,
Шогирдпарвар
Ўз сўзига
Собит сарвар.
Оқибатли,
Бағри кенгдир.
Холис ростгўй,
Тенга тенгдир.
Китоблари
Сафда қатор
“Ирмоқ”, “Оқим”,
“Қорхат”, “Дийдор”,
“Саратон”ни,
Ёзганда ҳам.
Минг тўлганиб,
Озганда ҳам
“Бир отарли
Қўлда наган”,
Занглаш қайда?!
Сарғаймаган...
Зўр таржимон,
Закий, заргар.
Ҳозиржавоб
Дилгир, дангал.
Миртемирдай
Кенг феъл, ҳар чоқ.
Меҳмон кутар,
Билмай чарчоқ.
Таълим олган,

Яссавийдан.
Давраларда,
Гапни қийган.
Сизга айтсам,
Битта сирни
У мот қилган,
Шекспирни...
Устозимиз,
Носир Фозил.
Йигитлардек.
Ўктам, Фозил.
Олтин боши,
Тошдан бўлсин.
Ёши юздан
Ошган бўлсин.

“УШШОҚ”

(Созанда Тўлқин Турсуновга)

Фафур Фулом метросин,
Шундоққина йўлаги
“Ушшоқ”нинг оҳангига —
Тонгда лим-лим тўлади.

Дилни ўртар ғижжакнинг
Ажабтовур нолиши.
Сезилмас одамларнинг
Ҳатто қадам олиши.

Куй сеҳридан кўнгиллар,
Бир муддатга яшнайти.
Яшил тусли ғилофга
Эл топганин ташлайди.

Субҳидамни шу тарзда,
“Ушшоқ” билан кутгаймиз.

Турмушнинг ташвишларин
Вақтинча унутгаймиз.

ЛАЙЛАКЛАР ҚЎНАЛҒАСИ

Уйчи билан Жийдакапа ораси
Лайлақларнинг қўналғаси саналар.
Уя солган сим ёғочнинг устига,
Йўловчилар тўхтаб ўтар, лол қолар.

Кўп йил бўлди ўрганишиб қолишди,
Кўркам Норин атрофларин хуш кўриб.
Аста-секин кўникишди, мослашди,
Нил дарёсин қиёс қилиб, туш кўриб.

Ҳар уяда кўш полапон мўлтирар,
Чунки улар теша қанот, учолмас.
“Так-так” қилиб, қулочларин кенг ёзиб,
Кўксин кериб, шамолларни қучолмас.

Июл ойи, авжи жавзо—саратон,
Дош беролмай ҳансирайди полапон.
Она лайлак елпиғичлар дамо-дам,
Қанотлари ажабтовур соябон.

Ота лайлак тумшуғида сув ташир,
Қушлар учун бу иш оддий холмикин?!
Уларнинг ҳам орасида тошмеҳр,
Оқпадари бўлармикин, бормикин?!

ЎРНИ БОРНИНГ ҚАДРИ БОР

(Сўнги сўз)

Насрда мазмун ёдда қолади, назмда — матн.
Аждодларимиз қадим замонлардаёқ буни яхши анг-

лашган, халқ оғзаки ижодидаги мақол, матал, топишмоқларнинг аксарияти қофиядош сўзлардан тузилгани бежиз эмас. Эски мактабларда эртаклар, ривоятлар, мумтоз адибларнинг маърифий, диний-ахлоқий, маиший мавзудаги шеърлари, массалари, чистонлари қаторида кичкинтойлар тили, тушунчасига хос бўлган болалар айтишувларидан кенг фойдаланилганининг асосий сабаби ҳам шу.

Юртимизнинг давлат тасарруфидаги замонавий халқ таълими тизими ўтган асрнинг 20-йилларида шаклланиб, барча мактаблар учун бир хил қўлланилган жорий этилган чоғларда, адабиёт дарсликларини болаларга аталган содда, равон шеърлар билан бойитишга эҳтиёж кучайди. Авлоний, Ҳамза, Элбек каби зотлар бу борада фаоллик кўрсатишса-да, уларнинг тили, ифода услуби кўпроқ ўсмирларга мос эди.

Том маънодаги болалар шеърияти бизда 30-йилларнинг ўрталари, 40-йилларнинг бошларида ўз шамойилини топди. Султон Жўра, Зафар Диёр, Шукур Саъдулла, Илёс Муслимлар бу соҳанинг илк қалдирғочлари эдилар. Уларнинг ёнига Қуддус Муҳаммадий, Қудрат Ҳикмат, Толиб Йўлдош, Азиз Абдураззоқ, Дўстжон Матжон, Пўлат Мўмин, Обид Расул, Сафар Барноев, Қамбар Отаянглиғ қаламкашлар қўшила бориб, катта оқим юзага келди. Бу даврда катталар шоирларидан Ҳамид Олимжон, Асқад Мухтор, Фафур Фулом, Шўхрат ва бошқаларнинг эртак, дoston жанрида яратган асарлари болалар адабиётини янада бойитди. Кўпроқ мумтоз анъаналарга таянувчи, биринчи галда болаларнинг ақлига таъсир ўтказишга интилувчи бу оқим бундан кейин ҳам адабиётда ўз ўрнига эга бўлиб тураверишга ҳақли. Услуб, восита бирламчи эмас, муҳими, — истеъдод, истеъдод эгаларининг қўлида ҳар қандай восита қудратга айланади.

Афсуски, истеъдоддилар ҳар куни туғилавермайди. Шу тахчиллик боис, бир тоифа адиблар болалар шеърятини тирикчилик манбаига, осон ном қозониш қуролига айлантириб келишди. Кичкинтойларга аталган газета-журналлар, бадий китоблар, дарсликлар қизил салтанатга ҳамду сано, унинг доҳийларига таъзим, шиорбозлик, шодиёнабозлик, насихатбозликларга тўлиб борди. Одатда, ўқувчилар тантанабоп шеърларни сурурга чулганиш иштиёқида ихтиёрий равишда эмас, дарсни ўзлаштириш учун ўқитувчининг топшириғи билан ўқиб, ёд олиши, қалбни жўшқинлаштирадиган, ўйлантирадиган даражадаги таассуротга эга бўлолмаслиги барчамизга мазлум.

Шундай шароитда, XX асрнинг 70-йиллари бошида болалар шеърятида бошқа бир оқим пайдо бўлди. Бу оқим гарчи мавжуд анъанадан бутунлай узоқлашиб кетолмаган бўлса-да, болаларнинг фақат ақлига эмас, қўнглига ҳам таъсир ўтказиш йўлини излашга тутинди. Бу ҳол дастлаб Миразиз Аъзам ижодида кўламли тарзда намоён бўла бошлади. Мисол тариқасида унинг беҳад нозиктаъб, ҳимоясиз бир болакай ўз акасига мурожаат қилиб, агар яна ранжитса, булутга дўниб, узоқларга кетиб қолиши, йиғиси ёмғирларга айланиши мумкинлиги ҳақидаги ўта мунгли шеърини эслаб ўтиш кифоядир.

Кўп ўтмай, Турсунбой Адашбоев, Султон Жаббор, Ҳабиб Раҳмат кабилар бу оқимни тўлдириб боришди. Булар орасида Турсунбой Адашбоев ниҳоятда ўзига хослиги, қалами пишиқлиги билан ярқ этиб назарга тушди. Унинг бошқаларга ўхшамаслик томони шеърларида ўзи яшаб турган ҳудуд манзараларини, ерлик кишиларнинг шу жойга таллуқли урф-одатларини жозибали баён этиб беришида, ўзи гувоҳ бўлган воқеалар, шахсий ке-

чинмаларини ўқувчининг қалбини тўлқинлантирадиган сатрларга айлантира олишида кўринди. Шоирнинг 60-йиллар охири, 70-йиллар бошида чиққан “Биз саёҳатчилармиз”, “Арслонбоб шаршараси” китобларида, давр тақозосига кўра, “катта оқим”га мос мазмундаги шеърлар учраса-да, кейинроқ чоп этилган “Нур дарё”, “Олатоғ — лолатоғ”, “Оқбура тўлқинлари”, “Орзуларим — қўш қанотим”, “Латифбойнинг лофлари” сингари тўпламларида муаллифнинг ўзлиги тобора чақнаб кўзга ташланди.

Шоирнинг ижодий йўли давомида тўлдириб келинган “Болаликка қайтаман” туркумига кирган шеърлари алоҳида диққатга сазовор. “Йўлчи юлдуз” шеърида қишлоқда ҳукм сураётган очлик, аҳолининг ёппа безгакка чалиниши, товони ёрилган болалар буғдойи ўрилган анғизларда бошоқ излаб уймаланиши, сотиб тирикчилик қилиш учун тошфонар ёруғида тун бўйи белбоғ тикиб ўтирувчи касалманд она, шу онанинг сўнгги пулини олиб ўқишга отланган жулдур кийимли ўғил ҳолатлари орқали уруш фожиали ифода этилган бўлса, “Фуфайка” шеърида отасиз етимларга мактаб томонидан пахтали нимча эҳсон қилиниши, шу кунга тушганидан хўрлиги қўзиб, ўзига навбат келишини кутмасдан, уйига қараб югурган, борибоқ онасининг бағрига отилган ёш ўқувчининг ички фарёди хазин сатрларда очиб берилган.

Собиқ тузум даврида бунақа шеърларга олакўзланиб қарашарди. Шундан келиб чиқиб, “катта оқим”нинг нуфузли оқсоқоллари янгича интилишларни кўрмаганга олишди. Қолаверса, янгича қарашларни рағбатлантириш ўзларининг инқирозини тан олишдек бўлиб туюлди. Бу янглиғ эътиборсизлик, оқибатсизлик туфайли Миразиз Аъзамнинг кўнгли болаларга ёзишдан совиб боргани,

Турсунбой Адашбоев пойтахтдан олисда яшаб, адабий жараённинг доимо ичида бўлиш, иқтидорини тўлиқ намойиш этиш имкониятидан маҳрумлиги, ўзга сафдошлар ҳам етарлича фаоллик кўрсата олишмагани натижасида ушбу интилишлар замона мунаққидларининг эътиборини деярли жалб этмади, муносиб баҳоланмади. Шунга қарамай, кичкинтойлар шеъриятида сезиларли даражада бурилиш ясаган 70-йиллар мактаби оддий шеърхонлар хотирасида ўз бастини сақлаб қола олди ва ҳеч иккиланмай айтиш мумкинки, Турсунбой Адашбоев шу бинонинг асосий устунларидан бири сифатида салобатли ўрнини ҳануз мустаҳкам эгаллаб турибди.

Ҳаёт тараққиётдан иборат, 80-йилларнинг бошида ўзбек болалар адабиётида жаҳон уммони сари янада жўшиб интила бошлаган ўзгача бир оқим вужудга келди. Бу оқим вакиллариининг мақсади болаларнинг ақлидан кўра кўнглига кўпроқ таъсир ўтказишгина эмас, ўйноқи сўзлар, гўзал иборалар, ёниқ туйғулар, тагдор ташбеҳларга йўғрилган сатрлар ёрдамида шеърятни кичкинтойларнинг севимли ўйинчоғи даражасидаги эҳтиёжига айлантириш, ўзликни таниш, бобомерос юртига эгалик ҳиссини уйғотиш каби ўта жиддий масалаларни уларнинг онгига қувноқлик замирида сингдиришга эришмоқликка қаратилган эди.

Табийки, қолипли замонга, “катта оқим”дагиларга бу йўналиш баттарроқ ёт кўринди. Аммо Янги оқим аввалига Ҳамза Имонбердиев, Абдурахмон Акбар, Кавсар Турдиева, Рустам Назар, Зафар Исомиддин, Маъмур Қаҳҳор, кейинроқ Дилшод Ражаб, Эрпўлат Бахт, Содиқжон Иноятов, Худойберди Комилов, Неъмат Душаев сингари ёшлар ҳисобига тез куч йиға боргани боис, тўғонлар бас келолмай қолди. Юргимиз муста-

қилликка эришганидан сўнг эса бор жилосини баралла намойиш этишга тушди.

Теварагимиздаги жонзотлар, ўсимликлар, рўзғор буюмлари, иш қуроллари кабиларни қизиқ ҳолатлар, қисқагина сатрлар орқали янада яқинроқдан танишимизга кўмаклашуви, борлиққа меҳр билан муносабатда бўлишга чорловчи янги оҳангдаги шеърлар жажжи китобхонларнигина эмас, уларнинг ота-оналари, мураббийларини ҳам ўзига ром эта бошлагач, “катта оқим”нинг баъзи вакиллари энди шу томонга юзланиб, бири турли касб-хунарлар тўғрисида, бошқаси кичкинтойлар ҳаётидан олинган кўча латифалари асосида шеърлар дастасини маромига етказа олмади. Бунинг сири оддий эди — Адашбоев янги оқимга дастлабки пайтларданоқ хайрихоҳлик билан қаради, синчиклаб кузатди, ўз услубидан воз кечмаган, қадрдон ўзанидан ортиқча узоқлашмаган тарзда янгиликка оқилона ёндашишнинг йўлини топди.

Биргина «Сумалак» шеърини олсак, ўзидаги манзара чизиш маҳоратини янги оқим шоирларига хос қувноқлик. лўндалик билан устомонларча уйғунлартира олганини кўрамиз:

*Бойчечаклар ниш уриб,
То тургунча ўрnidан.
Баҳор қишни тарновга
Осиб қўйди бурnidан...*

Айримларга ўхшаб янгиликка шоша-пиша, чираниб, пала-партиш тарзда эргашмагани, пухта ҳозирланиб иш кўргани сабабли Турсунбой Адашбоев 90-йилларга келиб кенжа авлод қаламкашларига “ўз уясида” туриб ҳам жўровоз бўла олди, дилтортар мавзулардаги шеърлари сонини кескин кўпайтириб, туркумларга жамлаб (айниқса, “Ор-

зуларим — қўш қанотим” китобида), янги асрда ўз ихлосмандларига салмоқли-салмоқли китобларини тақдим этди. Буни “иккинчи парвоз” десак, балки тўғри бўлар.

Шоирнинг кейинги асарлари хусусида гапирганда, “Латифбойнинг лофлари” туркуми устида тўхталмасликнинг иложи йўқ. Лоф халқимиз орасида кенг тарқалган суюкли ҳангомалар сирасига киради. Турсунбой Адашбоев шу мавзуда болалар тушунчасига мосланган қатор шеърлар яратди. “Юган солиб, эгар уриб” шеъри:

*Қулоқ солинг Латифбойнинг
Яна битта эртагига.
Юган солиб, эгар уриб
Чигиртканинг эркагига,
Қамишлардан найза ясаб,
Отқулоқдан қалқон қилиб...*

деган бўрттирма сатрлар билан бошланса, “Барчаси ёдимда” шеърида ҳали туғилмаган вақтидаёқ бобосининг йилқисини боқиб юргани, отни тошга қозиқ қоқиб боғлагани, от барибир қочиб кетгани, қуёш сира ботмайдиган, булутлар бўлмаса ҳам дўл ёғаверадиган кунларда уни қидириб бориб, эндигина дунёга келган қулуни билан бирга бировнинг тоmidан топгани, от юравермагач, уни қулунга ортиб, орқага қайтгани лофланади. Бундай шеърлар шоирнинг китобларида беҳисоб, улар ўзбек болалар адабиёти хазинасидан муносиб жой олган.

Бир шоир бошқа шоир ҳақида билганича гапирди. Чумчуқ сўйса ҳам қассоб сўйсин, деганларидек Навоий вилоят университети ўқитувчиси Бахшулло Ашуrow Адашбоев ижодидан номзодлик диссертацияси ёқлагани, шоирнинг болалар

адабиётидаги ўрнини атрофлича шарҳлаб беришга жазм этгани, бу соҳада мунаққидлар камайиб бораётган бир паллада, қувончли ҳол бўлди.

Болалар адабиётшунослиги янгидан-янги иқтидорлар билан бойиб бораверишини истардик. Бинобарин, болалар адабиётига катта меҳнати синганига қарамай, ижоди ҳали мутлақо ўрганилмаган ёшлар талайгина. Бу жабҳадаги ҳар бир адибнинг хизматлари салмоғи, жараёнда тутган ўрнини адолатли белгилаб беришнинг аллақачон фурсати етди. Бир шоир ижодига бағишланган ушбу мақола баҳонасида ўзбек болалар шеърляти тарихига қисқа изоҳ бериб ўтишга уринганимизнинг боиси ҳам шу — ёш мунаққидлар учун зора кичик бир йўлланма вазифасини ўтаса. Турсунбой Адашбоев фақат ижод билан шуғулланиб қолмай болалар тарбиясига тааллуқли бўлган бошқа йўналишларда, жумладан, боғчалар учун қўлланмалар, мактаб дарсликлари тайёрлаш ишларида ҳам фаол қатнашиб келмоқда. У тўпловчилик қилган “Ўзбек болалар адабиёти антологияси”нинг шеърлятга тегишли қисми ҳамда рус тилида “Шарқ” нашриётида босмадан чиққан антология катта воқелик бўлди.

Шоирлик ёш танламайди, шоирликдан истеъфога чиқилмайди. Турсунбой Адашбоевнинг ҳануз куйиб-пишиб ижод қилаётгани, сизларга тақдим этилаётган ушбу китобдан унинг қатор-қатор янги шеърлари ҳам жой олгани бунинг яққол далилидир. Бу сайланма жавонингиздаги энг суюкли китоблардан бирига айланиб қолишига шак-шубҳа йўқ.

Турсунбой акага кўп томондан ҳавасим келади — у вилоятларда яшовчи болалар шоирлари билан мунтазам алоқада бўлишга тиришади, уларнинг янги тўпламларини кўриб чиқиш, маслаҳат-

лар бериш, нашрга тавсия этиш каби юмушлардан эринмайди, доимо шогирдларининг эҳтиромида, дўстларининг эътиборида, фарзандлари ва набираларининг эъзозида. Энг кўзимни куйдирадигани эса, “чол” мақомини олиб ҳам, даврадагилар турлича фикр билдираётганига қарамай, ҳар бирига бирдек бош қимирлатиб тураверадиган болафеъллигини ҳамон сақлаб қололгани, қадди худди ўттизидагидек расолигидир.

*Қирчиллаган йигит дер,
Қизлар унга қарашиб.
Адашбоев 70 га
Кириб қолди адашиб.*

Қадрдон сафдошимизга соғлиқ, ижодий учқурликлар тилаб қоламиз!

**Анвар ОБИДЖОН,
Ўзбекистон халқ шоири.**

МУНДАРИЖА

Дадамлар билишмади
Дўстлик
Кўмир ташидик
Менинг акам
Тегирмонча
Мураббо пиширдик
Бодринг
Усти ивиб қолади
Хавотир бўлманг
Конфет
Сичқон қанча яшайди?
Дарвозабон
Поезд нега пишилар?
Баҳо етишмаяпти
Қоронғида кўрмабман...
Икки баҳодир
Арслонбоб шаршараси
Ўшга саёҳат
Олой
Кўкёнғоқ
Олатоғлик бўламан
Ухлаб қолдим
Ниёз билан пиёз
Алам, алам...
Йиғлама, оппоққинам
Эсимда йўқ
Ишларим кўп
Асом — рассом
Қовун едик
Ким ўзгир?
Катта бўлсам кияман
Керз этик
Қишлоғим
Мерган
Яйловда
«Р» ҳарфи
Зира
Таътилда
Козим ҳайрон

Ой
Эски бўлиб қолади
Олатоғлик бўламан
Яша, раҳмат
Яхмалак
Қишнинг тўни сўкилар
Ой Петри
Варрак
Чақмоқ
Ағдаришмоқ
Онажоним
Ўқириқ
Кушанда
Баҳор келгач
Момақаймоқ
Ўғлимга
Барча қойил
Йилқичи
Ёш дорбозлар
Фишт қуямиз
Шоли «полвон»
Сумалак
Буғдойзорда
Куз
Дўппи
Бувимларга маза-да
Жойига осяпман...
Бақалар
Ялаяпман
Майиз
Бўлмасам-чи...
Бурни қонаб...
Қариб қолибди
Сичқоннинг орзуси
Қўғирчоғин авайлаб
Пашша
Ҳали ёш-да...
Мақтанчоқ чумоли
Овда
Қирғовул
Кўклам қувончи

Мақтанчоқ
Чақимчининг жазоси
Кетмасайди гап тараб...
Жўнатаман қуёшни
Кўнглим ўсар тоғдайин
Бойчечак
Олмос қалам
Тўрт фасл
Қизғалдоқлар қутлашар
Ёдгорлик
Турналар
Дур сочилди тоғларга
Жала ёғди, чала ёғди
Чилла чиқиб
Жазо
Лоф эмас
Дазмол
Қайнаяпти
Беркинмачоқ
Инсофи йўқ
Сўна
Жирафанинг кўйлаги
Баҳс
Туфлисига қум кирар
Ўргатяпман
Лақма чумчуқлар
Бўкиб қолган
Хайрлашмай...
Оқ булут
Дўл
Ўргимчакнинг ҳийласи
Буғдой бошоғи
«Ш» билан «Ч»
Шошмай тур
Ҳашар
Арқитда
Баҳор тушиб келар тоғдан
Қишлоғимни соғиниб
Камалак
Уйин топмай
Дароз сартарош

Пишлоқ
Инсоф тилаб
Чил ови
Ёрдам сўраб
Кўзин очса
Бобо қанча ёшдасиз?
Лойиҳада йўқ уйлар
Уч паҳлавон
Ким айтади?
Фоз карнайчи бўлмасин
Бошинг кўкка етса ўам
Аямади мўйлабин
Топқир бўлсанг...
Ўт кетди
Ваннасини эслади
Адолатли қози
Ориятли хўроз
Олтин ёлли тулпор қиссаси
Оқ фотиҳа сўрадим
Асфальтдаги расмлар
Байрам куни
Оқбура тўлқинлари
Саричелак
«Эртақлар дунёси»
Ёрдамчилар
Омон бўлсин
Олқиш
Нега оғримас бошинг?
Ишонмасанг...
Беш панжа
Талъатнинг тулпори
Тўрт амал
Кўйлак тикар
Зоғора
«Сўнгги» жанг
«Сохта» бузоқча
Шафтоли
Оққушлар
Кўш қалдирғоч
Лола
Хайрлашмай...

Муҳаррамнинг машғулот
Учрашувда
Ўн икки варақ дафтар
Жўнатаман қуёшни
Москвадан салом хат
Салом, Сафед Булондан!
Соранинг мактуби
Овулдан саломнома
Аравондан салом хат
Ширин-шакар қизларимга
Фуфайка
Қуйма калиш
Сушилка
Онамнинг сўнгги илтимослари
Уч бўталоқ ва сирли қовоқ
Тескари эртак
Бургутнинг ўлими
Сувараклар сардори
Бешик
Бошим узра
Ўрнак
“Кенжа ботир” тугамай
Набираларимга
Ботиралининг саволлари
Тулпоркўлда
Тенги йўқ
Яна бир сўз
Завқ
Қишнинг сепи
Кўз тегмасин
Мен ўша Латифбойман
Овнинг гашти
Юган солиб, эгар уриб
Барчаси ёдимда
Бешта саноч
Пойга завқи
Фурғулдай
Фермер
Яйловда
Калхатни ҳам
Капалак туғилганда

Хуштак чалиб турасиз
Бекмуроднинг тарлони
Тоғнинг тоғдек ташвишлари
Яссавий зурриётлари
Бургутнинг ўлими (*Баллада*)
Қисмат (*Баллада*)
Нафармон сут ҳангомаси
(*Рассом Толибжон Қаноатовга бағишлайман*)
Устозларга
Ўғлим Муроджонга тилагим
Қароғим Ўш
Қушлар табриги
Ибрат
Тандирчи
Сафар билан...
Кўпни кўрдик
Равил Албековнинг хазинаси
Зумраша
Бешта арра
Чумчуқларга уядир
Фарқи битта ҳарфда
Нечта шалпанг қулоғи?!
Маймуннинг шукронаси
Олақанотнинг полапонларига насиҳатлари
Ўқитувчим
Кўпкари
Шунқор бўлса
Қамалак
Ўланбулоқ
Кўрғазмада
Толдибулоқ
Олтин боши тошдан бўлсин
“Ушшоқ”
Лайлақлар қўналғаси
Ўрни борнинг қадри бор (*Сўнгги сўз*)